

Manilio

Astronomicon

a cura di Emilio Piccolo

CLL

Classici Latini Loffredo

CLL

Classici Latini Loffredo

emiliopiccolo@mclink.it

Napoli, 2009

La manipolazione e/o la riproduzione (totale o parziale) e/o la diffusione telematica di quest'opera sono consentite a singoli o comunque a soggettini non costituiti come imprese di carattere editoriale, cinematografico o radio-televisivo.

Manilio

Astronomicon

a cura di Emilio Piccolo

CLL

Classici Latini Loffredo

Liber I

Carminibus divinas artes et conscia fati
sidera, diversos hominum variantia casus,
caelestis rationis opus, deducere mundo
aggredior primusque novis Heliconam movere
cantibus et viridi nutantis vertice silvas,
hospita sacra ferens nulli memorata priorum.
hunc mihi tu, Caesar, patriae princepsque paterque,
qui regis augustis parentem legibus orbem
concessumque patri mundum deus ipse mereris,
das animum viresque facis ad tanta canenda.
iam propiusque favet mundus scrutantibus ipsum
et cupit aetheros per carmina pandere census.
hoc sub pace vacat tantum; iuvat ire per ipsum
aera et immenso spatiantem vivere caelo
signaque et adversos stellarum noscere cursus.
quod solum novisse parum est. impensius ipsa
scire iuvat magni penitus praecordia mundi,
quaque regat generetque suis animalia signis,
cernere et in numerum Phoebae modulante referre.
bina mihi positae lucent altaria flammis,
ad duo templa precor duplici circumdatus aestu
[22] carminibus et rerum; certa cum lege canentem
mundus et immenso vatem circumstrepit orbe
vixque soluta suis immittit verba figuris.
quem primum interius licuit cognoscere terris
munere caelestem. quis enim condentibus illis
clepsisset furto mundum, quo cuncta reguntur?

quis foret humano conatus pectore tantum,
 invitis ut dis cuperet deus ipse videri?
 tu princeps auctorque sacri, Cyllenie, tanti;
 per te iam caelum interius, iam sidera nota
 sublimis aperire vias imumque sub orbem,
 et per inane suis parentia finibus astra
 nominaque et cursus signorum, pondera, vires,
 major uti facies mundi foret et veneranda
 non species tantum, sed et ipsa potentia rerum,
 sentirentque deum gentes quam maximus esset.
 [qui sua disposuit per tempora, cognita ut essent
 omnibus et mundi facies caelumque supernum.]
 et natura dedit vires seque ipsa reclusit,
 regalis animos primum dignata movere
 proxima tangentis rerum fastigia caelo,
 qui domuere feras gentes oriente sub ipso,
 quas secat Euphrates, in quas et Nilus inundat,
 qua mundus redit et nigras super evolat urbes.
 tunc qui templa sacris coluerunt omne per aevum
 delectique sacerdotes in publica vota
 officio vinxere deum, quibus ipsa potentis
 numinis accendit castam praesentia mentem,
 inque deum deus ipse tulit patuitque ministris.
 hi tantum movere decus primique per artem
 sideribus videre vagis pendentia fata.
 [53] singula nam proprio signarunt tempora casu,
 longa per assiduas complexi saecula curas:
 nascendi quae cuique dies, quae vita fuisset,
 in quas fortunae leges quaeque hora valeret,
 quantaque quam parvi facerent discrimina motus.
 postquam omnis caeli species redeuntibus astris
 percepta in proprias sedes, et reddita certis
 factorum ordinibus sua cuique potentia formae,
 per varios usus artem experientia fecit
 exemplo monstrante viam speculataque longe
 deprendit tacitis dominantia legibus astra
 et totum aeterna mundum ratione moveri
 factorumque vices certis discernere signis.
 nam rudis ante illos nullo discrimine vita
 in speciem conversa operum ratione carebat
 et stupefacta novo pendeat lumine mundi,

tum velut amissis maerens, tum laeta renatis
sideribus, variosque dies incertaque noctis
tempora nec similis umbras iam sole regresso,
iam propiore suis poterant discernere causas.
necdum etiam doctas sollertia fecerat artes,
terraque sub rudibus cessabat vasta colonis;
tumque in desertis habitabat montibus aurum,
immutusque novos pontus subduxerat orbis;
nec vitam pelago nec ventis credere vota
audebant; se quisque satis novisse putabant.
sed cum longa dies acuit mortalia corda
et labor ingenium miseris dedit et sua quemque
advigilare sibi inssit fortuna premendo,
[82] seducta in varias certarum pectora curas,
et quodcumque sagax temptando repperit usus,
in commune bonum commentum laeta dederunt.
tunc et lingua suas accepit barbara leges,
et fera diversis exercita frugibus arva,
et vagus in caecum penetravit navita pontum,
fecit et ignotis itiner commercia terris.
tum belli pacisque artes commenta vetustas;
semper enim ex aliis alias prosemnat usus.
ne vulgata canam: linguas didicere volucrum,
consultare fibras et rumpere vocibus angues,
solicitare umbras inumque Acheronta movere
in noctemque dies, in lucem vertere noctes.
omnia conando docilis sollertia vicit.
nec prius imposuit rebus finemque manumque,
quam caelum ascendit ratio cepitque profundam
naturam rerum causas viditque quod usquam est;
nubila cur tanto quaterentur pulsa fragore,
hiberna aestiva nix grandine mollior esset,
arderent terrae solidusque tremesceret orbis,
cur imbres ruerent, ventos quae causa moveret,
pervidit solvitque animis miracula rerum
eripuitque Iovi fulmen viresque tonantis
et sonitum ventis concessit, nubibus ignem.
quae postquam in proprias deduxit singula causas,
vicinam ex alto mundi cognoscere molem
intendit totumque animo comprehendere caelum,
[109] attribuitque suas formas, sua nomina signis,

quasque vices agerent certa sub sorte notavit,
 omniaque ad numen mundi faciemque moveri,
 sideribus vario mutantibus ordine fata.
 hoc mihi surgit opus non ullis ante sacratum
 carminibus. faveat magno fortuna labori,
 annosa et molli contingat vita senecta,
 ut possim rerum tantas emergere moles
 magnaque cum parvis simili percurrere cura.

et quoniam caelo descendit carmen ab alto,
 et venit in terras fatorum conditus ordo,
 ipsa mihi primum naturae forma canenda est,
 ponendusque sua totus sub imagine mundus.
 quem sive ex nullis repetentem semina rebus
 natali quoque egere placet semperque fuisse
 et fore principio pariter fatoque carentem:
 seu permixta chaos rerum primordia quondam
 discrevit partu, mundumque enixa nitentem
 fugit in infernas caligo pulsa tenebras;
 sive individuus in idem reditura soluta
 principiis natura manet post saecula mille,
 et paene ex nihilo summa est nihilumque futurum,
 caecaque materies caelum, perfecit et orbem;
 sive ignis fabricavit opus flammaeque micantes,
 quae mundi fecere oculos habitantque per omne
 corpus et in caelo vibrantia fulmina fingunt;
 seu liquor hoc peperit, sine quo riget arida rerum
 materies ipsumque vorat, quo solvitur, ignem;
 aut nunc terra patrem novit nec flamma nee aer
 aut umor, faciuntque deum per quattuor artus
 et mundi struxere globum prohibentque requiri
 [140] ultra se quicquam, cum per se cuncta creentur,
 frigida nec calidis desint, aut umida siccis,
 spiritus aut solidis, sitque haec discordia concors,
 quae nexus habilis et opus generabile fingit,
 atque omnis partus elementa capacia reddit; --
 semper erit genus in pugna, dubiumque manebit
 quod latet et tantum supra est hominemque deumque;
 sed facies quaecumque tamen sub origine rerum,
 convenit et certo digestum est ordine corpus.

ignis in aetherias volucer se sustulit oras
 summaque complexus stellantis culmina caeli

flammarum vallo naturae moenia fecit.
proximus in tenuis descendit spiritus auras
aeraque extendit medium per inania mundi;
ignem flatus alit vicinis subditus astris.
tertia sors undas stravit fluctusque natantis
aequora per fudit toto nascentia ponto,
ut liquor exhalet tenuis atque evomat auras
aeraque ex ipso ducentem semina pascat.
ultima subsedit glomerato pondere tellus,
convenitque vagis permixtus limus harenis
paulatim ad summum tenui fugiente liquore;
quoque magis puras umor secessit in auras,
et siccata magis struxerunt aequora terram,
adiacuitque cavis fluidum convallibus aequor,
emersere fretis montes, orbisque per undas
exsiliit vasto clausus tamen undique ponto.
[167] imaque de cunctis mediam tenet undique sedem,
idcircoque manet stabilis, quia totus ab illa
tantundem refugit mundus fecitque cadendo
undique ne caderet (medium totius et imum est),
ictaque contractis consistunt corpora plagis
et concurrento prohibent in longius ire.
quodni librato penderet pondere tellus,
non ageret cursus mundi subeuntibus astris
Phoebus ad occasum et numquam remearet ad ortus,
lunave submersos regeret per inania cursus,
nec matutinis fulgeret Lucifer horis,
Hesperos emenso dederat qui lumen Olympo.
nunc quia non imo tellus deiecta profundo,
sed medio suspensa manet, sunt pervia cuncta,
qua cadat et subeat caelum rursusque resurgat.
nam neque fortuitos ortus surgentibus astris
nec totiens possum nascentem credere mundum
solisve assiduos partus et fata diurna,
cum facies eadem signis per saecula constet,
idem Phoebus eat caeli de partibus isdem,
lunaque per totidem luces mutetur et orbes,
et natura vias servet, quas fecerat ipsa,
nec tirocinio peccet circumque feratur
aeterna cum luce dies, qui tempora monstrat
nunc his nunc illis eadem regionibus orbis,

semper et ulterior vadentibus ortus ad ortum,
occasumve obitus, caelum et cum sole perennet.

[194] nec vero natura tibi admiranda videri
pendentis terrae debet. cum pendeat ipse
mundus et in nullo ponat vestigia fundo,
quod patet ex ipso motu cursuque volantis,
cum suspensus eat Phoebus currusque reflectat
huc illue agiles et servet in aethere metas,
cum luna et stellae volitent per inania mundi,
terra quoque aérias leges imitata pependit.
est igitur tellus mediam sortita cavernam
aeris et tote pariter sublata profundo
nec patulas distenta plagas, sed condita in orbem
undiquo surgentem pariter pariterque cadentem.
haec est naturae facies; sic mundus et ipse
in convexa volans teretes facit esse figuras
stellarum; solisque orbem lunaeque rotundum
aspicimus, tumido quaerentis corpore lumen,
quod globus obliquos totus non accipit ignes.
haec aeterna manet divisque simillima forma,
cui neque principium est usquam, nec finis in ipsa,
sed similis tote ore manet perque omnia par est.
sic tellus glomerata manet mundique figura.
idcirco terris non omnibus omnia signa
conspicimus. nusquam invenies fulgere Canopum,
donec Niliacas per pontum veneris oras;
sed quaerent Helicen, quibus ille supervenit ignis,
quod laterum tractus habitant, medioque tumore
eripiunt terrae caelum visusque coercent.
te testem dat, luna, sui glomeraminis orbis,
quae cum mersa nigris per noctem deficiis umbris,
[223] non omnis pariter confundis sidere dempto,
sed prius eoae quaerunt tua lumina gentes,
post, medio subiecta polo quaecumque coluntur,
ultima ad hesperios infectis voveris alis
seraque in extremis quatiuntur gentibus aera.
quodsi plana foret tellus, semel orta per omnem
deficeret pariter toti miserabilis orbi.
sed quia per teretem deducta est terra tumorem,
his modo, post illis apparet Delia terris
exoriens simul atque cadens; quia fertur in orbem

ventris et acclivis pariter declivia iungit
atque alios superat gyros aliosque relinquit.
ex quo colligitur terrarum forma rotunda.
hanc circum variae gentes hominum atque ferarum
aeriaeque colunt volucres. pars eius ad arctos
eminet, austrinis pars est habitabilis oris
sub pedibusque iacet nostris supraque videtur
ipsa sibi fallente solo declivia longa
et pariter surgente via pariterque cadente.
hanc ubi ad occasus nostros sol aspicit ortus,
illio orta dies sopitas excitat urbes
et cum luce refert operum vadimonia terris;
nos in nocte sumus somnosque in membra vocamus.
pontus utrosque suis distinguit et alligat undis.

hoc opus immensi constructum corpore mundi
membraque naturae diversa condita forma
aeris atque ignis terrae pelagique iacentis
vis animae divina regit, sacroque meatu
conspirat deus et tacita ratione gubernat
mutuaque in cunctas dispensat foedera partes,
altera ut alterius vires faciatque feratque,
[255] summaque per varias maneat cognata figuras.

nunc tibi signorum lucentis undique flammis
ordinibus certis referam, primumque canentur
quae media obliquo praecingunt ordine mundum
solemque alternis vicibus per tempora portant
atque alia adverso luctantia sidera mundo;
omnia, quae possis caelo numerare sereno;
e quibus et ratio fatorum ducitur omnis,
ut sit idem mundi primum quod continet arcem.
aurato princeps Aries in vellere fulgens
respicit admirans aversum surgere Taurum
summisso vultu Geminos et fronte vocantem.
quos sequitur Cancer, Cancrum Leo, Virgo Leonem.
aequato tum Libra die cum tempore noctis
attractis ardenti fulgentem Scorpion astro.
in cuius caudam contento dirigit arcu
mixtus equo volucrem missurus iamque sagittam.
tum venit angusto Capricornus sidere flexus;
post hunc inflexa defundit Aquarius urna
Piscibus assuetas avide subeuntibus undas,

quos Aries tangit claudentis ultima signa.
 at qua fulgentis caelum consurgit ad Arctos,
 omnia quae summo despectant sidera mundo,
 nec norunt obitus unoque in vertice tendunt.
 in diversa situ caelumque et sidera torquens
 aera per gelidum tenuis deducitur axis
 libratumque regit diverso cardine mundum,
 [281] sidereus circa medium quem volvitur orbis
 aetheriosque rotat cursus; immotus at ille
 in binas Arctos magni per inania mundi
 perque ipsum terrae directus constitit orbem.
 nec vero e solido stat robore corporis eius,
 nec grave pondus habet, quod onus ferat aetheris alti;
 sed cum aer omnis semper volvatur in orbem,
 quoque semel coepit, totus volet undique in ipsum,
 quodcumque in medio est, circa quod cuncta moventur,
 usque adeo tenue, ut verti non possit in ipsum
 nec iam inclinari nec se convertere in orbem,
 hoc dixere axem, quia motum non habet ullum,
 ipse videt circa volitantia cuncta moveri.
 summa tenent eius miseris notissima nautis
 signa per immensum cupidos ducentia pontum:
 maioremque Helice major decircinat arcum,
 septem illam stellae certantes lumine signant,
 qua duce per fiuctus Graiae dant vela carinae.
 angusto Cynosura brevis torquetur in orbe
 quam spatio, tam luce minor; sed iudice vincit
 maiorem Tyrio. Poenis haec certior auctor,
 non apparentem pelago quaerentibus orbem.
 nec paribus positae sunt frontibus; utraque caudam
 vergit in alterius rostro sequiturque sequentem.
 has inter fusus circumque amplexus utramque
 dividit et cingit stellis ardentibus Anguis,
 ne coeant abeantve suis a sedibus umquam.
 hunc inter mediumque orbem, quo sidera septem
 [309] per bis sena volant contra nitentia signa
 mixta ex diversis consurgunt viribus astra
 hinc vicina polo Phoebique hinc proxima flammis;
 quae quia dissimilis, qua pugnat, temperat aer,
 frugiferum sub se reddunt mortalibus orbem.
 proxima frigentis Arctos boreamque rigentem

nixa venit species genibus sibi conscia causae.
a tergo nitet Arctophylax, idemque Bootes,
quod stimulis iunctis instat de more iuvenis;
Arcturumque rapit medio sub pectore secum.
at parte ex alia claro volat orbe Corona,
luce micans varia; nam stella vincitur una
circulus, in media radiat quae maxima fronte
candidaque ardenti distinguit lumina flammae:
Gnosia desertae fulgent monimenta puellae.
at Lyra diductis per caelum cornibus inter
sidera conspicitur, qua quondam ceperat Orpheus
omne quod attigerat cantu manesque per ipsos
fecit iter domuitque infernas carmine leges.
hinc caelestis honos similisque potentia causae:
tunc silvas et saxa trahens, nunc sidera ducit
et rapit immensum mundi revolubilis orbem.
Serpentem magnis Ophiuchus nomine signis
dividit, ut tote cingentem corpore corpus
explicit et nodes sinuataque terga per orbis:
[334] respicit ille tamen molli cervice reflexus
et redit effusus per laxa volumina palmis:
semper erit paribus bellum, quia viribus aequant.
proxima sors Cycni, quem caelo Iuppiter ipse
imposuit, formae pretium, qua cepit amantem,
cum deus in niveum descendit versus olorem
tergaque fidenti subiecit plumea Ladae.
nunc quoque diductas volitat stellatus in alas.
hinc imitata nitent cursumque habitumque Sagittae
sidera. tum magni Iovis ales fertur in altum,
assueto volitans gestet ceu fulmina mundo,
digna Iove et caelo, quod sacris instruit armis.
tum quoque de ponto surgit Delphinus ad astra,
oceanī caelique decus, per utrumque sacratus.
quem rapido conatus Equus comprehendere cursu
festinat pectus fulgenti sidere clarus.
et finitur in Andromeda; [quam Perseus armis
eripit et sociat sibi, cui] succedit iniquo
divisum spatium, quod tertia lampada dispar
conspicitur paribus, Deltoton nomine sidus,
ex simili dictum; Cepheusque et Cassiepia
in poenas signata suas iuxtaque relictam

Andromedam vastos metuentem pristis hiatus,
[357] expositam ponto deflet scopulisque revinctam,
ni veterem Perseus caelo quoque servet amorem
auxilioque iuvet fugiendaque Gorgonis ora
sustineat spoliūque sibi pestemque videnti.
tum vicina ferens nixō vestigia Tauro
Heniochus studio mundumque et nomen adeptus,
quem primum curru volitantem Iuppiter alto
quadriiugis conspexit equis caeloque sacravit.
hunc subeunt Haedi claudentes sidere pontum,
nobilis et mundi nutrito rege Capella,
cuius ab uberibus magnum ille ascendit Olympum.
lacte fero crescens ad fulmina vimque tonandi;
hanc ergo aeternis merito sacravit in astris
Iuppiter et caeli caelum mercede rependit.
Pleiadesque Hyadesque feri pars utraque Tauri
in boream scandunt. haec sunt aquilonia signa.

aspice nunc infra solis surgentia cursus,
quae super exustas labuntur sidera terras
quaeque inter gelidum Capricorni sidus et axe
imo subnixum vertuntur lumina mundum,
altera pars orbis sub quis iacet invia nobis
ignotaeque hominum gentes nec transita regna,
commune ex uno lumen ducentia sole
diversasque umbras laevaue cadentia signa
et dextros ortus caelo spectantia verso.
nec minor est illis mundus nec lumine peior,
nec numerosa minus nascuntur sidera in orbem.
cetera non cedunt; uno vincuntur in astro,
[385] Augusto, sidus nostro quod contigit orbi,
Caesar nunc terris, post caelo maximus auctor.
cernere vicinum Geminis licet Oriona,
in magnam caeli tendentem brachia partem
nec minus extento surgentem ad sidera passu,
singula fulgentis umeros cui lumina signant
et tribus obliquis demissus ducitur ensis.
at caput Orion excelso immersus Olympo
per tria subducto signatur lumina vultu,
non quod clara minus, sed quod magis alta recedunt.
hoc duce per totum decurrunt sidera mundum.
subsequitur rapido contenta Canicula cursu,
qua nullum terris violentius advenit astrum

nec gravius cedit; nunc horrida frigore surgit,
nunc vacuum soli fulgentem deserit orbem:
sic in utrumque movet mundum et contraria reddit.
hanc qui surgentem, primo cum redditur ortu,
montis ab excelso specularunt vertice Tauri,
eventus frugum varios et tempora dicunt,
quaeque valetudo veniat, concordia quanta;
bella facit pacemque refert varieque revertens
sic movet, ut vidit mundum, vultuque gubernat.
magna fides hoc posse color cursusque micantis
in radios: vix sole minor, nisi quod procul haerens
frigida caeruleo contorquet lumina vultu.
cetera vincuntur specie, nec clarius astrum
tinguitur oceano caelumve revisit ab undis.
tunc Procyon veloxque Lepus, tum nobills Argo
[413] in caelum subducta mari, quod prima cucurrit,
emeritum magnis mundum tenet acta periclis,
servando dea facta deos. cui proximus Anguis
squamea dispositis imitatur lumina flammis.
et Phoebos sacer Ales et una gratus Iaccho
Crater et duplici Centaurus imagine fulget,
pars hominis, tergo pectus commissus equino.
ipsius hinc mundo templum est, victrixque solutis
Ara nitet sacris, vastos cum terra gigantes
in caelum furibunda tulit. tum di quoque magnos
quaesivere deos; dubitavit Iuppiter ipse,
quod poterat non posse timens, cum surgere terram
cerneret, ut verti naturam crederet omnem,
montibus atque aliis aggestos crescere montes,
et tam vicinos fugientia sidera colles,
* arma importantis et rupta matre creatos,
* discordes vultum permixtaque corpora partus.
necdum pestiferum sibi quemquam (aut) numina norat
si qua forent maiora suis. tunc Iuppiter Arae
sidera constituit, quae nunc quoque maxima fulgent.
quam propter Cetus convolvens squamea terga
orbibus insurgit tortis et fluctuat alvo,
intentans morsum, similis iam iamque tenenti,
qualis ad expositae fatum Cepheidos undis
expulit adveniens ultra sua litora pontum.
[438] tum notins Piscis venti de nomine dictus
exsurgit de parte noti; cui iuncta feruntur

flexa per ingentis stellarum flumina gyros.
alterius capiti coniungit Aquarius undas
amnis, et in medium coeunt et sidera miscent.

his, inter solisque vias Arctosque latentes
axem quae mundi stridentem pondere torquent,
orbe peregrino caelum depingitur astris,
quae notia antiqui dixerunt sidera vates.
ultima quae mundo semper volvuntur in imo,
quis innixa manent caeli fulgentia templa,
nusquam in conspectum redeuntia, cardine verso
sublimis speciem mundi similisque figuras
astrorum referunt. et versas frontibus Arctos
uno distingui medias claudique Dracone
credimus exemplo. quamvis fugientia visus
hunc orbem caeli vertentis sidera cursu
cardine tam simili fultum, quam vertice, pingunt.

haec igitur magno divisas aethere sedes
signa tenent mundi totum deducta per orbem.
tu modo corporeis similis ne quaere figuras,
omnia ut aequali fulgentia membra colore
deficiat nihil aut vacuum qua lumine cesset.
non poterit mundus sufferre incendia tants,
omnia si plenis ardebunt sidera membris.
quicquid subduxit flammis, natura pepercit
succubitura oneri, formas disiungere tantum
contenta et stellis ostendere sidera certis.
linea designat species, atque ignibus ignes
[467] respondent, media extremis atque ultima summis
creduntur; satis est, si se non omnia celant.
praecipue medio cum luna implebitur orbe,
certa nitent mundo tum lumina, conditur omne
stellarum vulgus, fugiunt sine nomine signa.
pura licet vacuo tum cernere sidera caelo,
nec fallunt numero, parvis nec mixta feruntur.
et quo clara magis possis cognoscere signa,
non varios obitus norunt variosque recursus,
certa sed in proprias oriuntur sidera luces,
natalesque suos occasumque ordine servant.
nec quicquam in tanta magis est mirabile mole,
quam ratio et certis quod legibus omnia parent.
nusquam turba nocet, nihil ullis partibus errat,
laxius aut brevius mutato ordine fertur.

quid tam confusum specie, quid tam vice certum est?
ac mihi tam praesens ratio non ulla videtur,
qua pateat mundum divino numine verti
atque ipsum esse deum nec forte coisse magistra,
ut voluit eredi, qui primus moenia mundi
seminibus struxit minimis inque illa resolvit,
e quis et maria et terras et sidera caeli
aetheraque immensis fabricantem finibus orbis
solventemque alios constare et cuncta reverti
in sua principia et rerum mutare figuras.
quis credat tantas operum sine numine moles,
ex minimis caecoque creatum foedere mundum?
si fors ista dedit nobis, fors ipsa gubernet;
at cur dispositis vicibus consurgere signa
[496] et velut imperio praescriptos reddere cursus
cernimus ac nullis properantibus ulla relinqui?
cur eadem aestivas exornant sidera noctes
semper et hibernas eadem, certamque figuram
cuisque dies reddit mundo certamque relinquit?
iam tum, cum Graiae verterunt Pergama gentes,
Arctos et Orion adversis frontibus ibant,
haec contenta suos in vertice flectere gyros,
ille ex diverso vertentem surgere contra
obvius et toto semper decurrere mundo.
temporaque obscurae noctis deprendere signis
iam poterant, caelumque suas distinxerat horas.
quot post excidium Troiae sunt eruta regna!
quot capti populi! quotiens fortuna per orbem
servitium imperiumque tulit varieque revertit!
Troianos cineres in quantum oblita refovit
imperium! fatis Asiae iam Graecia pressa est.
saecula dinumerare piget, quotiensque recurrens
lustrarit mundum vario sol igneus orbe.
omnia mortali mutantur lege creata,
nec se cognoscunt terrae vertentibus annis
exutas variam faciem per saecula gentes.
at manet incolumis mundus suaque omnia servat,
quae nec longa dies auget minuitque senectus,
nec motus puncto curvat cursusque fatigat:
idem semper erit, quoniam semper fuit idem.
non alium videre patres aliumve nepotes
aspicient: deus est, qui non mutatur in aevo.

[524] numquam transversas solem decurrere ad Arctos
nec mutare vias et in ortum vertere cursus
auroramque novis nascentem ostendere terris,
nec lunam certos excedere luminis orbes
sed servare modum, quo crescat quove recedat,
nec cadere in terram pendentia sidera caelo
sed dimensa suis consumere tempora signis:
non casus opus est, magni sed numinis ordo.

haec igitur texunt aequali sidera tractu
ignibus in varias caelum laqueantia formas.
altius his nihil est; haec sunt fastigia mundi;
publica naturae domus his contenta tenetur
finibus amplectens pontum terrasque iacentis.
omnia concordī tractu veniuntque caduntque,
qua semel incubuit caelum versumque resurgit.

ipse autem quantum convexo mundus Olympo
obtineat spatium, quantis bis sena ferantur
finibus astra, docet ratio, cui nulla resistunt
claustra nec immensae moles, ceduntque recessus,
omnia succumbunt, ipsum est penetrabile caelum.
nam quantum a terris atque aequare signa recedunt,
tantum bina patent. quacumque inciditur orbis
per medium, pars efficitur tum tertia gyri,
exiguo dirimens solidam discrimine summam.
summum igitur caelum bis bina refugit ab imo
astra, <e> bis senis ut sit pars tertia signis.
sed quia per medium est tellus suspensa profundum,
binis a summo signis discedit et imo.
hinc igitur quodcumque supra te suspicis ipse,
qua per inane meant oculi quaque ire recusant.
[554] binis aequandum est signis, sex tanta rotundae
efficiunt orbem zonae, qua signa feruntur
bis sex aequali spatio textentia caelum.
nec mirere vagos partus eadem esse per astra
et mixtum ingenti generis discrimine fatum,
singula cum tantum teneant tantoquo ferantur
tempore; sex tota surgentia sidera luce

* * * * *

restat ut aetherios fines tibi reddere coner
filaeque dispositis vicibus comitantia caelum

per quae dirigitur signorum flammeus ordo.
[circulus a summo nascentem vertice mundum
permeat Arctophylaca petens per terga draconis]
circulus ad boream fulgentem sustinet Arcton
sexque fugit solidas a caeli vertice partes.
alter ad extremi decurrens sidera Cancri,
in quo consummat Phoebus lucemque moramque
tardaue per longos circumfert lumina flexus,
aestivum medio nomen sibi sumit ab aestu
temporis et titulo potitur metamque volantis
solis et extremos designat fervidus actus
et quinque in partes aquilonis distat ab orbe.
tertius in media mundi regione locatus
ingenti spira totum praecingit Olympum
parte ab utraque videns axem, quo limite Phoebus
componit paribus numeris noctemque diemque
veris et autumnii currens per tempora mixta,
cum medium aequali distinguit limite caelum
[581] quattuor et gradibus sua fila reducit ab aestu.
proximus hunc ultra brumalis nomine limes
ultima designat fugientis limina solis
invidaque obliqua radiorum munera flamma
dat per iter minimum nobis; sed finibus illis,
quos super incubuit, longa stant tempora luce,
vixque dies transit candentem extenta per aestum,
bisque iacet binis summotus partibus orbis.
unus ab his superest extremo proximus axi
circulus, austrinas qui stringit et obsidet Arctos.
hic quoque brumalem per partes quinque relinquit,
et quantum a nostro sublimis cardine gyris,
distat ab adverso tantundem proximus illi.
[sic tibi per binas vertex a vertice partes
divisus duplici summa circumdat Olympum
et per quinque notat signantis tempore fines.]
his eadem est via quae mundo pariterque rotantur
inclines sociosque ortus occasibus aequant,
quandoquidem secti, qua totus volvitur orbis,
fila trahunt alti cursum comitantia caeli
intervalla pari servantes limite semper
divisusque semel fines sortemque dicatam.
sunt duo, quos recipit ductos a vertice vertex,

inter se adversi, qui cunctos ante relatos
seque secant gemino coeuntes cardine mundi
transversoque polo rectum ducuntur in axem,
tempora signantes anni caelumque per astra
quattuor in partes divisum mensibus aequis.
alter ab excelso decurrens limes Olympo
[610] serpentis caudam siccas et dividit Arctos,
et iuga Chelarum medio volitantia gyro
extremamque secans Hydram mediumque sub austris
Centaurum adverso concurrir rursus in axe
et redit in caelum squamosaque tergora Ceti
Lanigerique notat fines clarumque Trigonum
Andromedaeque sinus imos, vestigia matris
principiumque suum repetito cardine claudit.
alter in hunc medium summumque incumbit in axem
perque pedes primos cervicem transit et Ursae,
quam septem stellae primam iam sole remoto
producunt nigrae praebentem lumina nocti,
et Geminis Cancrum dirimit stringitque flagrantem
ore Canem clavumque Ratis, quae vicerat aequor.
inde axem occultum per gyri signa prioris
transversa atque illo rursus de limite tangit
te, Capricorne, tuisque Aquilam designat ab astris,
perque Lynam inversam currens spirasque Draconis:
posteriora pedum Cynosurae praeterit astra
transversamque secat vicino cardine caudam.
hic iretum coit ipse sibi memor, unde profectus.

atque hos aeterna fixerunt tempora sede
immotis per signa modis statione perenni.
hos volucris fecere duos; namque alter ab ipsa
consurgens Helice medium praecidit Olympum
discernitque diem sextamque examinat horam
et paribus spatiis occasus cernit et ortus.
[637] hic mutat per signa vices; seu si quis eos
seu petit hesperios, supra se circumat orbem
verticibus super astantem mediumque secantem
caelum et diviso signantem culmine mundum
(quando aliis aliud medium est; volat hora per orbem),
cumque loco terrae caelumque et tempora mutat.
atque ubi se primis extollit Phoebus ab undis,
illis sexta manet, quos tum premit aureus orbis.

rursus ad hesperios sexta est, ubi cedit in umbras;
nos primam ac summam sextam numeramus utramque
et gelidum extremo lumen sentimus ab igni.
alterius fines si vis cognoscere gyri,
circumfer faciles oculos vultumque per orbem.
quicquid erit caelique imum terraeque supremum,
qua coit ipse sibi nullo discrimine mundus
redditque aut recipit fulgentia sidera ponto,
praecingit tenui transversum limite mundum.
haec quoque per totum volitabit linea caelum,
non tantum ad medium vergens mediumque repente
orbem, nunc septem ad stellam nec mota sub astra,
sed quacumque vagae tulerint vestigia plantae
has modo terrarum nunc has gradientis in oras,
semper erit novus et terris mutabitur arcus;
quippe aliud caelum ostendens aliudque relinquens
dimidium teget et referet varioque notabit
fine et cum visu pariter sua fila movente.

[663] hic terrestris erit, quia terram amplectitur orbis,
[et mundum pleno praecingit limite gyrus]
atque a fine trahens titulum memoratur horizon.

his adice obliquos adversaque fila trahentis
inter se gyros, quorum fulgentia signa
alter habet, per quae Phoebus moderatur habenas,
subsequiturque suo solem vaga Delia curru,
et quinque adverso luctantia sidera mundo
exercent varias naturae lege choreas.
hunc tenet a summo Cancer, Capricornus ab imo,
bis recipit, lucem qui circulus aequat et umbras,
Lanigeri et Librae signo sua fila secantem.
sic per tres gyros inflexus ducitur orbis
rectaque devexo fallit vestigia clivo;
nec visus aciemque fugit tantumque notari
mente potest, sicut cernuntur mente priores,
sed nitet ingenti stellatus balteus orbe
insignemque facit caelato lumine mundum
et ter vicenas partes patet atque trecentas
in longum; bis sex latescit fascia partes,
quae cohibet vario labentia sidera cursu.
alter in adversum positus succedit ad Arctos
et paulum a boreae gyro sua fila reducit

transitque inversae per sidera Cassiepieae.
 inde per obliquum descendens tangit Olorem
 aestivosque secat fines Aquilamque supinam
 temporaque aequantem gyrum zonamque ferentem
 Solis equos inter caudam, qua Scorpius ardet,
 extremamque Sagittari laevam atque Saglttam.
 inde suos sinuat flexus crura pedesque
 Centauri alterius rursusque ascendere caelum
 [694] incipit Argivumque Ratem per aplustria summa
 et medium mundi gyrum Geminosque per ima
 signa secat, subit Heniochum, teque, unde profectus,
 Cassiepiea, petens super ipsum Persea transit
 orbemque ex illa coeptum concludit in ipsa
 trisque secat medios gyros et signa ferentem
 partibus e binis, quotiens praeciditur ipse.
 nec quaerendus erit: visus incurrit in ipsos
 sponte sua seque ipse docet cogitque notari.
 namque in caeruleo candens nitet orbita mundo
 ceu missura diem subito caelumque recludens.
 ac veluti virides discernit semita campos,
 quam terit assiduo renovans iter orbita tractu;
 [inter divisas aequalibus est via partis]
 ut freta canescunt sulcum ducente carina
 accipiuntque viam fluctus spumantibus undis,
 quam tortus verso movit de gurgite vertex,
 candidus in nigro lucet sic limes Olympo
 caeruleum findens ingenti lumine mundum.
 utque suos arcus per nubila circinat Iris,
 sic superincumbit signato culmine limes
 candidus et resupina facit mortalibus ora,
 dum nova per caecam mirantur lumina noctem
 inquiruntque sacras humano pectore causas,
 num se diductis conetur solvere moles
 segminibus, raraque labent compagine rimae
 admittantque novum laxato tegmine lumen; --
 [724] quid sibi non timeant, magni cum vulnera caeli
 conspiciant, feriatque oculos iniuria mundi? --
 an coeat mundus, duplicisque extrema cavernae
 convenient caelique oras et sidera iungant,
 perque ipsos fiat nexus manifesta cicatrix
 fusuram faciens mundi, stipatus et orbis

aeriam in nebulam clara compagine versus
in cuneos alti cogat fundamina caeli.
an melius manet illa fides, per saecula prisca
illac solis equos diversis cursibus isse
atque aliam trivisse viam, longumque per aevum
exustas sedes incoctaque sidera flammis
caeruleam verso speciem mutasse colore,
infusumque loco cinerem mundumque sepultum?
fama etiam antiquis ad nos descendit ab annis
Phaethontem patrio curru per signa volantem,
dum nova miratur propius spectacula mundi
et puer in caelo ludit curruque superbus
luxuriat mundo, cupit et maiora parente,
monstratas liquisse vias orbemque rigenti
imposuisse polo; nec signa insueta tulisse
errantis meta flammis cursumque solutum,
* deflexum solito cursu curvisque quadrigis.
quid querimur flammis totum saevisse per orbem,
terrarumque rogam cunctas arsisse per urbes,
cum vaga dispersi fluitarunt lumina currus,
et caelum exustum est? luit ipse incendia mundus,
[748] et nova vicinis flagrarunt sidera flammis
nunc quoque praeteriti faciem referentia casus.
nec mihi celanda est famae vulgata vetustas
mollior: e niveo lactis fluxisse liquorem
pectore reginae divum caelumque colore
infecisse suo. quapropter lacteus orbis
dicitur, et nomen causa descendit ab ipsa.
an maior densa stellarum turba corona
convexit flammis et crasso lumine candet,
et fulgore nitet collato clarior orbis?
an fortes animae dignataque nomina caelo
corporibus resoluta suis terraeque remissa
huc migrant ex orbe suumque habitantia caelum
aetheros vivunt annos mundoque fruuntur?
atque hic Aeacidas, hic et veneramur Atridas
Tydidemque ferum terraeque marisque triumphis
naturae victorem Ithacum Pylumque senecta
insignem triplici Danaumque ad Pergava reges,
[castra ducum et caeli victamque sub Hectore Troiam]
Auroraeque nigrum partum stirpemque Tonantis

rectorem Lyciae; nec te, Mavortia virgo,
 praeteream regesque alios, quos Thraecia misit
 atque Asiae gentes et Magno maxima Pella;
 quique animi vires et strictae pondera mentis
 prudentes habuere viri, quibus omnis in ipsis
 census erat, iustusque Solon fortisque Lycurgus,
 aetheriusque Platon et qui fabricaverat illum
 [775] damnatusque suas melius damnavit Athenas,
 Persidis et victor, strarat quae classibus aequor.
 Romanique viri, quorum iam maxima turba est:
 Tarquinioque minus reges, et Horatia proles,
 tota acies partus, nec non et Scaevola trunco
 nobilior, maiorque viris et cloelia virgo,
 et Romana ferens, quae textit, moenia Cocles,
 et commilitio volucris Corvinus adeptus
 et spolia et nomen, qui gestat in alite Phoebum,
 et Iove qui meruit caelum Romamque Camillus
 servando posuit, Brutusque a rege receptae
 conditor, et Pyrrhi per bella Papirius ultor,
 Fabricius Curiusque pares, et tertia palma
 Marcellus, Cossusque prior de rege necato,
 certantesque Deci votis similesque triumphis,
 invictusque mora Fabius, victorque necantis
 Livius Hasdrubalis socio per bella Nerone,
 Scipiadaeque duces, fatum Carthaginis unum,
 Pompeiusque orbis domitor per trisque triumphos
 ante deum princeps, et censu Tullius oris
 emeritus caelum, et <tu,> Claudi magna propago,
 Aemiliaeque domus proceres, clarique Metelli,
 et Cato fortunae victor, matrisque sub armis
 miles Agrippa suae. Venerisque ab origine proles
 Iulia descendit caelo caelumque replevit,
 [800] quod regit Augustus socio per signa Tonante,
 cernit et in coetu divum magnumque Quirinum
 altius aetherii quam candet circulus orbis.
 illa deum sedes, haec illis proxima, divum
 qui virtute sua similes vestigia tangunt.

ac prius incipiam stellis quam reddere vires
 signorumque canam fatalia carmine iura,
 implenda est mundi facies, corpusque per omne
 quid, quod ubique nitet, vigeat quandoque, notandum est.

sunt alia adverso pugnancia sidera mundo,
quae terram caelumque inter volitantia pendent.
[Saturni, Iovis et Martis Solisque, sub illis
Mercurius Venerem inter agit Lunamque locatus.]
sunt etiam raris orti natalibus ignes,
protinus et rapti. subitas candescere flammam
aera per liquidum tractosque perire cometas
rata per ingentis viderunt saecula motus.
sive, quod ingenitum terra spirante vaporem
umidior sicca superatur spiritus aura,
nubila cum longo cessant dispulsa sereno,
et solis radiis arescit torridus aer,
apta alimenta sibi demissus corripit ignis
materiamque sui deprendit flamma capacem. --
et quia non solidum est corpus, sed rara vagantur
principia aurarum volucrique simillima fumo,
[825] in breve vivit opus coeptaque incendia fine
subsistunt pariterque cadunt fulgentque cometae.
quod nisi vicinos agerent occasibus ortus
et tam parva forent accensis tempora flammis,
alter nocte dies esset caelumque rediret
inversum et somno totum deprenderet orbem.
tum quia non una specie dispergitur omnis
aridior terrae vapor et comprehenditur igni,
diversas quoque per facies accensa feruntur
lumina, quae subitis existunt nata tenebris.
nam modo, ceu longi fluitent de vertice crines,
flamma comas imitata volat, tenuisque capillos
diffusos radiis ardentibus explicat ignis.
nunc prior haec facies dispersis crinibus exit,
[839] et glomus ardentis sequitur sub imagine barbae
[845] hirta figurantis tremulo sub lumine menta.
[840] interdum aequali laterum compagine ductus
quadratamve trabem fingit teretemve columnam.
quin etiam tumidis exaequat dolia flammis
procere distenta uteros, parvosque catillos
[844] mentitur curvos ignis glomeratus in orbem.
[846] lampadas et fissas ramosos fundit in ignes.
praecipites stellae passimque volare videntur,
cum vaga per nitidum scintillant lumina mundum
[849] et tenuem longis iaculantur crinibus ignem;

excurruntque procul volucris imitata sagittas,
arida cum gracili tenuatur semita filo.
sunt autem cunctis permixti partibus ignes,
qui gravidas habitant fabricantis fulmina nubes
et penetrant terras Aetnamque minantur Olympo
et calidas reddunt ipsis in fontibus undas
ac silice in dura viridique in cortice sedem
inveniunt, cum silva sibi collisa crematur:
ignibus usque adeo natura est omnis abundans.
ne mirere faces subitas erumpere caelo
aeraque accensum flammis lucere coruscis
arida complexum spirantis semina terrae,
quae volucer pascens ignis sequiturque fugitque,
fulgura cum videas tremulum vibrantia lumen,
imbribus e mediis et caelum fulmine ruptum, --
sive igitur ratio praebentis semina terrae
in volucres ignes potuit generate cometas,
sive illas natura faces ut cuncta creavit
sidera per tenues caelo lucentia flammis,
(sed trahit ad semet rapido Titanius aestu
involvitque suo flammantis igne cometas,
ac modo dimittit, sicut Cyllenius orbis
et Venus, accenso cum ducit vespere noctem,
saepe nitent falluntque oculos rursusque revisunt)
seu deus instantis fati miseratus in orbem
signa per affectus caelique incendia mittit;
numquam futtilibus excanduit ignibus aether:
squalidaque elusi deplorant arva coloni,
et sterilis inter sulcos defessus arator
ad iuga maerentis cogit frustrata iuencos.
[880] aut gravibus morbis et lenta corpora tabe
corripit exustis letalis flamma medullis
labentisque rapit populos, totasque per urbes
publica succensis peraguntur fata sepulcris.
qualis Erechtheos pestis populata colonos
extulit antiquas per funera pacis Athenas,
alter in alterius labens cum fata ruebant.
nec locus artis erat medicae nec vota valebant;
cesserat officium morbis, et funera deerant
mortibus et lacrimae; lassus defecerat ignis,
et coacervatis ardebant corpora membris,

ac tanto quondam populo vix contigit heres.
talìa significant lucentes saepe cometae:
funera cum facibus veniunt terrisque minantur
ardentis sine fine rogos, cum mundus et ipsa
aegrotet natura, hominum sortita sepulcrum.
quin et bella canunt ignes subitosque tumultus
et clandestinis surgentia fraudibus arma,
externas modo per gentes, -- ut foedere rupto
cum fera ductorem rapuit Germania Varum
infecitque trium legionum sanguine campos,
arserunt toto passim minitantia mundo
lumina, et ipsa tulit bellum natura per ignes
opposuitque suas vires finemque minata est.
nec mirere graves rerumque hominumque ruinas:
saepe domi culpa est; nescimus credere caelo; --
civilis etiam motus cognataque bella
significant. nec plura alias incendia mundus
sustinuit, quam cum ducibus iurata cruentis
arma Philippeos implerunt agmine campos.
[910] vixque etiam sicca miles Romanus harena
ossa verum lacerosque prius superastitit artus,
imperiumque suis confligit viribus ipsum,
perque patris pater Augustus vestigia vicit.
necdum finis erat: restabant Actia bella
dotali oommissa acie, repetitaque rerum
alea, et in ponto quaesitus rector Olympi,
femineum sortita iugum cum Roma pependit,
atque ipsa Isiaco certarunt fulmina sistro.
restabant profugo servilia milite bella,
cum patrios armis imitatus filius hostis
aequora Pompeius cepit defensa parenti.
sed satis hoc fatis fuerit. iam bella quiescant,
atque adamanteis discordia vincta catenis
aeternos habeat frenos in carcere clausa.
sit pater invictus patriae, sit Roma sub illo,
cumque deum caelo dederit, non quaerat in orbe.

Liber II

Maximus Iliacae gentis certamina vates
et quinquaginta regum regemque patremque
Hectoraque Aeacidae victamque sub Hectore Troiam,
erroremque ducis totidem, quot vicerat, annis
<infestum experti dominum maris atque renato
instantem bello geminataque Pergama ponto
ultimaque in patria captisque penatibus arma
ore sacro cecinit; patriam cui turba petentum,
dum dabat, eripuit, cuiusque ex ore profusos
omnis posteritas latices in carmina duxit
amnemque in tenuis ausa est deducere rivos
unius fecunda bonis. sed proximus illi
Hesiodus memorat divos divumque parentes
et chaos enixum terras orbemque sub illo
infantem et primos titubantia sidera cursus
Titanasque senes, Iovis et cunabula magni
et sub fratre viri nomen, sine matre parentis,
atque iterum patrio nascentem corpore Bacchum,
silvarumque deos secretaque numina Nymphas.
quin etiam ruris cultus legesque notavit
militiamque soli, quod colles Bacchus amaret,
quod fecunda Ceres campos, quod Pallas utrumque,
atque arbusta vagis essent quod adultera pomis;
omniaque immenso volitantia lumina mundo,
pacis opus, magnos naturae condit in usus.
astrorum quidam varias dixere figuras,
signaque diffuso passim labentia caelo
in proprium cuiusque genus causasque tulere;
Persea et Andromedan poena matremque dolentem

solventemque patrem, raptamque Lycaone natam,
officioque Iovis Cynosuram, lacte Capellam
et furto Cycnum, pietate ad sidera ductam
Erigenon ictuque Nepam spolioque Leonem
et morsu Cancrum, Pisces Cythereide versa,
Lanigerum victo ducentem sidera ponto,
ceteraque ex variis pendentia casibus astra
aethera per summum voluerunt fixa revolvi.
quorum carminibus nihil est nisi fabula caelum
terrae composuit mundum quae pendet ab illo.
quin etiam ritus pastorum et Pana sonantem
in calamos Sicula memorat tellure creatus,
nec silvis silvestre canit perque horrida motus
rura serit dulcis Musamque inducit in aulas.
ecce alius pictas volucres ac bella ferarum,
ille venenatos angues aconitaque et herbas
fata refert vitamque sua radice ferentis.
quin etiam tenebris immersum Tartaron atra
in lucem de nocte vocant orbemque revolvunt
interius versum naturae foedere rupto.
omne genus rerum doctae cecinere sorores,
omnis ad accessus Heliconos semita trita est,
et iam confusi manant de fontibus amnes
nec capiunt haustum turbamque ad nota ruentem.
integra quaeramus rorantis prata per herbas
undamque occultis meditantem murmur in antris,
quam neque durato gustarint ore volucres,
ipse nec aethereo Phoebus libaverit igni.
nostra loquar, nulli vatium debemus orsa,
nec furtum sed opus veniet, soloque volamus
in caelum curru, propria rate pellimus undas.
namque canam tacita naturae mente potentem
infusumque deum caelo terrisque fretoque
ingentem aequali moderantem foedere molem,
totumque alterno consensu vivere mundum
et rationis agi motu, cum spiritus unus
per cunctas habitet partes atque irriget orbem
omnia pervolitans corpusque animale figuret.
quod nisi cognatis membris contexta maneret
machina et imposito pareret tota magistro
ac tantum mundi regeret prudentia censum,

non esset statio terris, non ambitus astris,
 erraretque vagus mundus standove rigeret,
 nec sua dispositos servarent sidera cursus
 noxque alterna diem fugeret rursusque fugaret,
 non imbres alerent terras, non aethera venti
 nec pontus gravidas nubes nec flumina pontum
 nec pelagus fontes, nec staret summa per omnis
 par semper partes aequo digesta parente,
 ut neque deficerent undae nec sideret orbis
 nec caelum iusto maiusve minusve volaret.
 motus alit, non mutat opus. sic omnia toto
 dispensata manent mundo dominumque sequuntur.
 hic igitur deus et ratio, quae cuncta gubernat,
 ducit ab aetheriis terrena animalia signis,
 quae, quamquam longo, cogit, summota recessu,
 sentiri tamen, ut vitas ac fata ministrent
 gentibus ac proprios per singula corpora mores.
 nec nimis est quaerenda fides: sic temperat arva
 caelum, sic varias fruges redditque rapitque,
 sic pontum movet ac terris immittit et aufert,
 atque haec seditio pelagus nunc sidere lunae
 mota tenet, nunc diverso stimulata recessu,
 nunc anni spatio Phoebum comitata volantem;
 sic summersa fretis, concharum et carcere clausa,
 ad lunae motum variant animalia corpus
 et tua damna, tuas imitantur, Delia, vires;
 tu quoque fraternis sic reddis curribus ora
 atque iterum ex isdem repetis, quantumque reliquit
 aut dedit ille, refers et sidus sidere constas;
 denique sic pecudes et muta animalia terris,
 cum maneant ignara sui legisque per aevum,
 natura tamen ad mundum revocante parentem
 attollunt animos caelumque et sidera servant
 corporaque ad lunae nascentis cornua lustrant
 venturasque vident hiemes, reditura serena.
 quis dubitet post haec hominem coniungere caelo,
 <cui, cupiens terras ad sidera surgere, munus>
 eximium natura dedit linguamque capaxque
 ingenium volucremque animum, quem denique in unum
 descendit deus atque habitat seque ipse requirit?
 mitte alias artes, quarum est permissa facultas

invidiosa adeo, nec nostri munera census:
[mitto quod aequali nihil est sub lege tributum,
quo patet auctoris summam, non corporis, esse;
mitto quod certum est et inevitabile fatum
materiaeque datum est cogi sed cogere mundo]
quis caelum posset nisi caeli munere nosse,
et reperire deum, nisi qui pars ipse deorum est?
quisve hanc convexi molem sine fine patentis
signorumque choros ac mundi flammae tecta,
aeternum et stellis adversus sidera bellum
[ac terras caeloque fretum subiectaque utrisque]
cernere et angusto sub pectore claudere posset,
ni sanctos animis oculos natura dedisset
cognatamque sibi mentem vertisset ad ipsam
et tantum dictasset opus, caeloque veniret
quod vocat in caelum sacra ad commercia rerum?
quis neget esse nefas invitum prendere mundum
et velut in semet captum deducere in orbem?
sed, ne circuitu longo manifesta probentur,
ipsa fides operi faciet pondusque fidemque;
nam neque decipitur ratio nec decipit umquam.
rite sequenda via est ac veris credita causis,
eventusque datur qualis praedicitur ante.
quod Fortuna ratum faciat, quis dicere falsum
audeat et tantae suffragia vincere sortis?

Haec ego divino cupiam cum ad sidera flatu
ferre, nec in turba nec turbae carmina condam
sed solus, vacuo veluti vectatus in orbe
liber agam currus non occurrentibus ullis
nec per iter socios commune regentibus actus,
sed caelo noscenda canam, mirantibus astris
et gaudente sui mundo per carmina vatis,
vel quibus illa sacros non invidere meatus
notitiamque sui, minima est quae turba per orbem.
illa frequens, quae divitias, quae diligit aurum,
imperia et fasces mollemque per otia luxum
et blandis diversa sonis dulcemque per aures
affectum, ut modico noscenda ad fata labore.
hoc quoque fatorum est, legem perdiscere fati.

Et primum astrorum varia est natura notanda
carminibus per utrumque genus. nam mascula sex sunt,

diversi totidem generis sub principe Tauro:
cernis ut aversos redeundo surgat in artus.
alternant genus et vicibus variantur in orbem.

Humanas etiam species in parte videbis,
nec mores distant: pecudum pars atque ferarum
ingenium facient. quaedam signanda sagaci
singula sunt animo, propria quae sorte feruntur:
nunc binis insiste; dabunt geminata potentis
per socium effectus. multum comes addit et aufert,
ambiguisque valent, quis sunt collegia, fatis
ad meritum noxamque. duos per sidera Pisces
et totidem Geminos nudatis aspice membris.
his coniuncta manent alterno brachia nexu,
dissimile est illis iter in contraria versis.
par numerus, sed enim dispar natura notanda est.
atque haec ex paribus toto gaudentia censu
signa meant, nihil exterius mirantur in ipsis
amissumve dolent, quaedam quod, parte recisa
atque ex diverso commissis corpore membris,
ut Capricornus et intentum qui derigit arcum
iunctus equo: pars huic hominis, sed nulla priori.
[hoc quoque servandum est alta discrimen in arte,
dilat enim gemini duo sint duplane figura]
quin etiam Erigone binis numeratur in astris,
nec facies ratio duplex; nam desinit aestas,
incipit autumnus media sub Virgine utrimque.
idcirco tropicis praecedunt omnibus astra
bina, ut Lanigero, Chelis Cancroque Caproque,
quod duplicis retinent conexo tempore vires.
ut, quos subsequitur Cancer per sidera fratres,
e geminis alter florentia tempora veris
sufficit, aestatem sitientem provehit alter;
nudus uterque tamen, sentit quia uterque calorem,
ille senescentis veris, subeuntis at ille
aestatis: par est primae sors ultima parti.
quin etiam Arcitenens, qui te, Capricorne, sub ipso
promittit, duplici formatus imagine fertur:
mitior autumnus mollis sibi vindicat artus
materiamque hominis, fera tergo membra rigentem
excipiunt hiemem mutantque in tempora signum.
quosque Aries prae se mittit, duo tempora Pisces

bina dicant: hiemem hic claudit, ver incohat alter.
cum sol aequoreis revolans decurrit in astris,
hiberni coeunt cum vernis roribus imbres.
utraque sors umoris habet fluitantia signa.

Quin tria signa novem signis coniuncta repugnant
et quasi seditio caelum tenet. aspice Taurum
clunibus et Geminos pedibus, testudine Cancrum
surgere, cum rectis oriantur cetera membris;
ne mirere moras, cum sol aversa per astra
aestivum tardis attollat mensibus annum.

Nec te praetereat nocturna diurnaque signa
quae sint perspicere et propria deducere lege,
non tenebris aut luce suam peragentia sortem
(nam commune foret nullo discrimine nomen,
omnia quod certis vicibus per tempora fulgent
et nunc illa dies, nunc noctes illa sequuntur),
sed quibus illa parens mundi natura sacratas
temporis attribuit partes statione perenni.
namque Sagittari signum rabidique Leonis
et sua respiciens aurato vellere terga,
tum Pisces <et> Cancer et acri Scorpios ictu,
aut vicina loco, divisa aut partibus aequis,
omnia dicuntur simili sub sorte diurna.
cetera, vel numero consortia vel vice sedis,
interiecta locis totidem, nocturna feruntur.
quidam etiam sex continuis dixere diurnas
esse vices astris, quae sunt a principe signo
Lanigeri, sex a Libra nocturna videri.
sunt quibus esse diurna placet quae mascula surgunt,
femineam sortem tutis gaudere tenebris.

Quin non nulla tibi nullo monstrante loquuntur
Neptuno debere genus, scopulosus in undis
Cancer et effuso gaudentes aequore Pisces.
at, quae terrena censentur sidera sorte,
princeps armenti Taurus regnoque superbus
lanigeri gregis est Aries pestisque duorum
praedatorque Leo <et> dumosis Scorpios arvis.
sunt etiam mediae legis communia signa,
ambiguus tergo Capricornus, Aquarius undis,
umida terrenis aequali foedere mixta.

Non licet a minimis animum deflectere curis,

nec quicquam rationis eget frustrave creatum.
fecundum est proprie Cancri genus, acer et ictu
Scorpios, et partu complentes aequora Pisces.
sed sterilis Virgo est, simili coniuncta Leoni,
nec capit, aut captos effundit, Aquarius ortus.
inter utrumque manet Capricornus corpore mixto
et qui Cretaeo fulget Centaurus in arcu,
communisque Aries aequantem tempora Libram
et Geminos Taurumque pari sub sorte recenset.

Nec tu nulla putes in eo commenta locasse
naturam rerum, quod sunt currentia quaedam,
ut Leo et Arcitenens Ariesque in cornua tortus;
aut quae recta suis librantur stantia membris,
ut Virgo et Gemini, fundens et Aquarius undas;
vel quae fessa sedent pigras referentia mentes,
Taurus depositis collo sopitus aratris,
Libra sub emerito considens orbe laborum,
tuque tuos, Capricorne, gelu contractus in artus;
quaeve iacent, Cancer patulam distentus in alvum,
Scorpios incumbens plano sub pectore terrae,
in latus obliqui Pisces semperque iacentes.

Quod si sollerti circumspicis omnia cura,
fraudata invenies amissis sidera membris.
Scorpios in Libra consumit brachia, Taurus
succidit incurvo claudus pede, lumina Cancro
desunt, Centauro superest et quaeritur unum.
sic nostros casus solatur mundus in astris
exemploque docet patienter damna subire,
omnis cum caelo fortunae pendeat ordo
ipsaque debilibus formentur sidera membris.

Temporibus quoque sunt propriis pollentia signa:
aestas a Geminis, autumnus Virgine surgit,
bruma Sagittifero, ver Piscibus incipit esse.
quattuor in partes scribuntur sidera terna;
hiberna aestivis, autumnus verna repugnant.

Nec satis est proprias signorum noscere formas
et privas quas dant leges nascentibus astra;
consensu quoque fata movent et foedere gaudent
atque aliis alia succedunt sorte loquere.
circulus ut dextro signorum clauditur orbe,
in tris aequalis discurrit linea ductus

inque vicem extremis iungit se finibus ipsa,
et, quaecumque ferit, dicuntur signa trigona,
in tria partitus quod ter cadit angulus astra
quae divisa manent ternis distantia signis.
Laniger ex paribus spatiis duo signa, Leonis
atque Sagittari, diverso conspicit ortu;
Virginis et Tauri Capricorno consonat astrum;
cetera sunt simili ratione triangula signa
per totidem sortes, desunt quae, condita mundo:
[sed discrimen erit dextris laevisque: sinistra
quae subeunt, quae praecedunt dextra esse feruntur;
dexter erit Tauro Capricornus, Virgo sinistra]
hoc satis exemplo est. at, quae divisa quaternis
partibus aequali laterum sunt condita ductu
quorum designat normalis virgula sedes,
haec quadrata ferunt. Libram Capricornus et illum
conspicit ante Aries atque ipsum a partibus aequis
Cancer et hunc laeva subeuntis sidera Librae.
semper enim <in> dextris censentur signa priora.
sic licet in totidem partes diducere cuncta
ternaque bis senis quadrata effingere signis,
quorum proposito reddentur in ordine vires.

Sed si quis contentus erit numerasse quadrata,
divisum <ut> signis mundum putet esse quaternis,
aut tribus ac binis signis ornare trigonum,
ut socias vires et amicos exigat ortus
foederaque inveniat mundi cognata per astra,
falsus erit. nam, quia licet sint undique signa,
qui tamen e trinis, quae quinto quoque feruntur
astra loco, fuerint nati, sentire trigoni
non poterunt vires: licet illud nomine servent,
amisere loco dotes numerisque repugnant.
nam, cum sint partes orbis per signa trecentae
et ter vicinae, quas Phoebi circuit ardor,
tertia pars eius numeri latus efficit unum
in tris perducti partes per signa trigoni.
hanc autem numeri non reddit linea summam,
si signum signo, non pars a parte notetur,
quod, quamvis duo sunt ternis dirimentibus astra,
si tamen extremam laevi primamque prioris
inter se conferre voles numerumque notare,

ter quinquagenas implebunt ordine partes;
transibit numerus formam finesque sequentis
consumet ductus. licet ergo signa trigona
dicantur, partes non servant illa trigonas.
haec eadem species fallat per signa quadrata
(quod, cum totius numeri, qui construit orbem,
ter denae quadrum partes per sidera reddant,
evenit ut, prima signi de parte prioris
si partem ad summam ducatur virga sequentis,
bis sexagenas faciat; sin summa prioris
et pars confertur subeuntis prima, duorum
signorum in medio numerum transique referque,
triginta duplicat partes, pars tertia derit);
et, quamvis quartum a quarto quis computet astrum,
naufragium facient partes unius in ipsis.
non igitur satis est signis numerasse trigona
quadrative fidem quaeri per signa quaterna.
quadrati si forte voles effingere formam,
aut trinis paribus facies cum membra trigoni,
hic poscit quintam partem centesima summa,
illic amittit decimam. sic convenit ordo.
et, quicumque quater iunctis favet angulus usque,
quaeque loca in triplici signarit linea ductu
cum sinuata viae linquet dispendia recta,
his natura dedit communi foedera lege
inque vicem affectus et mutua iura favoris.
quocirca non omnis habet genitura trigonis
consensum signis, nec, cum sunt forte quadrata,
continuo inter se servant commercia rerum.
distat enim, partes consumat linea iustas
detrectetne modum numeri, quem circulus ambit,
nunc tris efficiens, nunc quattuor undique ductus,
quos in plura iubet ratio procedere signa
interdum, quam sunt numeris memorata per orbem.

Sed longe maior vis est per signa trigoni
quam quibus est titulus sub quarto quoque quadratis.
altior est horum summoto linea templo,
illa magis vicina meat caeloque recedit
et propius terras accedit visus eorum
aeraque infectum nostras demittit ad auras.

Debilia alternis data sunt commercia signis,

mutua nec magno consensu foedera servant,
invita angusto quod linea flectitur orbe.
nam, cum praeteriens formatur singula limes
sidera et alterno devertitur angulus astro
sexque per anfractus curvatur virgula in orbem,
a Tauro venit in Cancrum, tum Virgine tacta
Scorpion ingreditur, tum te, Capricorne, rigentem
et geminos a te Pisces aversaque Tauri
sidera contingens finit, qua coeperat, orbem.
alterius ductus locus est per transita signa,
utque ea praetereas quae sunt mihi singula dicta,
flexibus et totidem similis sit circulus illi.
tertia convexo conduntur signa recessu;
transversos igitur fugiunt subeuntia visus,
quod nimis inclinata iacent limisque videntur
vicinoque latent: ex recto certior ictus.
et, quia succedit convexo linea caelo,
singula circuitu quae tantum transeat astra,
visus eis procul est altoque vagatur Olympo
et tenuis vires ex longo mittit in orbem.
sed tamen est illis foedus sub lege propinqua,
quod non diversum genus est coeuntibus astris,
mascula sed maribus respondent, cetera sexus
feminei secum iungunt commercia mundi.
sic, quamquam alternis, par est natura figuris,
et cognata iacent generis sub legibus astra.

Iam vero nulla est haerentibus addita signis
gratia; nam consensus hebet, quia visus ademptus.
in seducta ferunt animos, quae cernere possunt.
sunt etiam adversi generis conexa per orbem
mascula femineis semperque obsessa vicissim.
[disparibus non ulla datur concordia signis]

Sexta quoque in nullas numerantur commoda vires,
virgula per totum quod par non ducitur orbem
sed duo signa ferit mediis summota quaternis,
tertius absumpto ductus non sufficit orbe.

At, quae diversis e partibus astra refulgent
per medium adverso mundum pendentia vultu
et toto divisa manent contraria caelo
septima quaeque, loco quamvis summota feruntur,
ex longo tamen illa valent viresque ministrant

vel bello vel pace suas, ut tempora poscunt,
 nunc foedus stellis, nunc et dictantibus iras.
 quod si forte libet, quae sunt contraria, signa
 per titulos celebrare suos sedesque, memento
 solstitium brumae, Capricornum opponere Cancro,
 Lanigerum Librae (par nox in utroque diesque est),
 Piscibus Erigonen, iuvenique urnaeque Leonem;
 Scorpios e summo cum fulget, Taurus in imo est,
 et cadit Arcitenens Geminis orientibus orbi.
 [hos servant inter sese contraria cursus]
 sed, quamquam adversis fulgent contraria signis,
 natura tamen interdum sociata feruntur,
 et genere amplexis concordia mutua surgit:
 mascula se paribus vel sic, diversa suorum
 respondent generi. Pisces et Virginis artus
 adversi volitant, sed amant communia iura,
 et vincit natura locum; sed vincitur ipsa
 temporibus, Cancerque tibi, Capricorne, repugnat
 femina femineo, quia brumae dissidet aestas.
 hinc rigor et glacies nivibusque albentia rura,
 hinc sitis et sudor nudusque in collibus orbis,
 aestivosque dies aequat nox frigida brumae.
 sic bellum natura gerit, discordat et annus,
 ne mirere in ea pugnancia sidera parte.
 at non Lanigeri signum Libraeque repugnant
 in totum, quia ver autumno tempore differt
 (fructibus hoc implet maturis, floribus illud)
 sed ratione pari est, aequatis nocte diebus,
 temporaque efficiunt simili concordia textu
 permixtosque dies mediis hiemem inter et aestum
 articulis uno servantia utrimque tenore
 quo minus infesto decertent sidera bello.
 talis erit ratio diversis addita signis.

His animadversis rebus quae proxima cura?
 noscere tutelae adiactaque numina signis
 et quae cuique deo rerum natura dicavit,
 cum divina dedit magnis virtutibus ora,
 condidit et varias sacro sub nomine vires,
 pondus uti rebus persona imponere posset.
 Lanigerum Pallas, Taurum Cytherea tuetur,
 formosos Phoebus Geminos; Cyllenie, Cancrum,

Iuppiter, et cum matre deum regis ipse Leonem;
spicifera est Virgo Cereris fabricataque Libra
Vulcani; pugnax Mavorti Scorpios haeret;
venantem Diana virum, sed partis equinae,
atque angusta fovet Capricorni sidera Vesta;
e Iovis adverso Iunonis Aquarius astrum est
agnoscitque suos Neptunus in aethere Pisces.
hinc quoque magna tibi venient momenta futuri,
cum ratio tua per stellas et sidera curret
argumenta petens omni de parte viasque
artis, ut ingenio divina potentia surgat
exaequentque fidem caelo mortalia corda.

Accipe divisas hominis per sidera partes
singulaque imperiis propriis parentia membra,
in quis praecipuas toto de corpore vires
exercent. Aries caput est ante omnia princeps
sortitus censusque sui pulcherrima colla
Taurus, et in Geminis aequali bracchia sorte
scribuntur conexas umeris, pectusque locatum
sub Cancro est, laterum regnum scapulaeque Leonis,
Virginis in propriam descendunt ilia sortem,
Libra regit clunes, et Scorpios inguine gaudet,
Centauri femina accedunt, Capricornus utrisque
imperitat genibus, crurum fundentis Aquari
arbitrium est, Piscesque pedum sibi iura reposcunt.

Quin etiam propriis inter se legibus astra
conveniunt, ut certa gerant commercia rerum,
inque vicem praestant visus atque auribus haerent
aut odium foedusve gerunt, conversaque quaedam
in semet proprio ducuntur prona favore.
idcirco adversis non numquam <est> gratia signis,
et bellum sociata gerunt; alienaque sede
inter se generant coniunctos omne per aevum,
a triquetrisque orti pugnant fugiuntque vicissim;
quod deus, in leges mundum cum conderet omnem,
affectus quoque divisit variantibus astris,
atque aliorum oculos, aliorum contulit aures,
iunxit amicitias horum sub foedere certo,
<illis perpetuas statuit discordibus iras,> a
cernere ut inter se possent audireque quaedam,
diligenter alia et noxas bellumque moverent,

his etiam propriae foret indulgentia sortis,
 ut se diligerent semper sibi que ipsa placerent;
 sicut naturas hominum plerasque videmus
 qui genus ex signis ducunt formantibus ortus.

Consilium ipse suum est Aries, ut principe dignum est,
 audit se Libramque videt, frustratur amando
 Taurum; Lanigero qui fraudem nequit et ultra
 fulgentis geminos audit per sidera Pisces,
 Virgine mens capitur visa. sic vexerat ante
 Europam dorso retinentem cornua laeva
 indutusque Iovi. Geminorum ducitur auris
 ad iuvenem aeternas fundentem Piscibus undas
 inque ipsos animus Pisces oculique Leonem.
 Cancer et adverso Capricornus conditus astro
 in semet vertunt oculos, in mutua tendunt
 auribus, et Cancri captatur Aquarius astu.
 at Leo cum Geminis aciem coniungit et aurem
 Centauro ferus et Capricorni diligit astrum.
 Erigone Taurum spectat sed Scorpion audit
 atque Sagittifero conatur nectere fraudem.
 Libra suos sequitur sensus solumque videndo
 Lanigerum atque animo complexa est Scorpion infra.
 ille videt Pisces, audit quae proxima Librae.
 nec non Arcitenens magno parere Leoni
 auribus atque oculis sinum fundentis Aquari
 conspiciere assuevit solamque ex omnibus astris
 diligit Erigonen. contra Capricornus in ipsum
 convertit visus (quid enim mirabitur ille
 maius, in Augusti felix cum fulserit ortum?)
 auribus et summi captat fastigia Cancri.
 at nudus Geminis intendit Aquarius aurem
 sublimemque colit Cancrum spectatque reducta
 tela Sagittiferi. Pisces ad Scorpion aciem
 derexere aciem cupiuntque attendere Taurum.
 has natura vices tribuit, cum sidera fixit.
 his orti similis referunt per mutua sensus,
 audire ut cupiant alios aliosque videre,
 [horum odio nunc horum idem ducuntur amore]
 illis insidias tendant, captentur ab illis.

Quin adversa meant alterna trigona trigonis,
 alteraque in bellum diverso limite ducit

linea. sic veri per totum consonat ordo.
namque Aries, Leo et Arcitenens, sociata trigona
signa, negant Chelis foedus totique trigono
quod Gemini excipiunt fundens et Aquarius undas.
idque duplex ratio cogit verum esse fateri,
quod tria signa tribus signis contraria fulgent,
quodque aeterna manent hominum bella atque ferarum.
[humana est facies Librae, diversa Leonis]
idcirco et cedunt pecudes, quod viribus amplis
consilium est maius. victus Leo fulget in astris,
aurea Lanigero concessit sidera pellis,
ipse suae parti Centaurus tergo cedit,
usque adeo est hominis virtus. quid mirer ab illis
nascentis Librae superari posse trigono?

Nec sola est ratio quae dat nascentibus arma
inque odium generat partus et mutua bella;
sed plerumque manent inimica tertia quaeque
lege, in transversum vultu defixa maligno,
quodque, manent quaecumque loco contraria signa
adversosque gerunt inter se septima visus,
tertia quaeque illis utriusque trigona feruntur;
ne sit mirandum si foedus non datur astris
quae sunt adversis signis cognata trigona.
quin etiam brevior ratio est per signa sequenda;
nam, quaecumque nitent humana condita forma
astra, manent illis inimica et victa ferarum.
sed tamen in proprias secedunt singula mentes
et privata gerunt secretis hostibus arma.

Lanigero genitis bellum est cum Virgine natis
et Libra Geminisque et eis quos protulit Urna.
in partus Tauri sub Cancro nata feruntur
pectora et in Chelis et quae dant Scorprios acer
et Pisces. at, quos Geminorum sidera formant,
his cum Lanigero bellum est eiusque trigono.
in Cancro genitos Capricorni semina laedunt
et Librae partus et quos dat Virginis astrum
quique sub aversi numerantur sidere Tauri.
Lanigeri communis erit rabidique Leonis
hostis, et a totidem bellum subscribitur astris.
Erigone Cancrumque timet geminique sub arcu
Centauri et Pisces et te, Capricorne, rigentem.

maxima turba petit Libram, Capricornus et illi
 adversus Cancer, Iuvenis quod utrimque quadratum est,
 quaeque in Lanigeri numerantur signa trigonum.
 Scorpions in totidem fecundus creditur hostes;
 aequoreum iuvenem, Geminos, Taurum atque Leonem,
 Erigonen Libramque fugit metuendus et ipse,
 quique Sagittari veniunt de sidere partus.
 hos Geminis nati Libraque et Virgine et Urna
 depressisse volent. naturae lege iubente
 haec eadem, Capricorne, tuis inimica feruntur.
 at quos aeternis perfundit Aquarius undis,
 in pugnam Nemeaeus agit totumque trigonum,
 turba sub unius fugiens virtute ferarum.
 Piscibus exortos vicinus Aquarius urget
 et gemini fratres et quos dat Virginis astrum
 quique Sagittari descendunt sidera nati.

Per tot signorum species contraria surgent
 corpora totque modis totiens inimica creantur.
 idcirco nihil ex semet natura creavit
 foedere amicitiae maius nec rarius umquam;
 perque tot aetates hominum, tot tempora et annos,
 tot bella et varios etiam sub pace labores,
 cum Fortuna fidem quaerat, vix invenit usquam.
 unus erat Pylades, unus qui mallet Orestes
 ipse mori; lis una fuit per saecula mortis,
 alter quod raperet fatum, non cederet alter.
 [et duo, qui potuere sequi: vix noxia poenis,
 optavitque reum sponsor non posse reverti,
 sponsoremque reus timuit, ne solveret ipsum]
 at quanta est scelerum moles per saecula cuncta,
 quamque onus invidiae non excusabile terris!
 venales ad fata patres matrumque sepulcra
 <non posuere modum sceleri, sed fraude nefanda
 ipse deus Caesar cecidit, qua territus orbi>
 imposuit Phoebus noctem terrasque reliquit.
 quid loquar eversas urbes et prodita templa
 et varias pacis clades et mixta venena
 insidiasque fori, caedes in moenibus ipsis
 et sub amicitiae grassantem nomine turbam?
 in populo scelus est et abundant cuncta furoris.
 et fas atque nefas mixtum, legesque per ipsas

saevit nequities; poenas iam noxia vincit.
scilicet, in multis quoniam discordia signis
corpora nascuntur, pax est sublata per orbem,
et fidei rarum foedus paucisque tributum,
utque sibi caelum sic tellus dissidet ipsa
atque hominum gentes inimica sorte feruntur.

Si tamen et cognata cupis dinoscere signa,
quae iungant animos et amica sorte ferantur,
Lanigeri partus cum toto iunge trigono.
simplicior tamen est Aries, meliusque Leone
prosequitur genitos et te, Centaure, creatos
quam colitur. namque est natura mitius astrum
expositumque suae noxae, nec fraudibus ullis,
nec minus ingenio molli quam corpore constans:
illis est feritas signis praedaeque cupido,
venalisque animus non umquam excedere cogit
commoditate fidem, nec longa est gratia facti;
plus tamen in duplici numerandum est roboris esse,
cui commixtus homo est, quam te, Nemeae, sub uno.
at, cum Lanigeri partus sub utroque <laborant
vique urgente dolent amborum astuque,> trigono
non parcit; sed rara gerit pro tempore bella,
quae feritas utriusque magis prorumpere cogit.
idcirco et pax est signis et mixta querella.
quin etiam Tauri Capricorno iungitur astrum,
nec magis illorum coeunt ad foedera mentes;
Virgineos etiam partus, quicumque creantur
Tauro, complecti cupiunt, sed saepe queruntur.
quos Geminique dabunt Chelaeque et Aquarius ortus
unum pectus habent fideique immobile vinclum,
magnus et in multos veniet successus amicos.
Scorpios et Cancer fraterna in nomina ducunt
ex semet genitos, nec non et Piscibus orti
concordant illis. saepe est et subdulus actus:
Scorpios aspergit noxas sub nomine amici;
at, quibus in lucem Pisces venientibus adsunt,
his non una manet semper sententia cordi,
commutant animos interdum et foedera rumpunt
ac repetunt, tectaeque lues sub fronte vagantur.
sic erit ex signis odium tibi paxque notanda.

Nec satis hoc, tantum solis insistere signis:

contemplare locum caeli sedemque vagarum.
 parte genus variant et vires linea mutat.
 nam sua quadratis veniunt, sua iura trigonis
 et quae per senos decurrit virgula tractus
 quaeque secat medium transverso limite caelum;
 distat enim surgatne eadem subeatne cadatne.
 hinc modo dat mundus vires, modo deterit idem,
 quaeque illic sumunt iras, huc acta reponunt.
 crebrius adversis odium est, cognata quadratis
 corpora censentur signis et amica trigonis.
 nec ratio obscura est; nam quartum quodque locavit
 eiusdem generis signum natura per orbem.
 quattuor aequali caelum discrimine signant
 in quibus articulos anni deus ipse creavit,
 ver Aries, Cererem Cancer Bacchumque ministrans
 Libra, caper brumam genitusque ad frigora piscis.
 nec non et duplici quae sunt conexas figura
 quartum quemque locum retinent; duo cernere Pisces
 et geminos iuvenes duplicemque in Virgine formam
 et duo Centauri licet uno corpora textu.
 sic et simplicibus signis stat forma quadrata;
 nam neque Taurus habet comitem, nec iungitur ulli
 horrendus Leo, nec metuit sine compare quemquam
 Scorpios, atque uno censetur Aquarius astro.
 sic quaecumque manent quadrato condita templo
 signa parem referunt numeris aut tempore sortem
 ac veluti cognata manent sub foedere tali.
 idcirco affines signant gradibusque propinquis
 accedunt unaque tenent sub imagine natos,
 quotquot cardinibus, <prona vertigine mundi
 naturae vires> propriae variante, moventur;
 quae, quamquam in partes divisi quattuor orbis
 sidera quadrata efficiunt, non lege quadrati
 censentur: minor est numeri quam cardinis usus.
 longior in spatium porrecta est linea maius
 quae tribus emensis signis facit astra trigona.
 haec ad amicitias imitantis iura gradumque
 sanguinis atque animis haerentia foedera ducunt,
 utque ipsa ex longo coeunt summota recessu,
 sic nos coniungunt maioribus intervallis.
 haec meliora putant, mentes quae iungere possunt,

quam quae non numquam foedus sub sanguine fallunt.
proxima vicinis subscribunt, tertia quaeque
hospitibus. sic astrorum servabitur ordo.
adde suas partes signis, sua partibus astra;
nam nihil in totum servit sibi: mixta feruntur,
ipsis dant in se partes capiuntque vicissim.
quae mihi mox certo digesta sub ordine surgent.
omnibus ex istis ratio est repetenda per artem,
pacata infestis signa ut discernere possis.

Perspice nunc tenuem visu rem, pondere magnam
et tantum Graio signari nomine passam,
dodecatemoria, in titulo signantia causas.
nam, cum tricenae per partes sidera constant,
rursus bis senis numerus diducitur omnis;
ipsa igitur ratio binas in partibus esse
dimidiasque docet partes. his finibus ecce
dodecatemorium constans, bis senaque tanta
omnibus in signis; quae mundi conditor ille
attribuit totidem numero fulgentibus astris,
ut sociata forent alterna sidera sorte,
et similis sibi mundus, et omnia in omnibus astra,
quorum mixturis regeret concordia corpus
et tutela foret communi mutua causa.
in terris geniti tali sub lege creantur;
idcirco, quamquam signis nascantur eisdem,
diversos referunt mores inimicaque vota;
et saepe in peius derrat natura, maremque
femina subsequitur: miscentur sidere partus,
singula divisim variant quod partibus astra,
dodecatemoriis proprias mutantia vires.

Nunc, quod sit cuiusque, canam, quove ordine constant,
ne vagus ignotis signorum partibus erres.
ipsa suo retinent primas in corpore partes
sidera, vicinae subeuntibus attribuuntur,
cetera pro numero ducunt ex ordine partes,
ultima et extremis ratio conceditur astris.
singula sic retinent binas in sidere quoque
dimidiasque eius partes, et summa repletur
sortibus exactis triginta sidere in omni.

Nec genus est unum, ratio nec prodita simplex,
pluribus inque modis verum natura locavit

diduxitque vias voluitque per omnia quaeri.
haec quoque comperta est ratio sub nomine eodem.
quacumque in parti nascentum tempore Luna
constiterit, numeris hanc ter dispone quaternis,
sublimi totidem quia fulgent sidera mundo.
inde suas illi signo, quo Luna refulsit,
quaeque hinc defuerant partes numerare memento.
proxima tricenae pariterque sequentia ducunt.
[hic ubi deficiet numerus, tunc summa relicta
in binas sortes adiecta parte locetur
dimidia, reliquis tribuantur ut ordine signis]
in quo destituent, eius tum Luna tenebit
dodecatemorium signi; post cetera ducet
ordine quodque suo, sicut stant astra locata.

Haec quoque te ratio ne fallat, percipe paucis
(maior in effectu minor est) de partibus ipsis
dodecatemorii quota sit quod dicitur esse
dodecatemorium. namque id per quinque notatur
partes; nam totidem praefulgent sidera caelo
quae vaga dicuntur, ducunt et singula sortes
dimidias, viresque in eis et iura capessunt.
in quo quaeque igitur stellae quandoque locatae
dodecatemorio fuerint spectare decebit;
cuius enim stella in fines in sidere quoque
inciderit, dabit effectus in viribus eius.
undique miscenda est ratio per quam omnia constant.
verum haec posterius proprio cuncta ordine reddam;
nunc satis est docuisse suos ignota per usus,
ut, cum perceptis steterit fiducia membris,
sic totum corpus facili ratione notetur
et bene de summa veniat post singula carmen.
ut rudibus pueris monstratur littera primum
per faciem nomenque suum, tum ponitur usus,
tum coniuncta suis formatur syllaba nodis,
hinc verbi structura venit per membra legendi,
tunc rerum vires atque artis traditur usus
perque pedes proprios nascentia carmina surgunt,
singulaque in summam prodest didicisse priora
(quae nisi constiterint primis fundata elementis,
effluat in vanum rerum praeposterus ordo
versaque quae propere dederint praecepta magistri),

sic mihi per totum volitanti carmine mundum
erutaque abstrusa penitus caligine fata,
Pieridum numeris etiam modulata, canenti
quoque deus regnat revocanti numen in artem,
per partes ducenda fides et singula rerum
sunt gradibus tradenda suis, ut, cum omnia certa
notitia steterint, proprios revocentur ad usus.
ac, velut, in nudis cum surgunt montibus urbes,
conditor et vacuos muris circumdare colles
destinat, ante manus quam temptet scindere fossas,
fervit opus (ruit ecce nemus, saltusque vetusti
procumbunt solemque novum, nova sidera cernunt,
pellitur omne loco volucrum genus atque ferarum,
antiquasque domos et nota cubilia linqunt,
ast alii silicem in muros et marmora templis
rimantur, ferrique rigor per pignora nota
quaeritur, hinc artes, hinc omnis convenit usus),
tum demum consurgit opus, cum cuncta supersunt,
ne medios rumpat cursus praepostera cura,
sic mihi conanti tantae succedere moli
materies primum rerum, ratione remota,
tradenda est, ratio sit ne post irrita neve
argumenta novis stupeant nascentia rebus.

Ergo age noscendis animum compone sagacem
cardinibus, qui per mundum sunt quattuor omnes
dispositi semper mutantque volantia signa:
unus ab exortu caeli nascentis in orbem,
qua primum terras aequali limite cernit,
alter ab adversa respondens aetheris ora,
unde fugit mundus praecepsque in Tartara tendit;
tertius excelsi signat fastigia caeli,
quo defessus equis Phoebus subsistit anhelis
reclinatque diem mediasque examinat umbras;
ima tenet quartus fundato nobilis orbe,
in quo principium est reditus finisque cadendi
sideribus, pariterque occasus cernit et ortus.
haec loca praecipuas vires summosque per artem
fatorum effectus referunt, quod totus in illis
nititur aeternis veluti compagibus orbis;
quae nisi perpetuis alterna sorte volantem
cursibus excipiant nectantque in vincula, bina

per latera atque imum templi summumque cacumen,
dissociata fluat resoluta machina mundo.

Sed diversa tamen vis est in cardine quoque,
et pro sorte loci variant atque ordine distant.
primus erit, summi qui regnat culmine caeli
et medium tenui partitur limite mundum;
quem capit excelsa sublimem Gloria sede
(scilicet haec tutela decet fastigia summa),
quidquid ut emineat sibi vindicet et decus omne
asserat et varios tribuendo regnet honores.
hinc favor et species atque omnis gratia vulgi,
reddere iura foro, componere legibus orbem
foederibusque suis externas iungere gentes
et pro sorte sua cuiusque extollere nomen.
proximus, est ima quamquam statione locatus,
sustinet aeternis nixum radicibus orbem,
effectu minor in specie sed maior in usu.
fundamenta tenet rerum censusque gubernat,
quam rata sint fossis, scrutatur, vota metallis
atque ex occulto quantum contingere possit.
tertius, aequali terris in parte nitentem
qui tenet exortum, qua primum sidera surgunt,
unde dies redit et tempus describit in horas,
hinc inter Graias horoscopos editur urbes,
nec capit externum, proprio quia nomine gaudet.
hunc penes arbitrium vitae est, hic regula morum,
fortunamque dabit rebus, ducetque per artes,
qualiaque excipiant nascentis tempora prima,
quos capiant cultus, quali sint sede creati,
utcumque admixtis subscribent viribus astra.
ultimus, emenso qui condit sidera mundo
occasumque tenens summersum despicit orbem,
pertinet ad rerum summas finemque laborum,
coniugia atque epulas extremaque tempora vitae
otiaque et coetus hominum cultusque deorum.

Nec contentus eris percepto cardine quoque:
intervalla etiam memori sunt mente notanda
per maius dimensa suas reddentia vires.
quidquid ab exortu summum curvatur in orbem,
aetatem primam nascentisque asserit annos.
quod summo premitur devexum culmine mundi

donec ad occasus veniat, puerilibus annis
succedit teneramque regit sub sede iuventam.
quae pars occasus aufert imumque sub orbem
descendit, regit haec maturae tempora vitae
perpetua serie varioque exercita cursu.
at, qua perficitur cursus redeunte sub ortum,
tarda supinatum lassatis viribus arcum
ascendens, seros demum complectitur annos
labentemque diem vitae tremulamque senectam.

Omne quidem signum sub qualicumque figura
partibus inficitur mundi; locus imperat astris
et dotes noxamque facit; vertuntur in orbem
singula et accipiunt vires caeloque remittunt.
vincit enim natura loci legesque ministrat
finibus in propriis et praetereuntia cogit
esse sui moris, vario nunc ditia honore,
nunc sterilis poenam referentia sidera sedis.
quae super exortum est a summo tertia caelo,
infelix regio rebusque inimica futuris
et vitio fecunda nimis; nec sola, sed illi
par erit, adverso quae fulget sidere sedes
iuncta sub occasu. neu praestet, cardine mundi
utraque praetenta fertur deiecta ruina.
porta laboris erit: scandendum est atque cadendum.
nec melior super occasus contraque sub ortu
sors agitur mundi: praeceps haec, illa supina
pendens aut metuit vicino cardine finem
aut fraudata cadet. merito Typhonis habentur
horrendae sedes, quem Tellus saeva profudit,
cum bellum caelo peperit nec matre minores
exstiterunt partus. sed fulmine rursus in alvum
compulsi, montesque super rediere cadentes,
cessit et in tumulum belli vitaeque Typhoeus.
ipsa tremit mater flagrantem monte sub Aetna.
at, quae fulgentis sequitur fastigia caeli
proxima, neve ipsi cedat, cui iungitur, astro
spe melior, palmamque petens victrixque priorum
altius insurgit: summae comes addita finis,
in peiusque manent cursus nec vota supersunt.
quocirca minime mirum, si proxima summo
atque eadem integrior Fortunae sorte dicatur

cui titulus Felix. censum sic proxima Graiae
 nostra subit linguae vertitque a nomine nomen.
 Iuppiter hac habitat: venerandam crede regenti.
 huic in perversum similis deiecta sub orbe
 imaque summersi contingens culmina mundi,
 adversa quae parte nitet, defessa peracta
 militia rursusque novo devota labori
 cardinis et subitura iugum sortemque potentem
 nondum sentit onus mundi, iam sperat honorem.
 Daemonien memorant Grai, Romana per ora
 quaeritur inversus titulus. sub corde sagaci
 conde locum numenque loci nomenque potentis,
 quae tibi posterius magnos revocentur ad usus.
 hic momenta manent nostrae plerumque salutis
 bellaque morborum caecis pugnancia telis,
 viribus ambiguum geminis casusque deique
 nunc huc nunc illuc sortem mutantis utraque.
 sed medium post astra diem curvataque primum
 culmina nutantis summo de vertice mundi
 aethra Phoebus alit; sub quo quae corpora nostra
 concipiunt vitia et fortunam, ex viribus eius
 decernunt. Deus ille locus sub nomine Graio
 dicitur. huic adversa nitens, quae prima resurgit
 sedibus ex imis iterumque reducit Olympum,
 pars mundi fratrumque vices mortisque gubernat;
 et dominam agnoscit Phoeben, fraterna videntem
 regna per adversas caeli fulgentia partes
 fataque damnosis imitantem finibus oris.
 huic parti Dea nomen erit Romana per ora,
 Graecia voce sua titulum designat eundem.
 arce sed in caeli, qua summa acclivia finem
 inveniunt, qua principium declivia sumunt,
 culminaque insurgunt occasus inter et ortus
 suspenduntque suo libratum examine mundum,
 asserit hanc Cytherea sibi per sidera sedem
 et velut in facie mundi sua collocat ora,
 per quae humana regit. propria est haec reddita parti
 vis, ut conubia et thalamos taedasque gubernet:
 haec tutela decet Venerem, sua tela movere.
 nomen erit Fortuna loco, quod percipe mente,
 ut brevia in longo compendia carmine praestem.

at, qua subsidit converso cardine mundus
fundamenta tenens, aversum et suspicit orbem
ac media sub nocte iacet, Saturnus in illa
parte suas agitat vires, deiectus et ipse
imperio quondam mundi solioque deorum,
et pater in patrios exercet numina casus
fortunamque senum.

titulus, quem Graecia fecit,

Daemonium signat dignas pro nomine vires.
nunc age surgentem primo de cardine mundum
respice, qua solitos nascentia signa recursus
incipiunt, viridis gelidis et Phoebus ab undis
enatat et fulvo paulatim accenditur igni
asperum iter temptans,

Aries qua ducit Olympum.

haec tua templa ferunt, Maia Cyllenie nate,
pro facie signata nota, quod nomen et ipsi
auctores tibi dant.

una est tutela duorum:

[nascentum atque patrum. quae tali condita parte est]

in qua fortunam natorum condidit omnem
natura, ex illa suspendit vota parentum.
unus in occasu locus est super. ille ruentem
praecipitat mundum terris et sidera mergit,
tergaque prospectat Phoebi, qui viderat ora;
ne mirere, nigri si Ditis ianua fertur
et finem vitae retinet<que repagula mortis.>
hic etiam ipse dies moritur, tellusque per orbem
surripit et noctis captum sub carcere claudit.
nec non et fidei tutelam vindicat ipsi
pectoris et pondus. tanta est in sede potestas
quae vocat et condit Phoebum recipitque refertque,
consummatque diem. tali sub sorte notandae
templorum tibi sunt vires: quae pervolat omnis
astrorum series ducitque et commodat illis
ipsa suas leges, stellaeque ex ordine certo,
ut natura sinit, lustrant, variasque locorum
efficiunt vires, utcumque aliena capessunt
regna et in externis subsidunt hospita castris.
haec mihi sub certa stellarum parte canentur;
nunc satis est caeli partes titulosque notasse

effectusque loci per se cuiusque deosque.
[cui parti nomen posuit, qui condidit artem,
octotropos; per quod stellae diversa volantes
quos reddant motus, proprio venit ordine rerum].

Liber III

In nova surgentem maioraque viribus ausum
nec per inaccessos metuentem vadere saltus
ducite, Pierides. vestros extendere fines
conor et ignotos in carmina ducere census.
non ego in excidium caeli nascentia bella,
fulminis et flammis partus in matre sepultos,
non coniuratos reges Troiaque cadente
Hectora venalem cineri Priamumque ferentem,
Colchida nec referam vendentem regna parentis
et lacerum fratrem stupro, segetesque virorum
taurorumque trucis flammis vigilemque draconem
et reduces annos auroque incendia facta
et male conceptos partus peiusque necatos;
non annosa canam Messenes bella nocentis,
septenosve duces ereptaque fulmine flammis
moenia Thebarum et victam quia vicerat urbem,
germanosve patris referam matrisque nepotes,
natorumve epulas conversaque sidera retro
ereptumque diem, nec Persica bella profundo
indicta et magna pontum sub classe latentem
immissumque fretum terris, iter aequoris undis;
non regis magni spatio maiore canenda
quam sunt acta loquar. Romanae gentis origo,
quotque duces urbis tot bella atque otia, et omnis
in populi unius leges ut cesserit orbis,
differtur. facile est ventis dare vela secundis
fecundumque solum varias agitare per artes
auroque atque ebori decus addere, cum rudis ipsa

materies niteat. speciosis condere rebus
carmina vulgatum est, opus et componere simplex.
at mihi per numeros ignotaque nomina rerum
temporaque et varios casus momentaque mundi
signorumque vices partesque in partibus ipsis
luctandum est. quae nosse nimis, quid, dicere quantum est?
carmine quid proprio? pedibus quid iungere certis?
huc ades, o quicumque meis advertere coeptis
aurem oculosque potes, veras et percipe voces.
impendas animum; nec dulcia carmina quaeras:
ornari res ipsa negat contenta doceri.
et, si qua externa referentur nomina lingua,
hoc operis, non vatis erit: non omnia flecti
possunt, et propria melius sub voce notantur.

Nunc age subtili rem summam perspice cura,
quae tibi praecipuos usus monstrata ministret
et certas det in arte vias ad fata videnda,
si bene constiterit vigilanti condita sensu.
principium rerum et custos natura latentum
(cum tantas strueret moles per moenia mundi
et circum fuis orbem concluderet astris
undique pendentem in medium, diversaque membra
ordinibus certis sociaret corpus in unum,
aeraque et terras flammamque undamque natantem
mutua in alternum praebere alimenta iuberet,
ut tot pugnantis regeret concordia causas
staretque alterno religatus foedere mundus),
exceptum a summa nequid ratione maneret
et quod erat mundi mundo regeretur ab ipso,
fata quoque et vitas hominum suspendit ab astris,
quae summas operum partes, quae lucis honorem,
quae famam assererent, quae numquam fessa volarent.
quae, quasi, per mediam, mundi praecordia, partem
disposita, obtineant, Phoebum lunamque vagasque
evincunt stellas nec non vincuntur et ipsa,
his regimen natura dedit, propriasque sacravit
unicuique vices sanxitque per omnia summam,
undique uti fati ratio traheretur in unum.
nam, quodcumque genus rerum, quodcumque labores
quaeque opera atque artes, quicumque per omnia casus
humana in vita poterant contingere, sorte

complexa est, tot et in partes, quot et astra locarat,
disposuit, certasque vices, sua munera cuique
attribuit, totumque hominis per sidera censum
ordine sub certo duxit, pars semper ut eidem
confinis parti vicinis staret in astris.

horum operum sortes ad singula signa locavit,
non ut in aeterna caeli statione manerent
et cunctos hominum pariter traherentur in ortus
ex isdem repetita locis, sed tempore sedes
nascentum acciperent proprias signisque migrarent
atque alias <alii> sors quaeque accederet astro,
ut caperet genitura novam per sidera formam
nec tamen incerto confunderet omnia motu.

sed, cum pars operum quae prima condita sorte est
acceptit propriam nascentis tempore sedem,
cetera succedunt signisque sequentibus haerent.
ordo ducem sequitur donec venit orbis in orbem.
has autem facies rerum per signa locatas,
in quibus omnis erit fortunae condita summa,
ut cursu stellae septem laeduntve iuvantve
cardinibusve movet divina potentia mundum,
sic felix aut triste venit per singula fatum,
talis et illius sors est speranda negoti.

haec mihi sollemni sunt ordine cuncta canenda
et titulis signanda suis rerumque figuris,
ut pateat positura operum nomenque genusque.

Fortunae sors prima data est. hoc illa per artem
censetur titulo, quia proxima continet in se
fundamenta domus domuique haerentia cuncta:
qui modus in servis, qui sit concessus in arvis
quamque datum magnas operum componere moles,
ut vaga fulgentis concordant sidera caeli.
post hinc militiae locus est, qua quidquid in armis
quodque peregrinas inter versantibus urbes
accidere assuevit titulo comprehenditur uno.
tertia ad urbanos statio est numeranda labores
(hoc quoque militiae genus est, civilibus actis
compositum) fideique tenet parentia vincla;
format amicitias et saepe cadentia frustra
officia, et cultus contingant praemia quanta
edocet, appositis cum mundus consonat astris.

iudiciorum opus in quarto natura locavit
fortunamque fori: fundentem verba patronum
pendentemque reum lingua labrisque loquentis
impositum, et populo nudantem condita iura
atque expensa sua solventem iurgia fronte,
cum iudex veri nihil amplius advocat ipso.
quidquid propositas inter facundia leges
efficit, hoc totum partem concessit in unam
atque, utcumque regunt dominantia sidera, paret.
quintus coniugio gradus est per signa dicatus
et socios tenet, et committens hospita iura
iungitur et similis coniungens foedus amicos.
in sexta dives numeratur copia sede
atque adiuncta salus rerum, quarum altera quanti
contingant usus monet, altera quam diuturni,
sidera ut inclinant vires et templa gubernant.
septima censetur saevis horrenda periclis,
si male subscribunt stellae per signa locatae.
nobilitas tenet octavam, qua constat honoris
condicio et famae modus et genus et specioso
gratia praetexto. nonus locus occupat omnem
natorum sortem dubiam patriosque timores
omniaque infantum mixta nutricia turba.
huic vicinus erit, vitae qui continet actum,
in quo sortimur mores, et qualibus omnis
formetur domus exemplis, quamque ordine certo
ad sua compositi discedant munera servi.
praecipua undecima pars est in sorte locata,
quae summam nostri semper viresque gubernat,
quaque valetudo constat, nunc libera morbis,
nunc oppressa, movent ut mundum sidera cumque.
non alia est sedes, tempusve genusve medendi
quae sibi deposcat vel cuius tempore praestet
auxilium et vitae sucos miscere salubris.
ultimus et totam concludens ordine summam
rebus apiscendis labor est, qui continet omnis
votorum effectus, et, quae sibi quisque suisque
proponit studia atque artes, haec irrita ne sint.
seu ferat officium nutus blanditus in omnis,
aspera sive foro per litem iurgia temptet,
fortunamve petat pelago ventisque sequatur,

seu Cererem plena vincentem credita messe
aut repetat Bacchum per pinguia musta fluentem,
hac in parte dies atque hac momenta dabuntur,
si bene convenient stellae per signa sequentes;
quarum ego posterius vires in utrumque valentis
ordine sub sermo reddam, cum pandere earum
incipiam effectus. nunc, ne permixta legentem
confundant, nudis satis est insistere membris.

Et, quoniam certo digestos orbe labores
nominaque in numerum viresque exegimus omnis
(athla vocant Grai, quae cuncta negotia rerum
in genera et partes bis sex divisa coercent),
nunc, quibus accedant signis quandoque, canendum est.
perpetuas neque enim sedes eademve per omnis
sidera nascentis retinent, sed tempore mutant,
nunc huc nunc illuc signorum mota per orbem,
incolumis tamen ut maneat qui conditus ordo est.
ergo age, ne falsa variet genitura figura,
si sua quemque voles revocare ad signa laborem,
Fortunae conquire locum per sidera cuncta,
quae primum est aerumnosis pars dicta sub athlis.
qui tibi cum fuerit certa ratione repertus,
cetera praedicto subeuntibus ordine signis
coniunges, teneant proprias ut singula sedes.
et, ne forte vagus Fortunae quaerere sedem
incipias, duplici certam ratione capesse.
cum tibi, nascentis percepto tempore, forma
constiterit caeli, stellis ad signa locatis,
transverso Phoebus si cardine celsior ibit
qui tenet exortum vel qui demergit in undas,
per tempus licet affirmes natum esse diei.
at, si subiectis senis fulgebit in astris
inferior dextra laevaue tenentibus orbem
cardinibus, noctis fuerit per tempora natus.
haec tibi cum fuerint certo discrimine nota,
tunc, si forte dies nascentem exceperit alma,
a sole ad lunam numerabis in ordine partes
signorum, ortivo totidem de cardine duces,
quem bene partitis memorant horoscopon astris.
in quodcumque igitur numerus pervenerit astrum
hoc da Fortunae. iunges tum cetera signis

athla suis, certo subeuntibus ordine cunctis.
 at, cum obducta nigris nox orbem texerit alis,
 siquis erit qui tum materna excesserit alvo,
 verte vias, sicut naturae vertitur ordo.
 consule tum Phoeben imitantem lumina fratris
 semper et in proprio regnantem tempore noctis;
 quotque ab ea Phoebus partes et signa recedit
 tot numerare iubet fulgens horoscopus a se.
 hunc Fortuna locum teneat subeuntibus athlis,
 ordine naturae sicut sunt cuncta locata.

Forsitan et quaeras, agili rem corde notandam,
 qua ratione queas, natalis tempore, nati
 exprimere immerso surgentem horoscocon orbe.
 quod nisi subtili visum ratione tenetur,
 fundamenta ruunt artis nec consonat ordo;
 cardinibus quoniam falsis, qui cuncta gubernant,
 mentitur faciem mundus nec constat origo
 flexaque momento variantur sidera templi.
 sed, quanta effectum, res est tam plena laboris
 cursibus aeternis mundum per signa volentem,
 ut totum lustret curvatis arcibus orbem,
 exprimere et vultus eius componere certos
 ac tantae molis minimum deprendere punctum:
 quae pars exortum vel quae fastigia mundi
 <obtineat summi demersosve aequoris undis>
 auferat occasus aut imo sederit orbe.

Nec me vulgatae rationis praeterit ordo,
 quae binas tribuit signis surgentibus horas
 et paribus spatiis aequalia digere astra,
 ut parte ex illa, qua Phoebi coeperit orbis,
 discedat numerus summamque accommodet astris,
 donec perveniat nascentis tempus ad ipsum,
 atque, ubi substiterit, signum dicatur oriri.
 sed iacet obliquo signorum circulus orbe,
 atque alia inflexis oriuntur sidera membris,
 ast illis magis est rectus surgentibus ordo,
 ut propius nodis aliquod vel longius astrum est.
 vix finit lucas Cancer, vix bruma reducit,
 quam brevis ille iacet, tam longus circulus hic est;
 Libra Ariesque parem reddunt noctemque diemque.
 sic media extremis pugnant extremaque summis.

nec nocturna minus variant quam tempora lucis,
sed tantum adversis idem stat mensibus ordo.
in tam dissimili spatio variisque dierum
umbrarumque modis quis credere possit in auras
omnia signa pari mundi sub lege meare?
adde quod incerta est horae mensura neque ullam
altera par sequitur, sed, sicut summa dierum
vertitur, et partes surgunt rursusque recedunt;
cum tamen, in quocumque dies deducitur astro,
sex habeat supra terras, sex signa sub illis.
quo fit ut in binas non possint omnia nasci,
cum spatium non sit sibi par pugnantibus horis,
si modo bis senae servantur luce sub omni,
quem numerum debet ratio sed non capit usus.

Nec tibi constabunt aliter vestigia veri,
ni, lucem noctemque paris dimensus in horas,
in quantum vario pateant sub tempore noris,
regulaque exacta primum formetur in hora
quae surgens sidensque diem perpendat et umbras.
haec erit, in Libra cum lucem vincere noctes
incipiunt vel cum medio concedere vere.
tunc etenim solum bis senas tempora in horas
aequa patent, medio quod currit Phoebus Olympo.
is cum per gelidas hiemes summotus in austros
fulget in octava Capricorni parte biformis,
tunc angusta dies vernalis fertur in horas
dimidiam atque novem, sed nox oblita diei
bis septem apposita, numerus ne claudicet, hora
dimidia. sic in duodenas exit utrimque
et redit in solidum natura condita summa.
inde cadunt noctes surguntque in tempora luces,
nunc huc nunc illuc gradibus per sidera certis
impulsae, quorum ratio manifesta per artem
collecta est venietque suo per carmina textu,
donec ad ardentis pugnarunt sidera Cancri;
atque ibi conversis vicibus mutantur in horas
brumalis, noctemque dies lucemque tenebrae
hibernam referunt, alternaque tempora vincunt.
atque haec est illas demum mensura per oras
quas rigat aestivis gravidus torrentibus amnis
Nilus et erumpens imitatur sidera mundi

per septem fauces atque ora fugantia pontum.

Nunc age, quot stadiis et quanto tempore surgant sidera, quotque cadant, animo cognosce sagaci, ne magna in brevibus lateant compendia dictis. nobile Lanigeri sidus, quod cuncta sequuntur, dena quater stadia exoriens duplicataque ducit cum cadit, atque horam surgens eiusque trientem occupat, occiduus geminat. tum cetera signa octonis crescunt stadiis orientia in orbem et totidem amittunt gelidas vergentia in umbras. hora novo crescit per singula signa quadrante tertiaque e quinta pars parte inducitur eius. haec sunt ad Librae sidus surgentibus astris incrementa: pari momento damna trahuntur cum subeunt orbem. rursusque a sidere Librae ordine mutato paribus per tempora versa momentis redeunt. nam, per quot creverat astrum Lanigeri stadia aut horas, tot Libra recedit; occiduusque Aries spatium tempusque cadendi quod tenet, in tantum Chelae consurgere perstant. excipiunt vicibus se signa sequentia versis. haec ubi constiterint vigilanti condita mente iam facile est tibi, quod quandoque horoscopet astrum, noscere, cum liceat certis surgentia signa ducere temporibus propriasque ascribere in horas, partibus ut ratio signo ducatur ab illo, in quo Phoebus erit, quarum mihi reddita summa est.

Sed neque per terras omnis mensura dierum umbrarumque eadem est, simili nec tempora summa mutantur: modus est varius ratione sub una. nam, qua Phrixiei ducuntur vellera signi Chelarumque fides iustaeque examina Librae, omnia consurgunt binas ibi signa per horas, quod medius recto praeciditur ordine mundus aequalisque super transversum vertitur axem. illic perpetua iunguntur pace diebus obscurae noctes; aequo stat foedere tempus; nec manifesta patet falsi fallacia mundi, sed similis simili toto nox redditur aevo; omnibus autumnus signis, ver omnibus unum, una quod aequali lustratur linea Phoebos.

nec refert illic quo sol decurrat in astro,
litoreumne coquat Cancrum contrane feratur,
[sideribus mediis an quae sint quattuor inter]
quod, quamquam per tris signorum circulus arcus
obliquus iaceat, recto tamen ordine zonae
consurgunt supra caput in terrasque feruntur
et paribus spatiis per singula lustra resurgunt,
ac bene diviso mundus latet orbe patetque.
at, simul ex illa terrarum parte recedas,
quidquid ad extremos temet provexerit axes
per convexa gradus gressum fastigia terrae,
quam tereti natura solo decircinat orbem
in tumidum et mediam mundo suspendit ab omni,++
ergo ubi conscendes orbem scandensque rotundum
degrediere simul, fugiet pars altera terrae,
altera reddetur. sed, quantum inflexeris orbem,
tantum inclinabit caeli positura volantis,
et modo quae fuerant surgentia limite recto
sidera curvato ducentur in aethera tractu,
atque erit obliquo signorum balteus orbe
qui transversus erat, statio quando illius una est,
nostrae mutantur sedes. ergo ipsa moveri
tempora iam ratio cogit variosque referre
sub tali regione dies, cum sidera flexo
ordine conficiant cursus obliqua malignos,
longius atque aliis aliud propiusve recumbat.
pro spatio mora magna datur: quae proxima nobis
consurgunt, longos caeli visuntur in orbes;
ultima quae fulgent, celeris merguntur in umbras.
et, quanto ad gelidas propius quis venerit Arctos,
tam magis effugiunt oculos brumalia signa,
vixque ortis occasus erit. si longius inde
procedat, totis condentur singula membris
tricenaeque trahent conexo tempore noctes
et totidem luces adiment. sic parva dierum
efficitur mora et attritis consumitur horis
paulatimque perit, spatio fugientibus astris.
pluraque, per partes surrepto tempore, signa
quaerentur medio terrae celata tumore
abducentque simul Phoebum textentque tenebras,
mensibus ereptis donec sit debilis annus.

si vero natura sinat sub vertice caeli,
 quem gelidus rigidis fulcit compagibus axis,
 aeternas super ire nives orbemque rigentem
 prona Lycaoniae spectantem membra puellae,
 stantis erit caeli species, laterumque meatu
 turbinis in morem recta vertigine curret.
 inde tibi obliquo sex tantum signa patebunt
 circuitu, nullos umquam fugientia visus
 sed teretem acclini mundum comitantia spira.
 hic erit una dies per senos undique menses
 dimidiumque trahens contextis lucibus annum,
 numquam erit occiduus quod tanto tempore Phoebus,
 dum bis terna suis perlustrat cursibus astra,
 sed circum volitans recto versabitur orbe.
 at, simul e medio praeceps descenderit orbe
 inferiora petens deiecto sidera curru
 et dabit in pronum laxas effusus habenas,
 per totidem menses iunget nox una tenebras
 vertice sub caeli. nam quisquis spectat ab axe,
 dimidium e toto mundi videt orbe rotundi,
 pars latet inferior; neque enim circumvenit illum
 recta acies, mediaque tenus distenditur alvo.
 effugit ergo oculos summo spectantis ab orbe
 dum sex summersis vectatur Phoebus in astris,
 abducitque simul luces tenebrasque relinquit
 sideribus, donec totidem, quot mensibus actis
 cesserat, inde redit geminasque ascendit ad Arctos.
 hic locus in binas annum noctesque diesque
 per duo partitae dirimit divortia terrae.

Et, quoniam quanto varientur tempora motu
 et quibus e causis dictum est, nunc accipe, signa
 quot surgant in quoque loco cedantque per horas,
 partibus ut prenda possint orientia certis,
 ne falsus dubia ratione horoscopus erret.
 atque hoc in totum certa sub lege sequendum est,
 singula quod nequeunt, per tot distantia motus,
 temporibus numerisque suis exacta referri.
 a me sumat iter positum, sibi quisque sequatur
 perque suos tendat gressus, mihi debeat artem.
 quacumque hoc parti terrarum quisque requireret,
 deducat proprias noctemque diemque per horas

maxima sub Cancro minimis quae cingitur umbris;
et sextam summae, fuerit quae forte, diurnae
vicino tribuat post Cancri templa Leoni;
at quae nocturnis fuerit mensura tenebris
in totidem partes simili ratione secunda est,
ut, quantum una ferat, tantum tribuatur ad ortus
temporis averso nascenti sidere Tauro.
has inter quasque accipiet Nemeaeus horas
quod discrimen erit, per tris id divide partes,
tertia ut accedat Geminis, qua tempora Tauri
vincant, atque eadem Cancro similisque Leoni,
sed certa sub lege, prioris semper ut astri
incolumem servent summam crescantque novando.
sic erit ad summam ratio perducta priorem
quam modo divisit Nemeaeus duxerit horis.
inde pari Virgo procedat temporis auctu.
his usque ad Chelas horarum partibus aucta
per totidem e Libra decrescent sidera partes.
et, quantis in utrumque moris tollentur ad ortus,
diversam in sortem tantis mergentur ad umbras.
haec erit horarum ratio ducenda per orbem
<signorum: nunc in noscenda pone laborem>
illa, quot stadiis oriantur quaeque cadantque.
quae <quater et> cum ter centum vicenaque constent,
detrahitur summae tota pars, quota demitur usque
omnibus ex horis aestivae nomine noctis,
solstitium summo peragit cum Phoebus Olympo.
quodque his exsuperat demptis id ducito in aequas
sex partes, sextamque ardenti trade Leoni.
rursus qui steterit numerus sub nomine noctis
eius erit signo Tauri pars illa dicanda.
quodque, haec, exsuperat, pars cum superatur ab illa,
distinguitque duas medio discrimine summas,
tertia pars eius, numero super addita Tauri,
tradetur Geminis. simili tum cetera lucro
procedent numeros semper tutata priores
augebuntque novo vicinas munere summas,
donec perveniant ad iustae sidera Librae:
ex illa totidem per partes sic breviantur
Lanigeri ad fines; conversaque omnia lege
accipiunt perduntque paris cedentia sortes.

haec via monstrabit stadiorum ponere summas
 et numerare suos ortus per sidera cuncta.
 quod bene cum propriis simul acceptaveris horis,
 in nulla fallat regione horoscopus umquam,
 cum poterunt certis numerari singula signa
 temporibus parte ex illa quam Phoebus habebit.

Nunc, quibus hiberni momentis surgere menses
 incipiant (neque enim paribus per sidera cuncta
 procedunt gradibus, nivei dum vellera signi
 contingant aequum luces cogentia et umbras
 ferre iugum), magna est ratio breviterque docenda.
 principio capienda tibi est mensura diei
 quam minimam Capricornus agit, noctisque per horas
 quam summam; quodque a iusto superaverit umbris,
 perdiderint luces, eius pars tertia signo
 tradenda est medio semper, qua sorte retenta
 dimidio vincat primum, vincatur et ipsum
 extremo: totum in partes ita digere tempus.
 his opibus tria signa valent; sed summa prioris
 ac medii numeri coniuncta sequentibus astris
 cesserit, ut, senis fuerit si longior horis
 brumali nox forte die, Capricornus in horam
 dimidiam attollat luces, et Aquarius horam
 ipse suam proprie ducat summaeque priori
 adiungat, Pisces tantum sibi temporis ipsi
 constituent, quantum accipiant de sorte prioris,
 et tribus expletis horis noctemque diemque
 Lanigero tradant aequandam tempore veris.
 incipit a sexta tempus procedere parte
 dividuum; triplicant vires haerentia signa
 ultimaque acceptas duplicant. ita summa diebus
 redditur, aequatae solvuntur faenore noctes
 rursus et incipiunt propria de sorte diebus
 cedere diversa labentia tempora lege.
 namque Aries totidem deducit noctibus horas
 quot prius abstulerant proprio sub nomine Pisces,
 hora datur Tauro, cumuletque ut damna priora
 dimidiam adiungunt Gemini. sic ultima primis
 respondent, pariterque, illis quae proxima fulgent,
 et media aequatis censentur viribus astra.
 [praecipuosque gerunt varianda ad tempora motus]

hac vice descendunt noctes a sidere brumae
tollunturque dies, annique invertitur orbis,
solstitium tardi dum fit sub sidere Cancri;
tumque diem brumae nox aequat, tempora noctis
longa dies, similique redit, quam creverat, actu.

Illa etiam poterit nascens via ducere ad astrum
quod quandoque vadis emissum redditur orbi.
nam quota sit lucis, si luce requiritur, hora
aspicies, atque hunc numerum revocabis in ipsum
multiplicans decies, adiectis insuper eidem
quinque tamen summis, quia qualicumque sub hora
ter quinas mundi se tollunt sidera partes.
hic ubi constiterit numerus, coniungere et illas,
quae superent Phoebos partes per signa, memento.
ex hac tricenas summa per sidera partes
distribues, primamque vicem, quo Phoebus in astro
fulserit, inde aliis, solem quaecumque sequentur.
tum quo subsistet numerus consumptus in astro
quave in parte suam summam nomenque relinquet
haec erit exoriens et pars et forma per ignes.

*

contineat partes. ubi summam feceris unam,
tricenas dabis ex illa per singula signa,
donec deficiat numerus; quaque ille sub astri
parte cadet, credas illam cum corpore natam
esse hominis pariterque orbem vidisse per umbras.
sic erit ipse tibi rapidis quaerendus in astris
natalis mundi certoque horoscopus ortu,
ut, cum exacta fides steterit sub cardine primo,
fallere non possint summi fastigia caeli,
non celeres obitus, stent fundamenta sub imo,
[stent veri stellarum obitus verique subortus]
sideraque in proprias vires sortesque recedant.

Nunc sua reddentur generatim tempora signis,
quae divisa etiam proprios ducuntur in annos
et menses lucisque suas horasque dierum,
per quae praecipuas ostendunt singula vires.
primus erit signi, quo Sol effulserit, annus,
annua quod lustrans consumit tempora mundum;
proximus atque alii subeuntia signa sequuntur.
Luna dabit menses, peragit quod menstrua cursum.

tutelaque suae primas horoscopus horas
 asserit atque dies, traditque sequentibus astris.
 sic annum mensesque suos natura diesque
 atque ipsas voluit numerari signa per horas,
 omnia ut omne foret divisum tempus in astra
 perque alterna suos variaret sidera motus,
 ut cuiusque vices ageret redeuntis in orbem.
 idcirco tanta est rerum discordia in aevo
 et subtexta malis bona sunt lacrimaeque sequuntur
 vota nec inconstans servat fortuna tenorem;
 usque adeo permixta fluit nec permanet usquam,
 amisitque fidem variando cuncta per omnis.
 non annis anni nec menses mensibus usquam
 conveniunt, seque ipsa dies alia usque requirit
 horaque non ulli similis producitur horae,
 tempora quod distant, propriis parentia signis,
 per numeros omnis aevi divisa volantis,
 talisque efficiunt vitas casusque animantum,
 qualia sunt, quorum vicibus tum vertimur, astra.

Sunt quibus et caeli placeat nascentis ab orae
 sidere, quem memorant horoscopon inventores,
 parte quod ex illa describitur hora diebus,
 omne genus rationis agi per tempora et astra
 et capite ex uno menses annosque diesque
 incipere atque horas tradique sequentibus astris;
 et, quamquam socia nascantur origine cuncta,
 diversas tamen esse vices, quod tardius illa,
 haec citius peragant orbem. semel omnia ad astra
 hora die, bis mense dies venit, unus in anno
 mensis et exactis bis sex iam solibus annus.
 difficile est in idem tempus concurrere cuncta,
 unius ut signi pariter sit mensis et annus
 <atque dies atque hora simul: sibi discrepat ordo.
 saepe fit ut, mitis tulerint qui sideris annum,>
 asperioris agant mensem; si mensis in astrum
 laetius inciderit, signum sit triste diei;
 si fortuna diem foveat, sit durior hora.
 idcirco nihil in totum sibi credere fas est,
 non annos signis, menses vertentibus annis,
 mensibus aut luces, aut omnis lucibus horas,
 quod nunc illa nimis properant, nunc illa morantur,

et modo dest aliis, modo adest, vicibusque recedit
aut redit atque alio mutatur tempore tempus
interpellatum variata sorte dierum.

Et, quoniam docui, per singula tempora, vitae
quod quandoque genus veniat, cuiusque sit astri
quisque annus, cuius mensis, simul hora diesque,
altera nunc ratio, quae summam continet aevi,
reddenda est, quot quaeque annos dare signa ferantur.
quae tibi, cum finem vitae per sidera quaeris,
respicienda manet ratio numerisque notanda.
bis quinos annos Aries unumque triente
fraudatum dabit. appositis tu, Taure, duobus
vincis, sed totidem Geminorum vinceris astro,
tuque bis octonos, Cancer, binosque trientes,
bisque novem, Nemeae, dabis bessemque sub illis.
Erigone geminatque decem geminatque trientem,
nec plures fuerint Librae quam Virginis anni.
Scorpios aequabit tribuentem dona Leonem.
Centauri fuerint eadem quae munera Cancri.
ter quinos, Capricorne, dares, si quattuor essent
appositi menses. triplicabit Aquarius annos
quattuor et menses vitam producet in octo.
Piscibus est Aries et sorte et finibus haerens:
lustra decem tribuent solis cum mensibus octo.

Nec satis est annos signorum noscere certos,
ne lateat ratio finem quaerentibus aevi:
templa quoque et partes caeli sua munera norunt
et proprias tribuunt certo discrimine summas,
cum bene constiterit stellarum conditus ordo.
sed mihi templorum tantum nunc iura canentur;
mox veniet mixtura suis cum viribus omnis,
cum bene materies steterit percognita rerum
non interpositis turbatarum undique membris.
si bene constiterit primo sub cardine Luna,
qua redit in terras mundus, nascensque tenebit
exortum, octo tenor decies ducetur in annos
si duo decedant. at, cum sub culmine summo
consistet, tribus hic numerus fraudabitur annis.
bis quadragenos occasus dives in actus
solis erat, numero nisi dasset olympias una.
imaque tricenos bis fundamenta per annos

censentur bis sex adiectis messibus aevo.
 quodque prius natum fuerit dextrumque trigonum
 hoc sexagenos tribuit duplicatque quaternos.
 quod fuerit laevum praelataque signa sequetur
 tricenos annos duplicat, tris insuper addit.
 quaeque super signum nascens a cardine primum
 tertia sors manet et summo iam proxima caelo
 haec ter vicenos geminat, tris abstrahit annos.
 quaeque infra veniet spatio divisa sub aequo
 per quinquagenas complet sua munera brumas.
 quemque locum superat nascens horoscopus, ille
 dena quater revocat vertentis tempora solis
 accumulaturque duos cursus iuvenemque relinquit.
 at qui praecedat surgentis cardinis oram
 vicenos ternosque dabit nascentibus annos
 vix degustatam rapiens sub flore iuventam.
 quod super occasus templum est ter dena remittit
 annorum spatia et decimam tribus applicat auctis.
 inferius puerum interimet, bis sexque peracti
 immatura trahent natales corpora morti.

Sed tamen in primis memori sunt mente notanda
 partibus adversis quae surgunt condita signa
 divisumque tenent aequo discrimine caelum;
 quae tropica appellant, quod in illis quattuor anni
 tempora vertuntur signis nodosque resolvunt
 totumque emutant converso cardine mundum
 inducuntque novas operum rerumque figuras.

Cancer ad aestivae fulget fastigia zonae
 extenditque diem summum parvoque recessu
 destruit et, quanto fraudavit tempore luces,
 in tantum noctes auget: stat summa per omnis.
 tum Cererem fragili properant destringere culmo,
 Campus et in varias destringit membra palaestras,
 et tepidas pelagus iactatum languet in undas.
 tunc et bella fero tractantur Marte cruenta
 nec Scythiam defendit hiems; Germania sicca
 iam tellure fugit Nilusque tumescit in arva.
 hic rerum status est, Cancrī cum sidere Phoebus
 solstitium facit et summo versatur Olympo.

Parte ex adversa brumam Capricornus inertem
 per minimas cogit luces et maxima noctis

tempora, producitque diem tenebrasque resolvit,
inque vicem nunc damna regit, nunc tempora supplet.
tunc riget omnis ager, clausum mare, condita castra,
nec tolerant medias hiemes sudantia saxa,
statque uno natura loco paulumque quiescit.

Proxima in effectum et similis referentia motus
esse ferunt lucas aequantia signa tenebris.
namque Aries Phoebum repetentem sidera Cancri
inter principium reditus finemque coerces
tempora diviso iungens concordia mundo,
convertitque vices victumque a sidere Librae
exsuperare diem iubet et succumbere noctes,
aestivi donec veniant ad sidera Cancri.
tum primum miti pelagus consternitur unda
et varios audet flores emittere tellus;
tum pecudum volucrumque genus per pabula laeta
in Venerem partumque ruit, totumque canora
voce nemus loquitur frondemque virescit in omnem.
viribus in tantum signi natura movetur.

Huic ex adverso simili cum sorte refulget
Libra diem noctemque pari cum foedere ducens,
tantum quod victas usque ad se vincere noctes
ex ipsa iubet, ad brumae dum tempora surgant.
tum Liber gravida descendit plenus ab ulmo
pinguiaque impressis despumant musta racemis;
mandant et sulcis Cererem, dum terra tepore
autumni resoluta patet, dum semina ducit.

Quattuor haec et in arte valent, ut tempora vertunt
sic hos aut illos rerum flectentia casus
nec quicquam in prima patientia sede manere.
sed non per totas aequa est versura figuras,
annua nec plenis flectuntur tempora signis.
una dies sub utroque aequat sibi tempore noctem,
dum Libra atque Aries autumnum verque figurant;
una dies toto Cancri longissima signo,
cui nox aequalis Capricorni sidere fertur:
cetera nunc urgent vicibus, nunc tempora cedunt.
una ergo in tropicis pars est cernenda figuris,
quae moveat mundum, quae rerum tempora mutet,
facta novet, consulta alios declinet in usus,
omnia in aversum flectat contraque revolvat.

has quidam vires octava in parte reponunt;
sunt quibus esse placet decimae; nec defuit auctor
qui primae momenta daret frenosque dierum.

Liber IV

Quid tam sollicitis vitam consumimus annis
torquemurque metu caecaque cupidine rerum
aeternisque senes curis, dum quaerimus, aevum
perdimus et nullo votorum fine beati
victuros agimus semper nec vivimus umquam,
pauperiorque bonis quisque est, quia plura requirit
nec quod habet numerat, tantum quod non habet optat,
cumque sibi parvos usus natura reposcat
materiam struimus magnae per vota ruinae
luxuriamque lucris emimus luxuque rapinas,
et summum census pretium est effundere censum?
solvite, mortales, animos curasque levate
totque supervacuis vitam deplete querellis.
fata regunt orbem, certa stant omnia lege
longaque per certos signantur tempora casus.
nascentes morimur, finisque ab origine pendet.
hinc et opes et regna fluunt et, saepius orta,
paupertas, artesque datae moresque creatis
et vitia et laudes, damna et compendia rerum.
nemo carere dato poterit nec habere negatum
fortunamve suis invitam prendere votis
aut fugere instantem: sors est sua cuique ferenda.
an, nisi fata darent leges vitaeque necisque,
fugissent ignes Aenean, Troia sub uno
non eversa viro fatis vicisset in ipsis?
aut lupa proiectos nutrisset Martia fratres,
Roma casis enata foret, pecudumque magistri
in Capitolinos duxissent fulmina montes,

includive sua potuisset Iuppiter arce,
 captus et <a> captis orbis foret: igne sepulto
 vulneribus victor repetisset Mucius urbem,
 solus et oppositis clausisset Horatius armis
 pontem urbemque simul, rupisset foedera virgo,
 tresque sub unius fratres virtute iacerent?
 nulla acies tantum vicit: pendebat ab uno
 Roma viro regnumque orbis sortita iacebat.
 quid referam Cannas admotaque moenibus arma
 Varronemque fuga magnum
 Fabiumque morando
 postque tuos, Trasimenne, lacus,
 cum vincere posset,
 accepisse iugum victae Carthaginis arces,
 seque ratum Hannibalem nostris cecidisse catenis
 exitium generis furtiva morte luisse?
 adde etiam Latias acies Romamque suismet
 pugnantem membris, adice et civilia bella
 et Cimbrum in Mario Mariumque in carcere victum.
 quod, consul totiens, exul, quod <de> exule consul
 adiacuit Libycis compar iactura ruinis
 eque crepidinibus cepit Carthaginis urbem,
 hoc, nisi fata darent, numquam fortuna tulisset.
 quis te Niliaco periturum litore, Magne,
 post victas Mithridatis opes pelagusque receptum
 et tris emenso meritos ex orbe triumphos,
 cum te iam posses alium componere Magnum,
 crederet, ut corpus sepeliret naufragus ignis
 eiectaeque rogam facerent fragmenta carinae?
 quis tantum mutare potest sine numine fati?
 ille etiam caelo genitus caeloque receptus,
 cum bene compositis victor civilibus armis
 iura togae regeret, totiens praedicta cavere
 vulnera non potuit: toto spectante senatu,
 indicium dextra retinens nomenque, cruore
 delevit proprio, possent ut vincere fata.
 quid numerem eversas urbes regumque ruinas,
 inque rogo Croesum Priamique in litore truncum,
 cui nec Troia rogas? quid Xerxen, maius et ipso
 naufragium pelago? quid capto sanguine regem
 Romanis positum, raptosque ex ignibus ignes

cedentemque viro flammam quae templa ferebat?
quot subitae veniunt validorum in corpora mortes
seque ipsae rursus fugiunt errantque per ignes!
ex ipsis quidam elati rediere sepulcris,
atque his vita duplex, illis vix contigit una.
ecce levis perimit morbus graviorque remittit;
succumbunt artes, rationis vincitur usus,
cura nocet, cessare iuvat, mora saepe malorum
dat pausas; laeduntque cibi parcuntque venena.
degenerant nati patribus vincuntque parentes
ingeniumque suum retinent; transitque per illum,
ex illo fortuna venit. furit alter amore
et pontum tranare potest et vertere Troiam,
alterius frons est scribendis legibus apta.
ecce patrem nati perimunt natosque parentes
mutuaque armati coeunt in vulnera fratres.
non hominum hoc bellum est; coguntur tanta moveri
inque suas ferri poenas lacerandaque membra.
quod Decios non omne tulit, non omne Camillos
tempus et invicta devictum mente Catonem,
materies in rem superat sed lege repugnat.
et neque paupertas breviores excipit annos
nec sunt immensis opibus venalia fata,
sed rapit ex tecto funus Fortuna superbo
indicitque rogam summis statuitque sepulcrum.
quantum est hoc regnum, quod regibus imperat ipsis!
quin etiam infelix virtus et noxia felix,
et male consultis pretium est, prudentia fallit;
nec Fortuna probat causas, sequiturque merentis,
sed vaga per cunctos nullo discrimine fertur.
scilicet est aliud, quod nos cogatque regatque,
maius, et in proprias ducat mortalia leges
attribuatque suos ex se nascentibus annos
fortunaequae vices. permiscet saepe ferarum
corpora cum membris hominum: non seminis ille
partus erit; quid enim nobis commune ferisque,
quisve in portenti noxam peccarit adulter?
astra novant formas caelumque interserit ora.
denique, si non est, fati cur traditur ordo,
cunctaque temporibus certis ventura canuntur?
nec tamen haec ratio facinus defendere pergit

virtutemve suis fraudare in praemia donis.
nam neque mortiferas quisquam minus oderit herbas
quod non arbitrio veniunt sed semine certo,
gratia nec levior tribuetur dulcibus escis
quod natura dedit fruges, non ulla voluntas.
sic hominum meritis tanto sit gloria maior
quod caelo laudem debent, rursusque nocentis
oderimus magis in culpam poenasque creatos.
nec refert scelus unde cadat, scelus esse fatendum.
hoc quoque fatale est, sic ipsum expendere fatum.
[quod quoniam docui, superest nunc ordine certo
caelestis fabricare gradus, qui ducere flexo
tramite pendentem valeant ad sidera vatem]

Nunc tibi signorum mores summumque colorem
et studia et varias artes ex ordine reddam.

Dives fecundis Aries in vellera lanis
exutusque novis rursus spem semper habebit,
naufragiumque inter subitum censusque beatos
crescendo cadet et votis in damna feretur,
in vulgumque dabit fructus et mille per artes
vellera diversos ex se parientia quaestus:
nunc glomerare rudis nunc rursus solvere lanas,
nunc tenuare levi filo nunc ducere telas,
nunc emere et varias in quaestum vendere vestes,
quis sine non poterant ullae subsistere gentes
vel sine luxuria. tantum est opus, ipsa suismet
asseruit Pallas manibus dignumque putavit,
seque in Arachnaeo magnam putat esse triumpho.
haec studia et similis dicet nascentibus artes,
et dubia in trepido praecordia pectore finget
seque sua semper cupientia vendere laude.

Taurus simplicibus dotabit rura colonis
pacatisque labor veniet; nec praemia laudis
sed terrae tribuet partus. summittit in astris
colla iugumque suis poscit cervicibus ipse.
ille suis Phoebi portat cum cornibus orbem
militiam indicit terris et segnia rura
in veteres revocat cultus, dux ipse laboris,
nec iacet in sulcis solvitque in pulvere pectus.
Serranos Curiosque tulit fascisque per arva
tradidit, eque suo dictator venit aratro.

laudis amor tacitae; mentes et corpora tarda
mole valent, habitatque puer sub fronte Cupido.

Mollius e Geminis studium est et mitior aetas
per varios cantus modulataque vocibus ora
et gracilis calamos et nervis insita verba
ingenitumque sonum: labor est etiam ipse voluptas.
arma procul lituosque volunt tristemque senectam,
otia et aeternam peragunt in amore iuventam.
inveniunt et in astra vias numerisque modisque
consummant orbem postque ipsos sidera linquunt:
natura ingenio minor est perque omnia servit.
in tot fecundi Gemini commenta feruntur.

Cancer ad ardentem fulgens in cardine metam,
quam Phoebus summis revocatus cursibus ambit,
articulum mundi retinet lucisque reflectit.
ille tenax animi nullosque effusus in usus
attribuit varios quaestus artemque lucrorum:
merce peregrina fortunam ferre per urbes
et gravia annonae speculantem incendia ventis
credere opes orbisque orbi bona vendere posse
totque per ignotas commercia iungere terras
atque alio sub sole novas exquirere praedas
et rerum pretio subitos componere census.
ignava et, celeris optando sortibus annos,
dulcibus usuris aequo Iove tempora vendit.
ingenium sollers suaque in compendia pugnax.

Quis dubitet, vasti quae sit natura Leonis
quasque suo dictet signo nascentibus artes?
ille novas semper pugnax, nova bella ferarum
apparat, et spolio vivit pecorumque rapinis;
hos habet hoc studium, postes ornare superbos
pellibus et captas domibus praefigere praedas
et pacare metu silvas et vivere rapto.
sunt quorum similis animos nec moenia frenent,
sed pecudum mandris media grassentur in urbe
et laceros artus suspendant fronte tabernae
luxuriaequae parent caedem mortesque lucentur.
ingenium ad subitas iras facilisque recessus
aequale et puro sententia pectore simplex.

At quibus Erigone dixit nascentibus aevum
ad studium ducet mores et pectora doctis

artibus instituet, nec tam compendia census
 quam causas viresque dabit perquirere rerum.
 illa decus linguae faciet regnumque loquendi
 atque oculos mentis, qui possint cernere cuncta
 quamvis occultis naturae condita causis.
 hinc et scriptor erit velox, cui littera verbum est
 quique notis linguam superet cursimque loquentis
 excipiat longas nova per compendia voces.
 in vitio bona sunt: teneros pudor impedit annos,
 magnaue naturae cohibendo munera frenat
 ora magisterio nodisque coercita Virgo.
 nec fecundus erit (quid mirum in virgine?) partus.

Librantes noctem Chelae cum tempore lucis
 per nova maturi post annum munera Bacchi
 mensurae tribuent usus ac pondera rerum
 et Palamedeis certantem viribus ortum,
 qui primus numeros rebus, qui nomina summis
 imposuit certumque modum propriasque figuras.
 hic etiam legum tabulas et condita iura
 noverit atque notis levibus pendentia verba,
 et licitum sciet, et vetitum quae poena sequatur,
 perpetuus populi privato in limine praetor.
 non alio potius genitus sit Servius astro,
 qui leges proprias posuit, cum iura retexit.
 denique, in ambiguo fuerit quodcumque locatum
 et rectoris egens, diriment examina Librae.

Scorpios armata violenta cuspide cauda,
 qua, sua cum Phoebi currum per sidera ducit,
 rimatur terras et sulcis semina miscet,
 in bellum ardentis animos et Martia castra
 efficit et multo gaudentem sanguine mentem
 nec praeda quam caede magis. quin ipsa sub armis
 pax agitur: capiunt saltus silvasque peragrant,
 nunc hominum, nunc bella gerunt violenta ferarum,
 nunc caput in mortem vendunt et funus harenae,
 atque hostem sibi quisque parat, cum bella quiescunt.
 sunt quibus et simulacra placent et ludus in armis
 (tantus amor pugnae), discutque per otia bellum
 et quodcumque pari studium producitur arte.

At, quibus in bifero Centauri corpore sors est
 nascendi concessa, libet subiungere currus,

ardentis et equos ad mollia ducere frena
et totis armenta sequi pascentia campis,
quadrupedum omne genus positis domitare magistris,
exorare tigres rabiemque auferre leoni
cumque elephante loqui tantamque aptare loquendo
artibus humanis varia ad spectacula molem.
quippe ferae mixtum est hominis per sidera corpus
impositumque manet, quocirca regnat in illas.
quodque intenta gerit curvato spicula cornu,
et nervos tribuit membris et acumina cordi
et celeris motus nec delassabile pectus.

Vesta tuos, Capricorne, foveat penetrabilibus ignes:
hinc artes studiumque trahis. nam quidquid in usus
ignis eget poscitque novas ad munera flammam
sub te censendum est. scrutari caeca metalla,
depositas et opes terrarum exurere venis,
materiamque manu certa duplicare erit a te,
quidquid et argento fabricetur, quidquid et auro.
quod ferrum calidi solvant atque aera camini
consummentque foci Cererem, tua munera surgent.
addis et in vestes studium mercemque fugantem
frigora, brumalem servans per saecula sortem,
qua retrahis ductas summa ad fastigia noctes
nascentemque facis revocatis lucibus annum.
hinc et mobilitas rerum, mutataque saepe
mens natat; et
Veneri mixto cum crimine servit
pars prior, at
melior iuncto sub pisce senecta est.

Ille quoque, inflexa fontem qui proicit urna,
cognatas tribuit iuvenalis Aquarius artes:
cernere sub terris undas, inducere terris,
ipsaque conversis aspergere fluctibus astra
litoribusque novis per luxum illudere ponto
et varios fabricare lacus et flumina ficta
et peregrinantis domibus suspendere rivos.
mille sub hoc habitant artes, quas temperat unda.
quippe etiam mundi faciem sedesque movebit
sidereas caelumque novum versabit in orbem.
<tempore non ullo subolem taedebit Aquari,>
quae per aquas veniunt, operum, fontesque sequuntur.

mite genus dulcesque fluunt a sidere partus,
pectora nec sordent; faciles in damna feruntur;
nec dest nec superest census. sic profluit urna.

Ultima quos gemini producunt sidera Pisces,
his erit in pontum studium, vitamque profundo
credent et puppes aut puppibus arma parabant,
quidquid et in proprios pelagus desiderat usus.
innumerae veniunt artes: vix nomina rebus
sufficiunt, tot sunt parvae quoque membra carinae.
adde gubernandi studium, quod venit in astra
et pontum caelo vincit. bene noverit orbem
fluminaque et portus, mundum ventosque, necesse est
iamque huc atque illuc agilem convertere clavum
et frenare ratem fluctusque effundere rector,
iam remis agere et lentas inflectere tonsas.
quin placidum ductis everrere retibus aequor
litoribusque suis populos exponere captos
aut uncos celare cibis aut carcere fraudem,
navalis etiam pugnas, pendentia bella,
attribuunt pelagique infectos sanguine fluctus.
fecundum genus est natis et amica voluntas
et celeres motus mutataque cuncta per aevum.

Hos tribuunt mores atque has nascentibus artes
bis sex materia propria pollentia signa.

Sed nihil in semet totum valet: omnia vires
cum certis sociant signis sub partibus aequis
et velut hospitio mundi commercia iungunt
conceduntque suas partes retinentibus astris.
quam partem Graiae dixere decanica gentes.
a numero nomen positum est, quod partibus astra
condita tricenis triplici sub sorte feruntur
et tribuunt denas in se coeuntibus astris
inque vicem ternis habitantur sidera signis.
sic altis natura manet consaepta tenebris
et verum in caeco est multaue ambagine rerum;
nec brevis est usus nec amat compendia caelum,
verum aliis alia opposita est et fallit imago
mentiturque suas vires et munera celat.
quae tibi non oculis, alta sed mente fuganda est
caligo, penitusque deus, non fronte, notandus.

Nunc quae sint coniuncta quibus quoque ordine reddam,

ne lateant aliae vires aliena per astra.
namque Aries primam partem sibi vindicat ipsi,
altera sors Tauro, Geminis pars tertia cedit.
sidera sic inter divisum dicitur astrum
totque dabit vires dominos quotcumque recepit.
diversa in Tauro ratio est, nec parte sub ulla
censetur: Cancro primam mediamque Leoni,
extremam Erigonae tribuit. natura per astrum
stat tamen et proprias miscet per singula vires.
Libra decem partes Geminorum prima capessit,
Scorpios adiunctas; Centauri tertia pars est,
nec quicquam numero discernitur, ordine cedit.
Cancer in adversum Capricorni derigit astrum
bis quinas primum partes, dignatus in illo
temporis articulo sub quo censetur et ipse,
quod facit aequalis luces brumalibus umbris
cognatamque gerit diverso in cardine legem;
alterius partis perfundit Aquarius ignes,
quem subeunt Pisces extremo sidere Cancri.
at Leo consortis meminit sub lege trigoni
Lanigerumque ducem recipit Taurumque quadrato
coniunctum sibi; sub Geminis pars tertia fertur:
hos quoque contingit per senos linea flexus.
praecipuum Erigone Cancro concedit honorem
cui primam tribuit partem; vicina relicta est
vicino, Nemeae, tibi; pars ipsius una est
quae fastidito concessa est iure potiri.
sed Libra exemplo gaudet, pariterque regentem
noctes atque dies diverso in tempore secum
Lanigerum sequitur: veris iuga temperat ille,
haec autumnalis componit lucibus umbras:
nulli concedit primam, traditque sequenti
vicinam partem; Centauri tertia summa est.
Scorpios in prima Capricornum parte locavit,
alterius dominum fecit cui nomen ab undis,
extremas voluit partes sub Piscibus esse.
at qui contento minitatur spicula nervo
Lanigero primas tradit sub iure trigoni
et medias Tauro partes Geminisque supremas.
nec manet ingrati Capricornus crimine turpis
sed munus reddit Cancro recipitque receptus

principiumque sui donat; coniuncta Leonis
 regna ferunt, summas partes et Virginis esse.
 fontibus aeternis gaudens urnaque fluenti
 iura sui Librae permittit prima regenda,
 haerentisque decem partes Nepa vindicat ipsi;
 summas Centaurus retinet iuvenale per astrum.
 iam superant gemini Pisces, qui sidera claudunt.
 Lanigero primos tradunt in finibus usus,
 perque decem medias partes tu, Taure, receptus;
 quod superest, ipsi sumunt, utque orbe feruntur
 extremo sic et sortis pars ultima cedit.

Haec ratio retegit latitantis robora mundi
 in plurisque modos repetitaque nomina caelum
 dividit et melius sociat, quo saepius, orbem.
 nec tua sub titulis fallantur pectora notis:
 dissimulant, non ostendunt mortalibus astra.
 altius est acies animi mittenda sagacis
 inque alio quaerendum aliud iunctisque sequendum
 viribus; et, cuius signi quis parte creatur,
 eius habet mores atque illo nascitur astro.
 talis per denas sortes natura feretur.
 testis erit varius sub eodem sidere fetus,
 quodque in tam multis animantium milibus, uno
 quae veniunt signo, tot sunt, quot corpora, mores,
 et genus externum referunt aliena per astra,
 confusique fluunt partus hominum atque ferarum.
 scilicet in partes iunguntur condita pluris
 diversasque ferunt proprio sub nomine leges.
 nec tantum lanas Aries nec Taurus aratra
 nec Gemini Musas nec merces Cancer amabit,
 nec Leo venator veniet nec Virgo magistra,
 mensuris aut Libra potens aut Scorpions armis
 Centaurusque feris, igni Capricornus et undis
 ipse suis Iuvenis geminique per aequora Pisces;
 mixta sed in pluris sociantur sidera vires.

'Multum' inquis 'tenuemque iubes me ferre laborem,
 rursus et in magna mergis caligine mentem,
 cernere cum facili lucem ratione viderer.'
 quod quaeris, deus est: conaris scandere caelum
 fataque fatali genitus cognoscere lege
 et transire tuum pectus mundoque potiri.

pro pretio labor est nec sunt immunia tanta,
ne mirere viae flexus rerumque catenas.
admitti potuisse sat est: sint cetera nostra.
at nisi perfossis fugiet te montibus aurum,
obstabitque suis opibus super addita tellus.
ut veniant gemmae, totus transibitur orbis,
nec lapidum pretio pelagus cepisse pigebit.
annua solliciti consumerent vota coloni,
et quantae mercedis erunt fallacia rura!
quaeremus lucrum ventis Martemque sequemur
in praedas. pudeat tanto bona velle caduca.
luxuriae quoque militia est, vigilatque ruinis
venter, et, ut pereant, suspirant saepe nepotes.
quid caelo dabimus? quantum est, quo veneat omne?
impendendus homo est, deus esse ut possit in ipso.

Hac tibi nascentum mores sunt lege notandi.
nec satis est signis dominantia discere signa
per denos numeros et quae sint insita cuique;
sed proprias partes ipsas spectare memento
vel glacie rigidas vel quas exusserit ignis,
et sterilis <sine> utroque tamen, quas largiorumor
quasve minor iusto vitiat. namque omnia mixtis
viribus et vario consurgunt sidera textu.
est aequale nihil. terrenos aspice tractus
et maris et variis fugientia flumina ripis:
crimen ubique frequens et laudi noxia iuncta est.
sic sterilis tellus laetis intervenit arvis
ac subito rumpit parvo discrimine foedus;
et modo portus erat pelagi iam vasta charybdis,
laudatque cadit post paulum gratia ponti;
et nunc per scopulos, nunc campis labitur amnis,
et, faciens iter aut quaerens, curritve reditve.
sic etiam caeli partes variantur in astris:
ut signum signo, sic a se discrepat ipsum
momentoque negat vires usumque salubrem,
quodque per has geritur partes sine fruge creatur
aut cadit aut multis sentit bona mixta querellis.
hae mihi signandae proprio sunt carmine partes.
sed quis tot numeros totiens sub lege referre,
tot partes iterare queat, tot dicere summas,
perque paris causas faciem mutare loquendi?

<dum canimus verum, non aspera ponere, ut illis>
 incidimus, sic verba piget; sed gratia derit,
 in vanumque labor cedit quem despicit auris.
 sed mihi per carmen fatalia iura ferenti
 et sacros caeli motus ad iussa loquendum est,
 nec fingenda datur, tantum monstranda figura.
 ostendisse deum nimis est: dabit ipse sibimet
 pondera. nec fas est verbis splendescere mundum:
 rebus erit maior. nec parva est gratia nostri
 oris, si tantum poterit signare canenda.
 accipe damnandae quae sint per sidera partes.

Lanigeri pars quarta nocet nec sexta salubris;
 septima par illi ac decima est decimaeque secunda
 quaeque duas duplicant summas septemque novemque;
 unaque viginti numeris pars addita laedit
 et quinta et duram consummans septima partem.

Tauri nona mala est, similis cui tertia pars est
 post decimam nec non decimae pars septima iuncta;
 bisque undena notans et bis duodena nocentes
 quaeque decem trisque ingeminat fraudatque duobus
 triginta numeros et tu, tricesima summa, es.

Pestifera in Geminis pars prima et tertia signi,
 septima non melior, ter quintae noxia par est,
 unaque bis denis brevior nocet unaque maior,
 et similis noxae veniet vicesima quinta
 cumque duae subeunt vel cum se quattuor addunt.

Nec Cancri prima immunis nec tertia pars est
 nec sexta; octava est similis, decimaeque peracta
 prima rapit, nec ter quintae clementior usus;
 septima post decimam luctum et vicesima portat
 et quinta accedens et septima nonaque summa.

Tu quoque contactu primo, Nemeaeae, timendus,
 et quarta sub parte premis; bis quinta salubri
 terque caret caelo, vicesima et altera laedit;
 e tribus appositis vitiat totidemque secutis
 ultima, nec prima melior tricesima pars est.

Erigones nec pars prima est nec sexta nec una
 ad decimam nec quarta nec octava utilis umquam;
 proxima viginti numeris et quarta timenda est,
 et quae ter decimam claudit sors ultima partem.

Et quinta in Chelis et septima inutilis astri,

tertia et undecimae decimaeque est septima iuncta quartaque bis denis actis et septima et ambae quae numerum claudunt nona et tricesima partes.

Scorpios in prima reus est, cui tertia par est et sexta et decima et quae ter tibi quinta notatur, undecimam geminans et quae vicesima quinta est octavoque manet numero nonumque capessit.

Si te fata sinant, quartam ne selige partem Centauri; fuge et octavam; sex bisve peractis octo, bis aut denis, metuendus dicitur aer, cumque iterum duodena refert aut terna decemque aut septena quater, vel cum ter dena figurat.

Nec pars optanda est Capricorni septima; nona consentit decimamque sequens quam tertia signat et tribus aut una quae te, vicesima, fraudat quaeve auget quinto numero vel septima fertur.

Pars est prima nocens fundentis semper Aquari, damnanda et decimae succedens prima peractae tertiaque et quinta et numero quae condita nono est et post viginti prima et vicesima quinta cumque illa quartam accumulans vicesima nona.

Tertia per geminos et quinta et septima Pisces, undecima et decimae metuenda est septima iuncta; et quinta in quinos numeros revocata duasque accipiens ultra summas metuenda feretur.

Hae partes sterilem ducunt et frigore et igni aera vel sicco vel quod superaverit umor, si rapidus Mavors ignes iaculatur in illum Saturnusve suam glaciem <Phoebave propinquis quem trahit a terris rorem> Phoebusve calores.

Nec te perceptis signorum cura relinquat partibus: in tempus quaedam mutantur, et ortu accipiunt proprias vires ultraque remittunt.

Namque, ubi se summis Aries extollet ab undis et cervice prior flexa quam cornibus ibit, non contenta suo generabit pectora censu et dabit in praedas animos solvetque pudorem: tantum audere iuvat. sic ipse in cornua fertur ut ruat aut vincat. non illos sedibus isdem mollia per placidas delectant otia curas, sed iuvat ignotas semper transire per urbes

scrutarique novum pelagus totius et esse
orbis in hospitio. testis tibi Laniger ipse,
cum vitreum findens auravit vellere pontum
orbatumque sua Phrixum per fata sorore
Phasidos ad ripas et Colchida tergo vexit.

At, quos prima creant nascentis sidera Tauri,
feminei incedunt. nec longe causa petenda est,
si modo per causas naturam quaerere fas est:
aversus venit in caelum divesque puellis,
Pleiadum parvo referens glomeramine sidus.
accedunt et ruris opes, propriaque iuvenum
dote per inversos exornat vomere campos.

Sed, Geminos aequa cum profert unda tegitque
parte, dabit studia et doctas producet ad artes.
nec triste ingenium sed dulci tincta lepore
corda creat, vocisque bonis citharaeque sonantis
instruit, et dotes cantus cum pectore iungit.

At, niger obscura Cancer cum nube feretur,
qua velut exustus Phoebeis ignibus ignis
deficit et multa fuscatur caligine sidus,
lumina deficient partus, geminamque creatis
mortem fata dabunt: se quisque et vivit et effert.

Sicuti per summas avidus produxerit undas
ora Leo et scandat malis hiscentibus orbem,
ille patri natisque reus, quas ceperit ipse,
non legabit opes, censumque immerget in ipso.
tanta fames animumque cibi tam dira cupido
corripit, ut capiat semet nec compleat umquam,
inque epulas funus revocet pretiumque sepulcri.

Erigone surgens, quae rexit saecula prisca
iustitia rursusque eadem labentia fugit,
alta per imperium tribuit fastigia summum,
rectoremque dabit legum iurisque sacrati
sancta pudicitia divorum templa colentem.

Sed, cum autumnales coeperunt surgere Chelae,
felix aequato genitus sub pondere Librae.
iudex examen sistet vitaeque necisque
imponetque iugum terris legesque rogabit.
illum urbes et regna trement nutuque regentur
unius et caeli post terras iura manebunt.

Scorpius extremae cum tollet lumina caudae,

siquis erit stellis tunc suffragantibus ortus,
urbibus augebit terras iunctisque iuencis
moenia succinctus curvo describet aratro,
aut sternet positas urbes inque arva reducet
oppida et in domibus maturas reddet aristas.
tanta erit et virtus et cum virtute potestas.

Nec non Arcitenens, prima cum veste resurgit,
pectora clara dabit bello, magnisque triumphis
conspicuum patrias victorem ducet ad arces,
altaque nunc statuet nunc idem moenia vertet.
sed nimium indulgens rebus Fortuna secundis
invidet in facie saevitque asperrima fronti.
horrendus bello Trebiam Cannasque lacumque
ante fugam tali pensabat imagine victor.

Ultimus in caudae Capricornus acumine summo
militiam in ponto dictat puppisque colendae
dura ministeria et tenui discrimine mortis.

Quod si quem sanctumque velis castumque probumque
hic tibi nascetur cum primus Aquarius exit.

Ne velit et primos animus procedere Pisces,
garrulitas odiosa datur linguaeque venenum
verba maligna novas mutantis semper ad aures
criminaque ad populum populi ferre ore bilingui.
nulla fides inerit natis, sed summa libido
ardentem medios animum iubet ire per ignes.
scilicet in piscem sese Cytherea novavit,
cum Babylo niacas summersa profugit in undas
anguipedem alatos umeros Typhona ferentem,
inseruitque suos squamosis Piscibus ignes.
nec solus fuerit geminis sub Piscibus ortus:
frater erit dulcisque soror, materve duorum.

Nunc age diversis dominantia sidera terris
percepe. sed summa est rerum referenda figura.
quattuor in partes caeli describitur orbis,
nascentem lapsumque diem mediosque calores
teque, Helice. totidem venti de partibus isdem
erumpunt secumque gerunt per inania bella.
asper ab axe ruit Boreas, fugit Eurys ab ortu,
Auster amat medium solem Zephyrusque profectum.
hos inter binae mediis e partibus aurae
expirant similis mutato nomine flatus.

ipsa natat tellus pelagi lustrata corona
 cingentis medium liquidis amplexibus orbem,
 inque sinus pontum recipit, qui vespere ab atro
 admissus dextra Numidas Libyamque calentem
 alluit et magnae quondam Carthaginis arces,
 litoraque in Syrtes revocans sinuata vadosas
 rursum usque ad Nilum directis fluctibus exit.
 laeva freti caedunt Hispanas aequora gentes
 teque in vicinis haerentem, Gallia, terris
 Italiaeque urbes dextram sinuantis in undam
 usque canes ad, Scylla, tuos avidamque Charybdin.
 hac ubi se primum porta mare fudit, <aperto>
 enatat Ionio laxasque vagatur in undas
 et, prius ut, laeva se fundens circuit omnem
 Italiam, Hadriaco mutatum nomina ponto,
 Eridanique bibit fluctus, vetat aequore bellum
 Illyricum, Epirumque lavat claramque Corinthum
 et Peloponnesi patulas circumvolat oras;
 rursus et in laevum refluit vastoque recessu
 Thessaliae fines et Achaica praeterit arva.
 hinc penitus iuvenisque freto mersaeque puellae
 truditur invitum, faucesque Propontis aperto
 Euxino iniungit ponto Maeotis et undis,
 quae tergo coniuncta manet fontemque ministrat.
 inde ubi in angustas revocatus navita fauces
 Hellespontiacis iterum se fluctibus effert,
 Icarium Aegaeumque secat laevaue nitentis
 miratur populos Asiae totidemque tropaea
 quot loca et innumeras gentes Taurumque minantem
 fluctibus et Cilicum populos Syriamque perustam
 ingentique sinu fugientis aequora terras,
 donec in Aegyptum redeunt curvata per undas
 litora Niliacis iterum morientia ripis.
 haec medium terris circumdat linea pontum
 atque his undarum tractum constringit harenis.
 mille iacent mediae diffusa per aequora terrae.
 Sardiniam in Libyco signant vestigia plantae,
 Trinacria Italia tantum praecisa recessit,
 adversa Euboicos miratur Graecia montes,
 Aegaeis Crete civem sortita Tonantem
 Aegyptique Cypros pulsatur fluctibus amnis.

<has praeter terras, celebrat quas maxima fama,>
totque minore solo tamen emergentia ponto
litora, inaequalis Cycladas Delonque Rhodonque
Aulidaque et Tenedon vicinaque Corsica terris
litora Sardiniae primumque intrantis in orbem
Oceani victricem Ebusum et Balearica rura,
innumeri surgunt scopuli montesque per altum.

Nec tantum ex una pontus sibi parte reclusit
faucibus abruptis orbem; nam litora plura
impulit oceano Phorcys, sed montibus altis
est vetitus totam ne vinceret aequore terram.
namque inter borean ortumque aestate nitentem
in longum angusto penetrabilis aequore fluctus
pervenit et patulis tum demum funditur arvis
Caspiaque Euxini similis facit aequora ponti.
altera sub medium solem duo bella perinde
intulit Oceanus terris. nam Persica fluctus
arva tenet, titulum pelagi praedatus ab isdem
quae rigat ipse locis, latoque infunditur orbe.
nec procul in mollis Arabas terramque ferentem
delicias variaequaeque novos radicis odores
leniter affundit gemmantia litora pontus,
et terrae mare nomen habet. media illa duobus

*

quondam Carthago regnum sortita sub armis,
ignibus Alpinas cum contudit Hannibal arces,
fecit et aeternum Trebiam Cannasque sepulcris
obruit et Libyam Latias infudit in urbes.
huc varias pestes diversaque monstra ferarum
congressit bellis natura infesta futuris.
horrendos angues habitataque membra veneno
et mortis pastu viventia, crimina terrae,
et vastos elephantas habet, saevosque leones
in poenas fecunda suas parit horrida tellus
et portentosos cercopum ludit in ortus
ac sterili peior siccas infestat harenas,
donec ad Aegypti ponat sua iura colonos.
inde Asiae populi divesque per omnia tellus:
auratique fluunt amnes gemmisque relucet
pontus, odoratae spirant medicamina silvae:
India notitia maior, Parthique vel orbis

alter, et in caelum surgentis moenia Tauri
 totque illum circa diverso nomine gentes
 ad Tanain Scythicis dirimentem fluctibus orbes
 Maeotisque lacus Euxinique aspera ponti.
 [aequora et extremum Propontidos Hellespontum]
 hanc Asiae metam posuit natura potentis.
 quod superest Europa tenet, quae prima natantem
 fluctibus exceptitque Iovem taurumque resolvit,
 ponere passa suos ignes, onerique iugavit.
 ille puellari donavit nomine litus
 et monumenta sui titulo sacravit amoris.
 maxima terra viris et fecundissima doctis
 artibus: in regnum florentes oris Athenae;
 Sparta manu, Thebae divis, et rege vel uno
 princeps Pella domus, Troiani gratia belli;
 Thessalia Epirosque potens vicinaque ripa
 Illyris, et Thrace Martem sortita colonum,
 et stupefacta suos inter Germania partus;
 Gallia per census, Hispania maxima bellis;
 Italia in summa, quam rerum maxima Roma
 imposuit terris caeloque adiungitur ipsa.

Hos erit in fines orbis pontusque vocandus,
 quem deus in partes per singula dividit astra
 ac sua cuique dedit tutelae regna per orbem
 et proprias gentes atque urbes addidit altas,
 in quibus assererent praestantis sidera vires.
 ac, velut humana est signis discripta figura,
 et, quamquam communis eat tutela per omne
 corpus, et in proprium divisio artibus exit
 (namque Aries capiti, Taurus cervicibus haeret,
 brachia sub Geminis censentur, pectora Cancro,
 te scapulae, Nemeae, vocant teque ilia, Virgo,
 Libra colit clunes et Scorpios inguine regnat,
 et femina Arcitenens, genua et Capricornus amavit,
 cruraque defendit Iuvenis, vestigia Pisces),
 sic alias aliud terras sibi vindicat astrum.

Idcirco in varias leges variasque figuras
 dispositum genus est hominum, proprioque colore
 formantur gentes, sociataque iura per artus
 materiamque parem privato foedere signant.
 flava per ingentis surgit Germania partus,

Gallia vicino minus est infecta rubore,
asperior solidos Hispania contrahit artus.
Martia Romanis urbis pater induit ora
Gradivumque Venus miscens bene temperat artus,
perque coloratas subtilis Graecia gentes
gymnasium praefert vultu fortisque palaestras,
et Syriam produnt torti per tempora crines.
Aethiopes maculant orbem tenebrisque figurant
perfusas hominum gentes; minus India tostos
progenerat;
tellusque natans Aegyptia Nilo
lenius irriguis infuscat corpora campis
iam propior
mediumque facit moderata tenorem.
Phoebus harenosis Afrorum pulvere terris
exsiccat populos, et Mauretania nomen
oris habet titulumque suo fert ipsa colore.
adde sonos totidem vocum, totidem insere linguas
et mores pro sorte paris ritusque locorum;
adde genus proprium simili sub semine frugum
et Cererem varia redeuntem messe per urbes
nec paribus siliquas referentem viribus omnis,
nec te, Bacche, pari donantem munere terras
atque alias aliis fundentem collibus uvas,
cinnama nec totis passim nascentia campis;
diversas pecudum facies propriasque ferarum
et duplici clausos elephantas carcere terrae.
quot partes orbis, totidem sub partibus orbis,
ut certis discripta nitent regionibus astra
perfunduntque suo subiectas aere gentes.

Laniger in medio sortitus sidera mundo,
<lance ubi sol aequa pensat noctemque diemque>
Cancrum inter gelidumque <Caprum> per tempora veris,
asserit in vires pontum quem vicerat ipse,
virgine delapsa cum fratrem ad litora vexit
et minui deflevit onus dorsumque levare.
illum etiam venerata colit vicina Propontis
et Syriae gentes et laxo Persis amictu
vestibus ipsa suis haerens Nilusque tumescens
in Cancrum et tellus Aegypti iussa natare.
Taurus habet Scythiae montes Asiamque potentem

et mollis Arabas, silvarum ditia regna.
 Euxinus Scythicos pontus sinuatus in arcus
 sub Geminis te, Phoebe, colit; vos Thracia, fratres,
 ultimus et sola vos tranans colit Indica Ganges.
 ardent Aethiopes Cancro, cui plurimus ignis:
 hoc color ipse docet. Phrygia, Nemeae, potiris
 Idaeae matris famulus regnoque feroci
 Cappadocum Armeniaeque iugis; Bithynia dives
 te colit et Macetum tellus, quae vicerat orbem.
 Virgine sub casta felix terraque marique
 est Rhodos, hospitium recturi principis orbem,
 tumque domus vere Solis, cui tota sacrata est,
 cum caperet lumen magni sub Caesare mundi;
 Ioniae quoque sunt urbes et Dorica rura,
 Arcades antiqui celebrataque Caria fama.
 quod potius colat Italiam, si seligat, astrum
 quam quod cuncta regit, quod rerum pondera novit,
 designat summas et iniquum separat aequo,
 tempora quo pendent, coeunt quo noxque diesque?
 Hesperiam sua Libra tenet, qua condita Roma
 orbis et imperium retinet discrimina rerum,
 lancibus et positas gentes tollitque premitque,
 qua genitus Caesar melius nunc condidit urbem
 et propriis frenat pendentem nutibus orbem.
 inferius victae sidus Carthaginis arces
 et Libyam Aegyptique latus donataque rura
 Cyrenes lacrimis radicis Scorpios acris
 eligit, Italiaeque tamen respectat ad undas
 Sardiniamque tenet fusasque per aequora terras.
 Cnosia Centauro tellus circumdata ponto
 paret, et in geminum Minois filius astrum
 ipse venit geminus. celeris hinc Creta sagittas
 asserit intentosque imitatur sideris arcus.
 insula Trinacriae fluitantem ad iura sororem
 subsequitur Triviae sub eodem condita signo,
 proximaque Italiae tenui divisa profundo
 ora paris sequitur leges nec sidere rupta est.
 tu, Capricorne, regis quidquid sub sole cadente
 est positum gelidamque Helicen quod tangit ab illo,
 Hispanas gentes et quot fert Gallia dives;
 teque feris dignam tantum, Germania, matrem

asserit ambiguum sidus terraeque marisque
aestibus assiduis pontum terrasque sequentem.
sed Iuvenis nudos formatus mollior artus
Aegyptum ad tepidam Tyriasque recedit <in arces>
et Cilicum gentes vicinaque Caribus arva.
Piscibus Euphrates datus est, ubi <ab> his ope sumpta
cum fugeret Typhona Venus subsedit in undis,
et Tigris et rubri radiantia litora ponti.
magna iacet tellus magnis circumdata ripis
Parthis et <a> Parthis domitae per saecula gentes,
Bactraque <et> Aethiopes, Babylon et Susa Ninisque,
nominaque innumeris vix complectenda figuris.

Sic divisa manet tellus per sidera cuncta,
e quibus in proprias partes sunt iura trahenda;
namque eadem, quae sunt signis, commercia servant,
utque illa inter se coeunt odioque repugnant,
nunc adversa polo, nunc et coniuncta trigono,
quaeque alia in varios affectus causa gubernat,
sic terrae terris respondent, urbibus urbes,
litora litoribus, regnis contraria regna;
sic erit et sedes fugienda petendaque cuique,
sic speranda fides, sic et metuenda pericla,
ut genus in terram caelo descendit ab alto.

Percipe nunc etiam quae sint ecliptica Graio
nomine, quod certos quasi delassata per annos
non numquam cessant sterili torpentia motu.
scilicet immenso nihil est aequale sub aevo
perpetuosque tenet flores unumque tenorem,
mutantur sed cuncta die variantque per annos;
et fecunda suis absistunt frugibus arva
continuosque negant partus effeta creando,
rursus quae fuerant steriles ad semina terrae
post nova sufficiunt nullo mandante tributa.
concutitur tellus validis compagibus haerens
subduciturque solum pedibus; natat orbis in ipso
et vomit Oceanus pontum sitiensque resorbet
nec sese ipse capit. sic quondam merserat urbes,
humani generis cum solus constitit heres
Deucalion scopuloque orbem possedit in uno.
nec non, cum patrias Phaethon temptavit habenas,
arserunt gentes timuitque incendia caelum

fugeruntque novas ardentia sidera flammam
 atque uno metuit condi natura sepulcro.
 in tantum longo mutantur tempore cuncta
 atque iterum in semet redeunt. sic tempore certo
 signa quoque amittunt vires sumuntque receptas.
 causa patet, quod, Luna quibus defecit in astris
 orba sui fratris noctisque immersa tenebris,
 cum medius Phoebi radios intercipit orbis
 nec trahit assuetum quo fulget Delia lumen,
 haec quoque signa suo pariter cum sidere languent
 incurvata simul solitoque exempta vigori
 et velut elatam Phoeben in funere lugent.
 ipsa docet titulo se causa: ecliptica signa
 dixere antiqui. pariter sed bina laborant,
 nec vicina loco sed quae contraria fulgent,
 sicut Luna suo tum tantum deficit orbe
 cum Phoebum adversis currentem non videt astris.
 nec tamen aequali languescunt tempore cuncta,
 sed modo in affectus totus producit annus,
 nunc brevius lassata manent, nunc longius astra
 exceduntque suo Phoebia tempora casu.
 atque, ubi perfectum est spatium quod cuique dicatur
 impleruntque suos certa statione labores
 bina per adversum caelum fulgentia signa,
 tum vice bina labant ipsis haerentia casus,
 quae prius in terras veniunt terrasque relinquunt,
 sidereo non ut pugnet contrarius orbi
 sed, qua mundus agit cursus, inclinet et ipse,
 amissasque negant vires, nec munera tanta
 nec similis reddunt noxas. locus omnia vertit.

Sed quid tam tenui prodest ratione nitentem
 scrutari mundum, si mens sua cuique repugnat
 spemque timor tollit prohibetque a limine caeli?
 ‘conditur en’ inquit ‘vasto natura recessu
 mortalisque fugit visus et pectora nostra,
 nec prodesse potest quod fatis cuncta reguntur,
 cum fatum nulla possit ratione videri.’
 quid iuvat in semet sua per convicia ferri
 et fraudare bonis, quae nec deus invidet ipse,
 quosque dedit natura oculos deponere mentis?
 perspicimus caelum, cur non et munera caeli?

<mens humana potest propria discedere sede>
inque ipsos penitus mundi descendere census
seminibusque suis tantam componere molem
et partum caeli sua per nutricia ferre
extremumque sequi pontum terraeque subire
pendentis tractus et toto vivere in orbe.
[quanta et pars superet rationem discere noctis]
iam nusquam natura latet; pervidimus omnem
et capto potimur mundo nostrumque parentem
pars sua perspicimus genitique accedimus astris.
an dubium est habitare deum sub pectore nostro
in caelumque redire animas caeloque venire,
utque sit ex omni constructus corpore mundus
aeris atque ignis summi terraeque marisque
hospitium menti totum quae infusa gubernet,
sic esse in nobis terrenae corpora sortis
sanguineasque animas animo, qui cuncta gubernat
dispensatque hominem? quid mirum, noscere mundum
si possunt homines, quibus est et mundus in ipsis
exemplumque dei quisque est in imagine parva?
an cuiquam genitos, nisi caelo, credere fas est
esse homines? proiecta iacent animalia cuncta
in terra vel mersa vadis, vel in aere pendent,
omnibus una quies venter<que Venusque voluptas,
mole valens sola corpus> censumque per artus,
et, quia consilium non est, et lingua remissa.
unus <in> inspectus rerum viresque loquendi
ingeniumque capax variasque educitur artes
hic partus, qui cuncta regit: secessit in urbes,
edomuit terram ad fruges, animalia cepit
imposuitque viam ponto, stetit unus in arcem
erectus capitis victorque ad sidera mittit
sidereos oculos propiusque aspectat Olympum
inquiritque Iovem; nec sola fronte deorum
contentus manet, et caelum scrutatur in alvo
cognatumque sequens corpus se quaerit in astris.
huic in tanta fidem petimus, quam saepe volucres
accipiunt trepidaeque suo sub pectore fibrae.
an minus est sacris rationem ducere signis
quam pecudum mortes aviumque attendere cantus?
atque ideo faciem caeli non invidet orbi

ipse deus vultusque suos corpusque recludit
volvendo semper seque ipsum inculcat et offert,
ut bene cognosci possit doceatque videntis,
qualis eat, cogatque suas attendere leges.
ipse vocat nostros animos ad sidera mundus
nec patitur, quia non condit, sua iura latere.
quis putet esse nefas nosci, quod cernere fas est?
nec contemne tuas quasi parvo in pectore vires:
quod valet, immensum est. sic auri pondera parvi
exsuperant pretio numerosos aeris acervos;
sic adamas, punctum lapidis, pretiosior auro est;
parvula sic totum pervisit pupula caelum,
quoque vident oculi minimum est, cum maxima cernant;
sic animi sedes tenui sub corde locata
per totum angusto regnat de limite corpus.
materiae ne quaere modum, sed perspice vires,
quas ratio, non pondus, habet: ratio omnia vincit.
ne dubites homini divinos credere visus,
iam facit ipse deos mittitque ad sidera numen,
maius et Augusto crescet sub principe caelum.

Liber V

Hic alius finisset iter signisque relatis
quis adversa meant stellarum numina quinque
quadriiugis et Phoebus equis et Delia bigis
non ultra struxisset opus, caeloque rediret
ac per descensum medios percurreret ignes
Saturni, Iovis et Martis Solisque, sub illis
post Venerem et Maia natum te, Luna, vagantem.
me properare etiam mundus iubet omnia circum
sidera vectatum toto decurrere caelo,
cum semel aetherios ausus conscendere currus
summum contigerim sua per fastigia culmen.
hinc vocat Orion, magni pars maxima caeli,
et ratis heroum, quae nunc quoque navigat astris,
Fluminaque errantis late sinuantia flexus
et biferum Cetos squamis atque ore tremendo
Hesperidumque vigil custos et divitis auri
et Canis in totum portans incendia mundum
araque divorum, cui votum solvit Olympus;
illinc per geminas Anguis qui labitur Arctos
Heniochusque memor currus plaustrique Bootes
atque Ariadnaeae caelestia dona coronae,
victor et invisae Perseus cum falce Medusae
Andromedanque necans genitor cum coniuge Cepheus,
quaque volat stellatus Equus celerique Sagittae
Delphinus certans et Iuppiter alite tectus,
ceteraque in toto passim labentia caelo.

quae mihi per proprias vires sunt cuncta canenda
quid valeant ortu, quid cum merguntur in undas,
et quota de bis sex astris pars quaeque reducat.

Vir gregis et ponti victor, cui parte relicta
nomen onusque dedit nec pelle immunis ab ipsa,
Colchidos et magicas artes qui visere Iolcon
Medeae iussit movitque venena per orbem,
nunc quoque vicinam puppi, ceu naviget, Argo
a dextri lateris ducit regione per astra.
sed tum prima suos puppis consurgit in ignes,
quattuor in partes cum Corniger extulit ora.
illa quisquis erit terris oriente creatus,
rector erit puppis clavoque immobilis haerens
mutabit pelago terras ventisque sequetur
fortunam totumque volet tranare profundum
classibus atque alios menses altumque videre
Phasin et in cautes Tiphyn superare ruentem.
tolle sitos ortus hominum sub sidere tali,
sustuleris bellum Troiae classemque solutam
sanguine et appulsam terris; non invehet undis
Persida nec pelagus Xerxes facietque tegetque;
versa Syracusis Salamis non merget Athenas,
Punica nec toto fluitabunt aequore rostra
Actiacosque sinus inter suspensus utrimque
orbis et in ponto caeli fortuna natabit.
his ducibus caeco ducuntur in aequore classes
et coit ipsa sibi tellus totusque per usus
diversos rerum ventis arcessitur orbis.

Sed decima lateris surgens de parte sinistri
maximus Orion magnumque amplexus Olympum,
quo fulgente super terras caelumque trahente
ementita diem nigras nox contrahit alas,
sollertis animos, velocia corpora finget
atque agilem officio mentem curasque per omnis
indelassato properantia corda vigore.
instar erit populi totaque habitabit in urbe
limina pervolitans unumque per omnia verbum
mane salutandi portans communis amicus.

Sed, cum se terris Aries ter quinque peractis
partibus extollit, primum iuga tollit ab undis
Heniochus clivoque rotas convellit ab imo,

qua gelidus Boreas aquilonibus instat acutis.
ille dabit proprium studium caeloque retentas
quas prius in terris agitator amaverat artes:
stare levi curru moderantem quattuor ora
spumigeris frenata lupis et flectere equorum
praevalidas vires ac torto stringere gyro;
at, cum laxato fugerunt cardine claustra,
exagitare feros pronumque antire volantis
vixque rotis levibus summum contingere campum
vincentem pedibus ventos, vel prima tenentem
agmina in obliquum cursus agitare malignos
obstantemque mora totum praecludere circum,
vel medium turbae nunc dextros ire per orbes
fidentem campo, nunc meta currere acuta
spemque sub extremo dubiam suspendere casu.
nec non alterno desultor sidere dorso
quadrupedum et stabilis poterit defigere plantas,
pervolitans et equos ludet per terga volantum;
aut solo vectatus equo nunc arma movebit,
nunc leget in longo per cursum praemia circo.
quidquid de tali studio formatur habebit.
hinc mihi Salmoneus (qui caelum imitatus in orbe,
pontibus impositis missisque per aera quadrigis
expressisse sonum mundi sibi visus et ipsum
admovisse Iovem terris, dum fulmina fingit
sensit, et immissos ignes super ipse secutus
morte Iovem didicit) generatus possit haberi.
hoc genitum credas de sidere Bellerophontem
imposuisse viam mundo per signa volantem,
cui caelum campus fuerat, terraeque fretumque
sub pedibus, non ulla tulit vestigia cursus.
his erit Heniochi surgens tibi forma notanda.

Cumque decem partes Aries duplicaverit ortus,
incipient Haedi tremulum producere mentum
hirtaque tum demum terris promittere terga
qua dexter Boreas spirat. ne crede severae
frontis opus fingi, strictosque hinc ora Catones
abruptumque pari Torquatam et Horatia facta.
maius onus signo est, Haedis nec tanta petulcis
conveniunt: levibus gaudent lascivaque signant
pectora; et in lusus facilis agilemque vigorem

desudant; vario ducunt in amore iuventam;
 in vulnus numquam virtus sed saepe libido
 impellit, turpisque emitur vel morte voluptas;
 et minimum cecidisse malum est, quia crimine vincunt.
 nec non et cultus pecorum nascentibus addunt
 pastoremque suum generant, cui fistula collo
 haereat et voces alterna per oscula ducat.

Sed, cum bis denas augebit septima partes
 Lanigeri, surgent Hyades. quo tempore natis
 nulla quies placet, in nullo sunt otia fructu,
 sed populum turbamque petunt rerumque tumultus.
 seditio clamorque iuvat, Gracchosque tenentis
 rostra volunt Montemque Sacrum rarosque Quirites;
 pacis bella probant curaeque alimenta ministrant.
 immundosque greges agitant per sordida rura;
 et fidum Laertiadae genuere syboten.
 hos generant Hyades mores surgentibus astris.

Ultima Lanigeri cum pars excluditur orbi,
 quae totum ostendit terris atque eruit undis,
 Olenie servans praegressos tollitur Haedos
 egelido stellata polo, qua dextera pars est,
 officio magni mater Iovis. illa Tonanti
 fida alimenta dedit pectusque implevit hiantis
 lacte suo, dedit et dignas ad fulmina vires.
 hinc trepidae mentes tremebundaque corda creantur
 suspensa ad strepitus levibusque obnoxia causis.
 his etiam ingenita est visendi ignota cupido,
 ut nova per montes quaerunt arbusta capellae,
 semper et ulterius pascentes tendere gaudent.

Taurus, in aversos praeceps cum tollitur ortus,
 sexta parte sui certantis luce sorores
 Pleiadas ducit. quibus aspirantibus almam
 in lucem eduntur Bacchi Venerisque sequaces
 perque dapes mensasque super petulantia corda
 et sale mordaci dulcis quaerentia risus.
 illis cura sui cultus frontisque decorae
 semper erit: tortos in fluctum ponere crines
 aut vinclis revocare comas et vertice denso
 fingere et appositis caput emutare capillis
 pumicibusque cavis horrentia membra polire
 atque odisse virum teretisque optare lacertos.

femineae vestes, nec in usum tegmina plantis
sed speciem, fictique placent ad mollia gressus.
naturae pudet, atque habitat sub pectore caeca
ambitio, et morbum virtutis nomine iactant.
semper amare parum est: cupient et amare videri.

Iam vero Geminis fraterna ferentibus astra
in caelum summoque natantibus aequore ponti
septima pars Leporem tollit. quo sidere natis
vix alas natura negat volucrisque meatus:
tantus erit per membra vigor referentia ventos.
ille prius victor stadio quam missus abibit;
ille cito motu rigidos eludere caestus,
nunc exire levis missas nunc mittere palmas,
ille pilam celeri fugientem reddere planta
et pedibus pensare manus et ludere fulcro
mobilibusque citos ictus glomerare lacertis,
ille potens turba perfundere membra pilarum
per totumque vagas corpus disponere palmas,
ut teneat tantos orbis sibi que ipse reludat
et velut edoctos iubeat volitare per ipsum.
invigilat curis, somnos industria vincit,
otia per varios exercet dulcia lusus.

Nunc Cancro vicina canam, cui parte sinistra
consurgunt Iugulae. quibus aspirantibus orti
te, Meleagre, colunt flammis absentibus ustum
reddentemque tuae per mortem munera matri,
cuius et ante necem paulatim vita sepulta est,
atque Atalantaeos conatum ferre labores,
et Calydonea bellantem rupe puellam
vincentemque viros et quam potuisse videre
virgine maius erat sternentem vulnere primo.
quaque erat Actaeon silvis mirandus, et ante
quam canibus nova praeda fuit, ducuntur et ipsi,
retibus et claudunt campos, formidine montes.
mendacisque parant foveas laqueosque tenacis
currentisque feras pedicarum compede nectunt
aut canibus ferrove necant praedasque reportant.
sunt quibus in ponto studium est cepisse ferarum
diversas facies et caeco mersa profundo
sternere litoreis monstrorum corpora harenis
horrendumque fretis in bella lacessere pontum

et colare vagos inductis retibus amnes
ac per nulla sequi dubias vestigia praedas,
luxuriae quia terra parum, fastidit et orbem
venter, et ipse gulam Nereus ex aequore pascit.

At Procyon oriens, cum iam vicesima Cancro
septimaque ex undis pars sese emergit in astra,
venatus non ille quidem verum arma creatis
venandi tribuit. catulos nutrire sagacis
et genus a proavis, mores numerare per urbes,
retiaque et valida venabula cuspide fixa
lentaque correctis formare hastilia nodis,
et quaecumque solet venandi poscere cura
in proprios fabricare dabit venalia quaestus.

Cum vero in vastos surget Nemeaeus hiatus,
exoritur candens latratque Canicula flammam
et rabit igne suo geminatque incendia solis.
qua subdente facem terris radiosque vomente
divinat cineres orbis fatumque supremum
sortitur, languetque suis Neptunus in undis,
et viridis nemori sanguis decedit et herbis.
cuncta peregrinos orbis animalia quaerunt
atque eget alterius mundus; natura suismet
aegrotat morbis nimios obsessa per aestus
inque rogo vivit: tantus per sidera fervor
funditur atque uno cessant in lumine cuncta.
haec ubi se ponto per primas extulit oras,
nascentem quam nec pelagi restinxerit unda,
effrenos animos violentaque pectora finget
irarumque dabit fluctus odiumque metumque
totius vulgi. praecurrunt verba loquentis,
ante os est animus nec magnis concita causis
corda micant et lingua rabit latratque loquendo,
morsibus et crebris dentes in voce relinquit.
ardescit vino vitium, viresque ministrat
Bacchus et in flammam saevas exsuscitat iras.
nec silvas rupesque timent vastosque leones
aut spumantis apri dentes atque arma ferarum,
effunduntque suas concesso in corpore flammam.
ne talis mirere artes sub sidere tali,
cernis ut ipsum etiam sidus venetur in astris;
praegressum quaerit Leporem comprehendere cursu.

Ultima pars magni cum tollitur orta Leonis,
Crater auratis surgit caelatus ab astris.
inde trahit quicumque genus moresque, sequetur
irriguos ruris campos amnesque lacusque,
et te, Bacche, tuas nubentem iunget ad ulmos,
disponetve iugis imitatus fronde choreas,
robore vel proprio fidentem in brachia ducet
teque tibi credet semperque, ut matre resectum,
abiunget thalamis, segetemque interseret uvis,
quaeque alia innumeri cultus est forma per orbem
pro regione colet. nec parce vina recepta
hauriet, emeritis et fructibus ipse fruetur
gaudebitque mero mergetque in pocula mentem.
nec solum terrae spem credet in annua vota:
annonae quoque vectigal mercesque sequetur
praecipue quas umor alit nec deserit unda.
talis effinget Crater umoris amator.

Iam subit Erigone. quae cum tibi quinque feretur
partibus ereptis ponto, tollentur ab undis
clara Ariadnaeae quondam monumenta coronae
et mollis tribuent artes. hinc dona puellae
namque nitent, illinc oriens est ipsa puella.
ille colet nitidis gemmantem floribus hortum
caeruleumque oleis viridemve in gramine collem.
pallentis violas et purpureos hyacinthos
liliaque et Tyrias imitata papavera luces
vernantisque rosae rubicundo sanguine florem
conseret et veris depinget prata figuris.
aut varios nectet flores sertisque locabit
effingetque suum sidus similisque <coronas
Cnosiaca faciet; calamosque> in mutua pressos
incoquet atque Arabum Syriis mulcebit odores
et medios unguenta dabit referentia flatus,
ut sit adulterio suorum gratia maior.
munditiae <cordi> cultusque artesque decorae
et lenocinium vitae praesensque voluptas.
Virginis hoc anni poscunt floresque Coronae.

At, cum per decimam consurgens horrida partem
Spica feret prae se vallantis corpus aristas,
arvorum ingenerat studium rurisque colendi
seminaque in faenus sulcatis credere terris

usuramque sequi maiorem sorte receptis
 frugibus innumeris atque horrea quaerere messi
 (quod solum decuit mortalis nosse metallum:
 nulla fames, non ulla forent ieiunia terris;
 dives erat census saturatis gentibus <olim
 argenti venis auri que latentibus> orbi)
 et, si forte labor vires tardaverit, artes
 quis sine nulla Ceres, non ullus seminis usus,
 subdere fracturo silici frumenta superque
 ducere pendentes orbes et mergere farra
 ac torrere focis hominumque alimenta parare
 atque unum genus in multas variare figuras.
 et, quia dispositis habitatur spica per artem
 frugibus, ac structo similis componitur ordo,
 seminibusque suis cellas atque horrea praebet,
 sculpsentem faciet sanctis laquearia templis
 condentemque novum caelum per tecta Tonantis.
 haec fuerat quondam divis concessa figura,
 nunc iam luxuriae pars est: triclinia templis
 concertant, tectique auro iam vescimur auro.

Sed parte octava surgentem cerne Sagittam
 Chelarum. dabit haec iaculum torquere lacertis,
 et calamum nervis, glaebas et mittere virgis,
 pendentemque suo volucrem deprendere caelo,
 cuspide vel triplici securum figere piscem.
 quod potius dederim Teucro sidusve genusve,
 teve, Philoctete, cui malim credere parti?
 Hectoris ille faces arcu taedamque fugavit,
 mittebat saevos ignes quae mille carinis.
 hic sortem pharetra Troiae bellique gerebat,
 maior et armatis hostis subsederat exul.
 quin etiam ille pater tali de sidere cretus
 esse potest, qui serpentem super ora cubantem
 infelix nati somnumque animamque bibentem
 sustinuit misso petere ac prosternere telo.
 ars erat esse patrem; vicit natura periculum
 et pariter iuvenem somnoque ac morte levavit
 tunc iterum natum et fato per somnia raptum.

At, cum secretis improvidus Haedus in antris
 erranti similis fratrum vestigia quaerit
 postque gregem longo producit intervallo,

sollertis animos agitataque pectora in usus
effingit varios nec deficientia curis
nec contenta domo. populi sunt illa ministra
perque magistratus et publica iura feruntur.
non illo coram digitos quaesiverit hasta,
defueritque bonis sector, poenamque lucretur
noxius et patriam fraudarit debitor aeris.
cognitor est urbis. nec non lascivit amores
in varios ponitque forum suadente Lyaeo,
mobilis in saltus et scaenae mollior arte.

Nunc surgente Lyra testudinis enatat undis
forma per heredem tantum post fata sonantis,
qua quondam somnumque fretis Oeagrius Orpheus
et sensus scopulis et silvis addidit aures
et Diti lacrimas et morti denique finem.
hinc venient vocis dotes chordaeque sonantis
garrulaque <in> modulos diversa tibia forma
et quodcumque manu loquitur flatuque movetur.
ille dabit cantus inter convivia dulcis
mulcebitque sono Bacchum noctemque tenebit.
quin etiam curas inter secreta movebit
carmina furtivo modulatus murmure vocem,
solus et ipse suas semper cantabit ad aures,
sic dictante Lyra, cum pars vicesima sexta
Chelarum surget, quae cornua ducet ad astra.

Quid regione Nepae vix partes octo trahentis
Ara ferens turis stellis imitantibus ignem,
in qua devoti quondam cecidere Gigantes,
nec prius armavit violento fulmine dextram
Iuppiter, ante deos quam constitit ipse sacerdos?
quos potius fingent ortus quam templa colentis
atque auctoratos in tertia iura ministros,
divorumque sacra venerantis numina voce,
paene deos et qui possint ventura videre?

Quattuor appositis Centaurus partibus effert
sidera et ex ipso mores nascentibus addit.
aut stimulis agitabit onus mixtasque iugabit
semine quadrupes aut curru celsior ibit
aut onerabit equos armis aut ducet in arma.
ille tenet medicas artes ad membra ferarum
et non auditos mutarum tollere morbos.

hoc est artis opus, non exspectare gementis
et sibi non aegrum iamdudum credere corpus.

Hunc subit Arcitenens, cuius pars quinta nitentem
Arcturum ostendit ponto. quo tempore natis
Fortuna ipsa suos audet committere census,
regalis ut opes et sancta aeraria servent
regnantes sub rege suo rerumque ministri,
tutelamque gerant populi, domibusve regendis
praepositi curas alieno limine claudant.

Arcitenens cum se totum produxerit undis,
ter decima sub parte feri formantibus astris
plumeus in caelum nitidis Olor evolat alis.
quo surgente trahens lucem matremque relinquens
ipse quoque arios populos caeloque dicatum
alituum genus in studium censusque vocabit.
mille fluent artes: aut bellum indicere mundo
et medios inter volucrem prensare meatus,
aut nidis damnare suis, ramove sedentem
pascentemve super surgentia ducere lina.
atque haec in luxum. iam ventri longius itur
quam modo militiae: Numidarum pascimur oris
Phasidos et lucis; arcessitur inde macellum
unde aurata novo devecta est aequore pellis.
quin etiam linguas hominum sensusque docebit
aeris volucres novaque in commercia ducet
verbaque praecipiet naturae lege negata.
ipse deum Cynus condit vocemque sub illo
non totus volucer, secumque immurmurat intus.
nec te praetereant clausas qui culmine summo
pascere aves Veneris gaudent et reddere caelo
aut certis revocare notis, totamve per urbem
qui gestant caveis volucres ad iussa paratas,
quorum omnis parvo consistit passere census.
has erit et similis tribuens Olor aureus artes.

Anguitenens magno circumdatus orbe draconis,
cum venit in regione tuae, Capricorne, figurae,
non inimica facit serpentum membra creatis.
accipient sinibusque suis peploque fluenti
osculaque horrendis iungent impune venenis.

At, cum se patrio producens aequore Piscis
in caelumque ferens alienis finibus ibit,

quisquis erit tali capiens sub tempore vitam,
litoribus ripisve suos circumferet annos,
pendentem et caeco captabit in aequore piscem,
et perlucentis cupiens prensare lapillos
verticibus mediis oculos immittet avaros
cumque suis domibus concha valloque latentis
protrahet immersus. nihil est audere relictum:
quaestus naufragio petitur corpusque profundo
immissum pariter quam praeda exquiritur ipsa.
nec semper tanti merces est parva laboris:
censibus aequantur conchae, lapidumque nitore
vix quisquam est locuples. oneratur terra profundo.
tali sorte suas artes per litora tractat,
aut emit externos pretio mutatque labores
institor aequoreae varia sub imagine mercis.

Cumque Fidis magno succedunt sidera mundo
quaesitor scelerum veniet vindexque reorum,
qui commissa suis rimabitur argumentis
in lucemque trahet tacita latitantia fraude.
hinc etiam immitis tortor poenaeque minister
et quisquis verove favet culpamve perodit
proditur atque alto qui iurgia pectore tollat.

Caeruleus ponto cum se Delphinus in astra
erigit et squamam stellis imitantibus exit,
ambiguus terrae partus pelagique creatur.
nam, velut ipse citis perlabitur aequora pinnis
nunc summum scindens pelagus nunc alta profundo
et sinibus vires sumit fluctumque figurat,
sic, venit ex illo quisquis, volitabit in undis.
nunc alterna ferens in lentos brachia tractus
<conspicuus franget spumanti limite pontum>
et plausa resonabit aqua, nunc aequore mersas
diducet palmas furtiva biremis in ipso,
nunc in aquas rectus veniet passuque natabit
et vada mentitus reddet super aequora campum;
aut immota ferens in tergus membra latusque
non onerabit aquas summisque accumbet in undis
pendebitque super, totus sine remige velum.
illis in ponto iucundum est quaerere pontum,
corporaque immergunt undis ipsumque sub antris
Nerea et aequoreas conantur visere Nymphas,

exportantque maris praedas et rapta profundo
 naufragia atque imas avidi scrutantur harenas.
 par ex diverso studium sociatur utrumque
 in genus atque uno digestum semine surgit.
 adnumeret etiam illa licet cognata per artem
 corpora, quae valido saliunt excussa petauro
 alternosque cient motus, elatus et ante
 nunc iacet atque huius casu suspenditur ille,
 membrave per flammam orbisque emissa flagrantis,
 quae delphina suo per inane imitantia motu
 molliter ut liquidis per humum ponuntur in undis
 et viduata volant pinnis et in aere ludunt.
 at, si deficient artes, remanebit in illis
 materies tamen apta; dabit natura vigorem
 atque alacris cursus campoque volantia membra.

Sed regione means Cepheus umentis Aquari
 non dabit in lusum mores. facit ora severae
 frontis <is> ac vultus componit pondere mentis.
 pascentur curis veterumque exempla revolvent
 semper et antiqui laudabunt verba Catonis.
 componet teneros etiam qui nutriat annos
 et dominum dominus praetextae lege sequatur
 quodque agat id credat, stupefactus imagine iuris,
 tutorisve supercilium patruive rigorem.
 quin et tragico praestabunt verba coturno,
 cuius erit, quamquam in chartis, stilus ipse cruentus
 nec minus hae scelerum facie rerumque tumultu
 gaudebunt. vix una trium memorare sepulcra
 ructantemque patrem natos solemque reversum
 et caecum sine nube diem, Thebana iuvabit
 dicere bella uteri mixtumque in fratre parentem,
 quin et Medae natos fratremque patremque,
 hinc vestes flammam illinc pro munere missas
 aeriamque fugam natosque ex ignibus annos.
 mille alias rerum species in carmina ducent;
 forsitan ipse etiam Cepheus referetur in actus.
 et, si quis studio scribendi mitior ibit,
 comica componet laetis spectacula ludis,
 ardentis iuvenes raptasque in amore puellas
 elusosque senes agilisque per omnia servos,
 quis in cuncta suam produxit saecula vitam

doctior urbe sua linguae sub flore Menander,
qui vitae ostendit vitam chartisque sacravit.
et, si tanta operum vires commenta negarint,
externis tamen aptus erit, nunc voce poetis
nunc tacito gestu referensque affectibus ora,
et sua dicendo faciet,
scaenisque togatos
aut magnos heroas aget,
solusque per omnis
ibit personas et turbam reddet in uno;
omnis fortunae vultum per membra reducet,
aequabitque choros gestu coetque videre
praesentem Troiam Priamumque ante ora cadentem.

Nunc Aquilae sidus referam, quae parte sinistra
rorantis iuvenis, quem terris sustulit ipsa,
fertur et extentis praedam circumvolat alis.
fulmina missa refert et caelo militat ales
bis sextamque notat partem fluvialis Aquari.
illius in terris orientis tempore natus
ad spolia et partas surget vel caede rapinas
nec pacem bello, civem discernet ab hoste,
cumque hominum derit strages, dabit ille ferarum.
ipse sibi lex est, et qua fert cumque voluntas
praecipitant vires; laus est contemnere cuncta.
et, si forte bonis accesserit impetus ausis,
improbitas fiet virtus, et condere bella
et magnis patriam poterit ditare triumphis.
et, quia non tractat volucris sed suggerit arma
immissosque refert ignes et fulmina reddit,
regis erit magnive ducis per bella minister
ingentisque suis praestabit viribus usus.

At, cum Cassiope bis denis partibus actis
aequorei iuvenis dextra de parte resurgit,
artifices auri faciet, qui mille figuris
vertere opus possint caraeque acquirere dotem
materiae et lapidum vivos miscere colores.
hinc Augusta nitent sacratis munera templis,
aurea Phoebeis certantia lumina flammis
gemmarumque umbra radiantes lucibus ignes.
hinc Pompeia manent veteris monumenta triumphii
et Mithridateos vultus induta tropaea,

non exstincta die semperque recentia flammis.
 hinc lenocinium formae cultusque repertus
 corporis atque auro quaesita est gratia frontis
 perque caput ducti lapides per colla manusque
 et pedibus niveis fulserunt aurea vincla.
 quid potius matrona velit tractare creatos
 quam factum revocare suos quod possit ad usus?
 ac, ne materies tali sub munere desit,
 quaerere sub terris aurum furtoque latentem
 naturam eruere <omnem> orbemque invertere praedae
 imperat et glaebas inter deprendere gazam
 invitamque novo tandem producere caelo.
 ille etiam fulvas avidus numerabit harenas
 perfundetque novo stillantia litora ponto
 parvaque ramentis faciet momenta minutis
 Pactolive leget census spumantis in aurum;
 aut coquet argenti glaebas venamque latentem
 eruet et silicem rivo saliente liquabit;
 aut facti mercator erit per utrumque metalli,
 alterum et alterius semper mutabit ad usus.
 talia Cassiope nascentum pectora finget.

Andromedae sequitur sidus, quae Piscibus ortis
 bis sex in partes caelo venit aurea dextro.
 hanc quondam poenae dirorum culpa parentum
 prodidit, infestus totis cum finibus omnis
 incubuit pontus, fluitavit naufraga tellus,
 et quod erat regnum pelagus fuit. una malorum
 proposita est merces, vesano dedere ponto
 Andromedan, teneros ut belua manderet artus.
 hic hymenaeus erat, solataque publica damna
 privatis lacrimans ornatur victima poenae
 induiturque sinus non haec ad vota paratos,
 virginis et vivae rapitur sine funere funus.
 at, simul infesti ventum est ad litora ponti,
 mollia per duras panduntur brachia cautes;
 astrinxere pedes scopulis, iniectaue vincla,
 et cruce virginea moritura puella pependit.
 servatur tamen in poena vultusque pudorque;
 supplicia ipsa decent; nivea cervice reclinis
 molliter ipsa suae custos est visa figurae.
 defluxere sinus umeris fugitque lacertos

vestis et effusi scapulis haesere capilli.
te circum alcyones pinnis planxere volantes
fleveruntque tuos miserando carmine casus
et tibi contextas umbram fecere per alas.
ad tua sustinuit fluctus spectacula pontus
assuetasque sibi desit perfundere rupes,
extulit et liquido Nereis ab aequore vultus
et, casus miserata tuos, roravit et undas.
ipsa levi flatu refovens pendentia membra
aura per extremas resonavit flebile rupes.
tandem Gorgonei victorem Persea monstri
felix illa dies redeuntem ad litora duxit.
isque, ubi pendentem vidit de rupe puellam,
deriguit, facie quem non stupefecerat hostis,
vixque manu spoliium tenuit, victorque Medusae
victus in Andromeda est. iam cautibus invidet ipsi
felicisque vocat, teneant quae membra, catenas;
et, postquam poenae causam cognovit ab ipsa,
destinat in thalamos per bellum vadere ponti,
altera si Gorgo veniat, non territus illa.
concitatur aërios cursus flentisque parentes
promissu vitae recreatur pactusque maritum
ad litus remeatur. gravidus iam surgere pontus
coeperat ac longo fugiebant agmine fluctus
impellentis onus monstri. caput eminent undas
scindentis pelagusque vomit, circumsonat aequor
dentibus, inque ipso rapidum mare navigat ore;
hinc vasti surgunt immensis torquibus orbes
tergaque consumunt pelagus. sonat undique Phorcys
atque ipsi metuunt montes scopulique ruentem.
infelix virgo, quamvis sub vindice tanto
quae tua tunc fuerat facies! quam fugit in auras
spiritus! ut toto caruerunt sanguine membra,
cum tua fata cavis e rupibus ipsa videres
adnantemque tibi poenam pelagusque ferentem
quantula praeda maris! quassis hic subvolat alis
Perseus et semet caelo iaculatur in hostem
Gorgoneo tinctum defigens sanguine ferrum.
illa subit contra versamque a gurgite frontem
erigit et tortis innitens orbibus alte
emicat ac toto sublimis corpore fertur.

sed, quantum illa subit, semper, iaculata profundo,
in tantum revolat laxumque per aethera ludit
Perseus et ceti subeuntis verberat ora.
nec cedit tamen illa viro, sed saevit in auras
morsibus, et vani crepitant sine vulnere dentes;
efflat et in caelum pelagus mergitque volentem
sanguineis undis pontumque exstillat in astra.
spectabat pugnam pugnandi causa puella,
iamque oblita sui metuit pro vindice tali
suspirans animoque magis quam corpore pendet.
tandem confossis subsedit belua membris
plena maris summasque iterum remeavit ad undas
et magnum vasto contexit corpore pontum,
tum quoque terribilis nec virginis ore videnda.
perfundit liquido Perseus in marmore corpus,
maior et ex undis ad cautes pervolat altas
solvitque haerentem vinclis de rupe puellam
desponsam pugna, nupturam dote mariti.
hic dedit Andromedae caelum stellisque sacravit
mercedem tanti belli, quo concidit ipsa
Gorgone non levius monstrum pelagusque levavit.

Quisquis in Andromedae surgentis tempora ponto
nascitur, immitis veniet poenaeque minister
carceris et duri custos, quo stante superbe
prostratae iaceant miserorum in limine matres
pernoctesque patres cupiant extrema suorum
oscula et in proprias animam transferre medullas.
carnificisque venit mortem vendentis imago
accensosque rogos, cui stricta saepe securi
supplicium vectigal erit, qui denique posset
pendentem e scopulis ipsam spectare puellam,
victorum dominus sociusque in parte catenae
interdum, poenis ut noxia corpora servet.

Piscibus exortis cum pars vicesima prima
signabit terrae limen, fulgebit et orbi,
aerius nascetur Equus caeloque volabit,
velocisque dabit sub tali tempore partus
omne per officium vigilantia membra ferentis.
hic glomerabit equo gyros dorsoque superbus
ardua bella geret rector cum milite mixtus;
hic stadium fraudare fide poteritque videri

mentitus passus et campum tollere cursu.
nam quis ab extremo citius revolaverit orbe
nuntius extremumve levis penetraverit orbem?
vilibus ille etiam sanabit vulnera sucis
quadrupedum, et medicas herbas in membra ferarum
noverit, humanos et quae nascentur ad usus.

Nixa genu species et Graio nomine dicta
Engonasin, cui nulla fides sub origine constat,
dextra per extremos attollit lumina Pisces.
hinc fuga nascentum, dolus insidiaeque creantur,
grassatorque venit media metuendus in urbe.
et, si forte aliquas animus consurget in artes,
in praerupta dabit studium, vendetque periculo
ingenium, ac tenuis ausus sine limite gressus
certa per extentos ponet vestigia funes
et caeli meditatus iter vestigia perdet
paene sua et pendens populum suspendet ab ipso.

Laeva sub extremis consurgunt sidera Ceti
Piscibus Andromedan ponto caeloque sequentis.
hoc trahit in pelagi caedes et vulnera natos
squamigeri gregis, extentis laqueare porfundum
retibus et pontum vinclis artare furentis;
et velut in laxo securas aequore phocas
carceribus claudent raris et compede nectent
incautosque trahent macularum nemine thynnos.
nec cepisse sat est: luctantur corpora nodis
exceptantque novas acies ferroque necantur,
inficiturque suo permixtus sanguine pontus.
tum quoque, cum toto iacuerunt litore praedae,
altera fit caedis caedes: scinduntur in artus,
corpore et ex uno varius describitur usus.
illa datis melior, sucis pars illa retentis.
hinc sanies pretiosa fluit floremque cruoris
evomit ex mixto gustum sale temperat oris;
illa putris turbae strages confunditur omnis
permiscetque suas alterna in damna figuras
communemque cibus usum sucumque ministrat.
aut, cum caeruleo stetit ipsa simillima ponto
squamigerum nubes turbaque immobilis haeret,
excipitur vasta circum vallata sagena
ingentisque lacus et Bacchi dolia complet

umorisque vomit socias per mutua dotes
 et fluit in liquidam tabem resoluta medullas.
 quin etiam magnas poterunt celebrare salinas
 et pontum coquere et ponti secernere virus,
 cum solidum certo distendunt margine campum
 appelluntque suo deductum ex aequore fluctum
 claudendoque negant abitum: sic suscipit undas
 area et epoto per solem umore nitescit.
 congeritur siccum pelagus mensisque profundi
 canities detonsa maris, spumaeque regentis
 ingentis faciunt tumulos, pelagique venenum,
 quo perit usus aquae suco corruptus amaro,
 vitali sale permutant redduntque salubre.

At, revoluta polo cum primis vultibus Arctos
 ad sua perpetuos revocat vestigia passus
 numquam tincta vadis sed semper flexilis orbe,
 [aut Cynosura minor cum prima luce resurgit
 et pariter vastusve Leo vel Scorpius acer
 nocte sub extrema promittunt iura diei]
 non inimica ferae tali sub tempore natis
 ora ferent, placidasque regent commercia gentes.
 ille manu vastos poterit frenare leones
 et palpare lupos, pantheris ludere captis,
 nec fugiet validas cognati sideris ursas
 inque artes hominum perversaque munera ducet;
 ille elephanta premet dorso stimulisque movebit
 turpiter in tanto cedentem pondere punctis;
 ille tigrim rabie solvet pacique domabit,
 quaeque alia infestant furiis animalia terras
 iunget amicitia secum, catulosque sagacis

*

has stellis proprias vires et tempora rerum
 constituit magni quondam fabricator Olympi.

*

tertia Pleiadas dotavit forma sorores
 femineum rubro vultum suffusa pyropo,
 invenitque parem sub te, Cynosura, colorem,
 et quos Delphinus iaculatur quattuor ignes
 Deltotonque tribus facibus, similique nitentem
 luce Aquilam et flexos per lubrica terga dracones.
 tum quartum sextumque genus discernitur omni

e numero, summamque gradus qui iungit utramque.
maxima pars numero censu concluditur imo,
quae neque per cunctas noctes neque tempore in omni
resplendet vasto caeli summota profundo,
sed, cum clara suos avertit Delia cursus
cumque vagae stellae terris sua lumina condunt,
mersit et ardentis Orion aureus ignes
signaque transgressus permutat tempora Phoebus,
effulget tenebris et nocte accenditur atra.
tum conferta licet caeli fulgentia templa
cernere seminibus <minimis> totumque micare
stipatum stellis mundum nec cedere summa
floribus aut siccae curvum per litus harenae,
sed, quot eant semper nascentes aequore fluctus,
quot delapsa cadant foliorum milia silvis,
amplius hoc ignes numero volitare per orbem.
utque per ingentis populus describitur urbes,
principiumque patres retinent et proximum equester
ordo locum, populumque equiti populoque subire
vulgus iners videas et iam sine nomine turbam,
sic etiam magno quaedam res publica mundo est
quam natura facit, quae caelo condidit urbem.
sunt stellae procerum similes, sunt proxima primis
sidera, suntque gradus atque omnia iusta priorum:
maximus est populus summo qui culmine fertur;
cui si pro numero vires natura dedisset,
ipse suas aether flammis sufferre nequiret,
totus et accenso mundus flagraret Olympo.